NAUČNA PRIPREMA
INSTITUT ZA SAVREMENU ISTORIJU
BEOGRAD

TOM 16

*Istraživanja, napomene,
hronologija i priprema
za štampu*

MEHMEDALIJA BOJIĆ

REDAKCIJA ZA IZDAVANJE SABRANIH DJELA JOSIPA BROZA TITA

David Atlagić, Ismail Bajra, dr Dušan Bilandžić, dr Drago Borovčanin, dr Milovan Bosić, Slobodan Bosiljčić, dr Velimir Brezovski, dr Pero Damjanović, dr Tone Ferenc, dr Branislav Gligorijević, zamjenik glavnog i odgovornog urednika, dr Danilo Kecić, dr Milan Matić, Veljko Miladinović, Pero Morača, dr Ivan Perić, dr Branko Petranović, dr Nikola Popović, zamjenik glavnog i odgovornog urednika, dr Miljan Radović, dr Stanislav Stojanović, Fabijan Trgo.

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Dr Pero Damjanović

SEKRETAR REDAKCIJE
mr Enes Milak

ODBOR ZA IZDAVANJE SABRANIH DJELA JOSIPA BROZA TITA

Ljupčo Arsov, predsjednik, dr Vladimir Bakarić, Anka Berus, Rodoljub Čolaković, Radivoj Davidović, Stane Dolanc, Veselin Đuranović, Aslan Fazlija, Slavko Janevski, Lazar Koliševski, Nandor Major, Petar Matić, Miha Marinko, dr Miroslav Pečujlić, dr Ivan Perić, dr Pavle Savić, Petar Stambolić, Lidija Šentjurc, Franc Šetinc, dr Mijat Šuković, dr Marko Šunjić, dr Arif Tanović, Fabijan Trgo, Mihajlo Zvicer, Drago Vukša, sekretar Odbora.

JOSIP BROZ TITO – SABRANA DJELA

JOSIP BROZ TITO
SABRANA DJELA

TOM ŠESNAESTI

1. JULI – 30. SEPTEMBAR 1943.

IZDAVAČKI CENTAR »KOMUNIST«, BEOGRAD
BEOGRADSKI IZDAVAČKO-GRAFIČKI ZAVOD, BEOGRAD
IZDAVAČKO KNJIŽARSKO PODUZEĆE »NAPRIJED«, ZAGREB

BEOGRAD 1984.

PREDGOVOR

Ovaj tom sadrži Titove radove koji su nastali od 1. jula do 30. septembra 1943, kada su Centralni komitet KPJ, Vrhovni štab NOV i POJ i Izvršni odbor AVNOJ-a, zajedno s Operativnom grupom divizija Vrhovnog štaba NOV i POJ boravili poslije bitke na Sutjesci u istočnoj Bosni, u kojoj su nakon velikih uspjeha jedinica NOVJ i stvaranja slobodne teritorije znatnog prostranstva doživjeli još jednu neprijateljsku ofanzivu, zatim u vrijeme njihovog boravka na planini Vlašiću (u Petrovom polju) i Jajcu. Tada su se zbili krupni događaji na evropskom i sredozemnom ratištu, a na jugoslovenskom narodnooslobodilački pokret i njegova NOVJ postigli su izvanredne uspjehe, posebno prilikom razoružavanja italijanskih trupa u vrijeme kapitulacije Italije.

Sredinom 1943. oružana borba naroda i narodnosti Jugoslavije dostigla je velike razmjere, naročito u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Sloveniji i Sremu. U Srbiji, Makedoniji, Crnoj Gori i na Kosovu dejstvovao je veći broj partizanskih odreda, koji su vezivali za sebe jake okupatorske i kvislinške snage. Širom Jugoslavije, na slobodnoj i okupiranoj teritoriji, postojala je razgranata mreža narodnooslobodilačkih odbora i masovnih političkih antifašističkih organizacija.

Boraveći u Kladnju i njegovoj okolini, Tito početkom jula, uz rješavanje zadataka vojne prirode, održava više sastanaka s rukovodstvom Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu i s Pokrajinskim komitetom KPJ za Vojvodinu, kao i s Operativnim štabom NOV i PO za Vojvodinu; razmjenjuje s Edvardom Kardeljom (koji je bio u Hrvatskoj) i Centralnim komitetom KP Hrvatske više radiograma; analizira sa štabovima novu taktiku njemačkih trupa, izvlači iskustva iz proteklih bitaka i saopštava ih glavnim štabovima i Štabu 1. bosanskog udarnog korpusa. Tih dana Tito izdaje naređenje za formiranje Glavnog štaba NOV i PO za Vojvodinu, zatim 16. vojvođanske, 17. istočnobosanske i 14. i 15. slovenačke divizije.

Nalet Operativne grupe divizija poslije bitke na Sutjesci, kojoj su se priključile 5. krajiška udarna divizija i jedinice NOV i PO s terena, na neprijateljeve garnizone u istočnoj Bosni izazvao je, kako svjedoče njihovi dokumenti, paniku u njemačkim komandama i kvislinškoj NDH. Strahujući od prodora tih snaga NOVJ preko Save u Srem i

Slavoniju ili preko Drine u Srbiju, čime bi bila ugrožena komunikacija Zagreb – Beograd – Skoplje, koja je bila od vitalnog značaja za odbranu Balkana, komandant njemačkih snaga u Hrvatskoj general Rudolf Liters, po nalogu svojih pretpostavljenih, početkom jula preduzima protiv Operativne grupe divizija Vrhovnog štaba kojom je neposredno rukovodio Tito, i drugih jedinica NOVJ u istočnoj Bosni novu ofanzivu – operaciju nazvanu šifrom »SS-divizija ‚Princ Eugen' – 369. pješadijska divizija«.

Neprijateljev koncentričan napad od Zvornika, Tuzle, Vareša i Sarajeva ka Kladnju i Vlasenici nametnuo je grupaciji Vrhovnog štaba danonoćne pokrete i borbe. Tito je i u toj njemačkoj protivofanzivi, koja je trajala od 5. do 21. jula, svojim taktičkim zamislima i rukovođenjem jedinicama neposredno na bojištu, nadvisio, kao i u prethodnim neprijateljskim ofanzivama, njemačke štabove. On je naredio jedinicama da uporno ne brane gradove koje su ranije bile oslobodile, već da se vješto izvlače ispred glavnine snaga protivnika, da manevrišu i vrše napade na neprijatelja kada je to za njega najnepovoljnije. Budući da njemačkim trupama nije pošlo za rukom da u početku okruže i unište ijednu jedinicu NOVJ, njihovi su štabovi bili primorani da mijenjaju taktiku. Oni upućuju veće jedinice na razna područja istočne Bosne radi nasilnih izviđanja i nanošenja iznenadnih udara, ali im se i ta taktika pokazala neefikasnom. Ne mogavši uništiti Operativnu grupu divizija i vrhovno rukovodstvo NOP-a ni u tri (za malo više od pola godine organizovane i izvedene) ofanzive, Nijemci su u julu ucijenili Tita i raspisali nagradu obećavši svakome ko ga uhvati ili ubije 100 000 rajhsmaraka u zlatu.

U jeku te njemačke ofanzive Tito je saznao za iskrcavanje Saveznika na Siciliju. Uviđajući kakve bi posljedice ovo iskrcavanje moglo imati za Jugoslaviju i za Sredozemlje, Tito je 15. jula održao u selu Ponijerci (na Milan-planini) sjednicu Vrhovnog štaba i Politbiroa CK KPJ na kojoj je razmotrena situacija u Sredozemlju i na sovjetsko-njemačkom frontu (gdje su vođene bitke kod Kurska i Orela) i u vezi s tim budući zadaci i mjere Vrhovnog štaba. Na Titov prijedlog odlučeno je da se Vrhovni štab s 1. proleterskom i 7. banijskom divizijom i 1. dalmatinskom brigadom pomjeri što prije na zapad, u Bosansku krajinu, bliže Dalmaciji, Hrvatskoj i Sloveniji, gdje se nalazio gro italijanskih okupacionih trupa, koje bi se u slučaju kapitulacije Italije mogle s oružjem povući u Italiju. To je bila jedna od najznačajnijih Titovih operativno-strategijskih odluka u to vrijeme. Ona je imala krupne pozitivne posljedice za NOP i na unutrašnjem i na međunarodnom planu.

Na maršu iz istočne Bosne k zapadnoj Bosni Vrhovni štab je 26. jula saznao za pad fašističke vlade Benita Musolinija. Taj događaj je odmah razmotren i ocijenjen kao događaj koji će imati dalekosežne posljedice i za Italiju i za italijanske armije na Balkanu, a takođe i za

zbivanja u Jugoslaviji s obzirom na držanje – u toj novoj situaciji – zapadnih saveznika, čije radio-poruke namijenjene Jugoslovenima nisu bile ohrabrujuće za NOP. Pred Tita odnosno Vrhovni štab NOV i POJ i AVNOJ iskrsli su novi vojni i politički zadaci.

Uvjeren da će Italija brzo izići iz rata i da je nastao povoljan trenutak da se svjetska javnost još jednom upozna s problemima Istre i Slovenačkog primorja, Tito 26. jula upućuje preko Radio-stanice »Slobodna Jugoslavija« poruku Slovencima i Hrvatima Slovenačkog primorja i Istre da će se ostvariti njihova težnja »da žive u budućoj, slobodnoj, stvarno demokratskoj Jugoslaviji«. Tom porukom Tito je dao na znanje svima da je odlučno protiv produžetka politike aneksije i održavanja statusa quo ante bellum. Tito nije htio dopustiti da se promjene u Italiji koje bi se ticale tih oblasti vrše bez jasnog stava rukovodstva nove Jugoslavije, koje se oslanjalo na Atlantsku povelju po kojoj bi trebalo da narodi sami odlučuju o svojoj sudbini i koje je izražavalo vjekovnu želju slovenačkog i hrvatskog naroda za slobodom. U duhu internacionalističke solidarnosti i želje da se stvore dobri temelji za poslijeratne odnose sa susjednim italijanskim narodom, Tito je uputio (preko Radio-stanice »Slobodna Jugoslavija«) i proglas-poruku italijanskim vojnicima, pozivajući ih da odu u Italiju i tamo učine kraj fašizmu i njemačkim okupatorima ili da se pridruže Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije.

Prešavši 1. avgusta iz istočne u zapadnu Bosnu, Tito s članovima Vrhovnog štaba, AVNOJ-a i Politbiroa CK KPJ ostaje na planini Vlašiću do 24. avgusta, kada odlazi u oslobođeno Jajce, u kojem će boraviti do početka 1944. godine. S dolaskom u Petrovo polje, poslije gotovo sedam mjeseci neprekidnih marševa, borbi i oskudijevanja u svemu, vrhovno rukovodstvo NOP-a nije moglo tako reći ni za trenutak predahnuti, jer su se u to vrijeme u Evropi, Sredozemlju i Jugoslaviji zbivali takvi događaji koji su od rukovodstva zahtijevali gotovo stalno zasijedanje i preduzimanje odgovarajućih mjera.

Tita su, kao i cijelo rukovodstvo NOP-a u to vrijeme posebno zabrinjavala gledišta Saveznika, osobito Velike Britanije i SAD, o problemima koji su se ticali Jugoslavije. Britanska politika je tada, kada su se završavale anglo-američke operacije na Siciliji, pomagala kao i do tada kralja Petra da bi preko njega održala stari sistem i monarhiju. Po savjetu vlade V. Britanije i uz njenu podršku 10. avgusta 1943. obrazovana je nova jugoslovenska vlada u izbjeglištvu s Božidarom Purićem na čelu, u kojoj se opet kao ministar vojske, vazduhoplovstva i mornarice nalazio Draža Mihailović, dok je general Petar Živković predsjednik vlade iz vremena šestojanuarske diktature (1929. godine), postavljen za njegovog zamjenika. Na vijest o obrazovanju te vlade Tito je protestovao preko britanske misije, davši joj pri tom više zaplijenjenih novih četničkih dokumenata iz kojih se nepobitno vidjela saradnja četnika s fašističkim okupatorima, a od

sovjetske vlade je 15. avgusta zatražio (depešom upućenom preko Georgi Dimitrova) da ona kod zapadnih saveznika otvoreno postavi pitanje izdaje i kolaboracije D. Mihailovića.

Drugi problem koji je u rukovodstvu NOP-a izazvao nepovjerenje u savezničku politiku prema Jugoslaviji bilo je držanje prema Vladimiru Mačeku i jednom dijelu vodstva Hrvatske seljačke stranke. Rukovodstvo NOP-a je ocijenilo da zapadni saveznici, naročito V. Britanija, pokušavaju da u Jugoslaviji nađu neku novu političku snagu ili ličnost na koju bi se oslanjala, te je zato u ljeto 1943. posvetilo znatnu pažnju pitanju Mačeka i HSS-a. Zbog značaja političkih procesa pristalica HSS u Hrvatskoj, a posebno zbog sve masovnijeg stupanja pristalica HSS u redove NOP-a, tada je pri Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske i ZAVNOH-u boravio član Politbiroa CK KPJ i Vrhovnog štaba Edvard Kardelj; Tito je 11. avgusta iz Petrovog polja tamo poslao još tri člana Politbiroa CK KPJ (Sretena Zujovića, Milovana Đilasa i Ivu Lolu Ribara), predjsednika Izvršnog odbora ZAVNOH-a Vladimira Nazora, s grupom članova AVNOJ-a i zamijenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ Velimira Terzića.

U ljeto 1943. narodnooslobodilački pokret je izrastao u takvu organizovanu političku i vojnu snagu da više nije dolazio u pitanje konačni ishod oslobodilačkog rata i revolucije. U to vrijeme, nakon velike pobjede Crvene armije kod Kurska i njene ofanzive u Ukrajini i Bjelorusiji i iskrcavanja savezničkih armija u Italiju, jugoslovensko ratište je dobilo još veći značaj. Prema procjeni njemačke Vrhovne komande »Balkan je . . . dobio kao ratište izričitu važnost« i u njenim strategijskim razmatranjima »jugoslovenski problem« je stalno prisutan. U to vrijeme ona procjenjuje mogućnost da NOVJ i Crvena armija usklade svoja dejstva i zaključuje da se »ruske operacije na južnom odsjeku Istočnog fronta moraju gledati povezano s porastom ustaničkog pokreta na jugoslovenskom prostoru«.

Tada su i zapadni saveznici očekujući kapitulaciju Italije ocjenjivali NOVJ kao značajan vojni faktor na evropskom ratištu. Ministar spoljnih poslova V. Britanije rekao je sredinom avgusta predsjedniku vlade V. Čerčilu: »Nema nikakve sumnje u to da su partizani vojna organizacija na koju treba računati«.

Vrijeme od Musolinijevog pada do kapitulacije Italije bilo je u Jugoslaviji ispunjeno obimnim i raznovrsnim pripremama i Vrhovnog štaba NOV i POJ i njemačkih visokih komandi kako bi taj trenutak što spremnije dočekali. U avgustu su Vrhovni štab NOV i POJ, zemaljski i pokrajinski štabovi i politička rukovodstva izvršili zamašne političke, organizacione i vojne pripreme. Tito je početkom tog mjeseca naredio glavnim štabovima Hrvatske i Slovenije da pojačaju propagandu među italijanskim vojnicima i obustave napade na njih ako su voljni da predaju oružje ili stupe u borbu protiv njemačkih

trupa. On je u Dalmaciju uputio Štab 9. dalmatinske divizije i 1. dalmatinsku brigadu da formiraju novu diviziju. U Baniju je iz sastava Operativne grupe divizija Vrhovnog štaba poslao 7. banijsku diviziju, a prema Crnoj Gori, Hercegovini i Sandžaku uputio je 2. proletersku i dijelove 3. udarne divizije sa zadatkom da se tamo formira korpus. Glavnom štabu NOV i PO Srbije poslao je grupu iskusnih vojnih i političkih rukovodilaca i naredio mu da pojača vojnu i političku aktivnost i formira brigade i divizije. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije naredio je da sa svoje dvije divizije spriječi ili uspori prodor njemačkih snaga iz Austrije prema jadranskoj obali. U Bosni je izvršio reorganizaciju jedinica, formirao dva korpusa i tu zadržao osam udarnih i proleterskih divizija spremnih da intervenišu bilo prema Dalmaciji, bilo prema dolini Save, ili pak prema istoku, gdje situacija bude zahtijevala.

Titova koncepcija je bila da s dijelom snaga spriječi ili uspori nadiranje njemačkih trupa u dotadašnju italijansku okupacionu zonu, a s dijelom snaga razoruža talijanske jedinice i time još više ubrza razvoj narodnooslobodilačke borbe, koja je u svim tim krajevima već bila u snažnom zamahu.

Uoči kapitulacije Italije NOVJ je imala 4 korpusna štaba i 2 u formiranju i 18 divizija, u čijem je sastavu bilo 57 brigada i 70 partizanskih odreda – ukupno blizu 200 000 boraca podržavanih od ogromne većine naroda.

U avgustu je i njemačka Vrhovna komanda preduzela niz mjera za odbranu Balkana. Radi ostvarenja plana »Akse«, čemu je trebalo pristupiti poslije ispadanja Italije iz rata, na teritoriju Jugoslavije doveden je Štab 2. oklopne armije, a u Beograd se iz Soluna prebacio i Štab vrhovnog komandanta njemačkih snaga Jugoistoka. Uoči kapitulacije Italije u Jugoslaviji se pod komandom 2. oklopne armije našlo 4 korpusa, u čijem je sastavu bilo 13 divizija i više samostalnih pukova, a postojalo je i više samostalnih policijskih i SS-pukova.

Od italijanskih snaga u Jugoslaviji su se nalazile: kompletna 2. armija, dijelovi grupe armija »Istok« i dijelovi 5. i 8. armije – ukupno 19 divizija i više samostalnih pukova i brigada.

U to vrijeme je na tlu Jugoslavije bilo još 7 bugarskih i oko dvije i po mađarske divizije i mnoge kvislinške i kolaboracionističke formacije.

Zahvaljujući pravovremeno izvršenim pripremama, Vrhovni štab i jedinice NOVJ kapitulacija Italije nije iznenadila, premda Titu niko od Saveznika nije ni nagovijestio tu mogućnost. Vodeći uporedno bitku protiv njemačkih i kvislinških trupa, u septembru su jedinice NOVJ razoružale desetak italijanskih divizija, zadobile ogroman ratni materijal i oslobodile široka prostranstva u Hrvatskoj, Sloveniji, Crnoj Gori i zapadnoj Makedoniji. Tu su formirane mnoge nove brigade, divizije i novi korpusi. U duhu internacionalističke solidarno-

sti, po Titovim direktivama (kao što je to rađeno od početka oružanog ustanka) NOVJ je u svoje redove primila i nekoliko hiljada bivših italijanskih vojnika.

Jedinice NOVJ su pod Titovom komandom, u vrijeme izvođenja ofanzivnih operacija armija antihitlerovske koalicije, svojim ofanzivnim dejstvima širom Jugoslavije, prema priznanju njemačke Vrhovne komande, »stvorile na balkanskom frontu zjapeću mrežu koja je mogla biti zatvorena samo s najvećom energijom« i gdje su se tek »uz izvanredno naprezanje mogle posjednuti samo najvažnije strategijske tačke«. Njemačka Vrhovna komanda je, kada su Saveznici prodirali k središnjem dijelu Italije, bila primorana da odatle, s te teritorije, radi vođenja operacija protiv NOVJ, prebaci u Sloveniju i zapadnu Hrvatsku čitav 2. oklopni korpus (»Hauzer«), a zatim iz Francuske i Belgije, mada se tamo očekivao nov saveznički desant, dvije divizije.

Cijeneći značaj NOVJ u borbi protiv Hitlerove Njemačke, zapadni saveznici su sredinom septembra uputili u Vrhovni štab NOV i POJ svoju zajedničku vojnu misiju s brigadnim generalom Ficroj Maklejnom na čelu. U vezi s tim Tito je u septembru razmijenio s vrhovnim komandantom savezničkih snaga za Bliski istok generalom Henri Vilsonom nekoliko pisama. Dolazak te misije u Vrhovni štab NOV i POJ značio je priznanje doprinosa NOVJ savezničkim naporima za uništenje fašizma, ali to nije dovelo i do značajnije promjene savezničke politike prema NOP-u, jer su Britanci istovremeno poslali misiju istog ranga i u štab Draže Mihailovića. Takva politika dvostranog kursa zapadnih saveznika, i to u vrijeme kada se Mihailović oslanjao na Nijemce, izazvao je kod Tita nova podozrenja u namjere zapadnih saveznika prema Jugoslaviji, utoliko više što je Maklejnova misija imala jedino vojni karakter. Ona je takav status imala po želji vlade Velike Britanije, koja nije htjela da misija dobije i politički akreditiv kod Vrhovnog štaba, jer bi to značilo i političko priznanje jugoslovenskog narodnooslobodilačkog pokreta.

Zbog miješanja vlade Velike Britanije u unutrašnje stvari ne samo Jugoslavije već i drugih balkanskih zemalja, Tito je posumnjao – jer nije imao, uslijed nepostojanja veza, podrobnijih obavještenja od delegata Vrhovnog štaba NOV i POJ u Makedoniji Svetozara Vukmanovića Tempa – da se u pozadini te politike nalazi i odluka rukovodstava pokreta otpora Albanije, Grčke, Bugarske i Svetozara Vukmanovića da se stvori jedinstven Balkanski štab. Čim je saznao da se radi na obrazovanju takvog štaba, Tito je 21. septembra naredio Štabu 2. korpusa NOVJ u Crnoj Gori da na bilo koji način poruči Vukmanoviću da ne učestvuje u stvaranju tzv. Balkanskog štaba jer bi »svako stvaranje u sadašnjoj situaciji nekog zajedničkog štaba bilo pogrešno, pa dapače i štetno«.

Kao što je to bilo za sve vrijeme vođenja NOR-a i revolucije, rukovodstvo NOP-a s Titom na čelu djelovalo je samostalno i donosilo odluke koje su bile u interesu borbe – u interesu naroda Jugoslavije. Tito je obavještavao i u ovom periodu Georgi Dimitrova, a preko njega i vladu SSSR-a i Radio-stanicu »Slobodna Jugoslavija«, a preko vojnih misija i vlade zapadnih saveznika, o događajima koji su se zbivali na tlu Jugoslavije, ali nikome nije dopuštao da se miješa u njene unutrašnje stvari. To pokazuje i primjer u vezi s pripremama za sazivanje Drugog zasijedanja AVNOJ-a. Dok je boravio u Petrovom polju Tito je ocijenio da bi plenum AVNOJ-a trebalo sazvati čim to prilike budu dopustile. U tom smislu je predsjedniku Izvršnog odbora AVNOJ-a dr Ivanu Ribaru prilikom njegovog odlaska u Hrvatsku (11. avgusta) dao sugestiju da počne s pripremama za sazivanje plenuma AVNOJ-a. Primivši 7. septembra od Edvarda Kardelja i Sretena Žujovića, koji su se tada nalazili u Hrvatskoj, predlog o potrebi reorganizacija AVNOJ-a i davanja ovom tijelu značajnije uloge, Tito im je poslije dva dana odgovorio da bi to trebalo hitno učiniti jer je nastupilo vrijeme da se pred inostranstvom jasno kaže šta rukovodstvo NOP-a misli o kralju i izbjegličkoj vladi, pošto »Englezi očito misle da se miješaju u naše unutrašnje stvari, što im nećemo dozvoliti«.

Prateći nastojanja zapadnih saveznika da se miješaju u unutrašnje poslove Jugoslavije, Tito je znao da rezultate dvogodišnje borbe naroda i narodnosti Jugoslavije može osigurati samo snažna Narodnooslobodilačka vojska, pa je uporno radio na njenom organizacionom učvršćivanju i opštem jačanju. O važnosti snažne vojske i o opasnostima i teškoćama koje će biti potrebno savlađivati dok ne bude istjeran okupator i dok se ne postigne priznanje NOP-a od strane velikih sila, Tito je u ljeto i jesen 1943. godine, kao što je činio i ranije, redovno obavještavao zemaljska i pokrajinska partijska i vojna rukovodstva. Šaljući istovjetna uputstva glavnim štabovima Srbije i Crne Gore, on je 30. septembra depešom upozorio i Glavni štab NOV i PO Hrvatske na značaj izgradnje snažne vojske, istakavši da će se s izbjegličkom vladom u Londonu i njenim pristalicama u zemlji imati još dosta muka, te da »Zbog toga moramo izgraditi jaku narodnu vojsku koja će biti u stanju da se suprotstavi svakome ko bi pokušao da služi tuđinu . . .«

Titovi radovi koji se objavljuju u ovom tomu raznovrsni su po svom sadržaju. To su pretežno vojni dokumenti (63 su zapovjesti i naređenja štabovima brigada i divizija, 38 su direktive i naređenja upućeni glavnim štabovima Hrvatske, Srbije i Slovenije i štabovima korpusa, dok su 12 ukazi, naredbe, rješenja, pohvale, proglasi), zatim radiogrami (ima ih 87) koje je Tito slao Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija« u Moskvu o borbama jedinica i drugim događajima u zemlji, o odnosima sa Saveznicima i o pitanjima

u vezi s dolaskom najavljivane misije iz SSSR-a. Od velikog značaja su dokumenta partijsko-političke prirode koje je Tito u svojstvu generalnog sekretara KPJ upućivao Centralnom komitetu KP Hrvatske, Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu i Pokrajinskom komitetu KPJ za Vojvodinu, a koji se u ovom tomu objavljuju. Ovdje se nalaze i prva sačuvana pisma koja je Tito upućivao savezničkoj misiji i vrhovnom komandantu Komande savezničkih snaga za Bliski istok.

U ovom tomu se objavljuju svi pronađeni Titovi radovi iz perioda koji obuhvata ovaj tom. On ih je, kao i u prethodnim tomovima, autorizovao 1978. godine. Ali treba napomenuti da i iz ovog vremena još nisu pronađeni svi dokumenti iz kojih bi se još svestranije sagledala Titova aktivnost. To se u prvom redu odnosi na zapisnike sa sjednica Politbiroa CK KPJ i Vrhovnog štaba, na direktive koje je Tito davao pojedinim štabovima i članovima CK KPJ i Vrhovnog štaba koje je upućivao kao delegate i instruktore sa širokim ovlašćenjima u pojedine štabove, krajeve i partijska rukovodstva radi pružanja pomoći i rješavanja određenih pitanja u vezi sa sprovođenjem direktiva i politike rukovodstva NOP-a. Ali bez obzira na to, Titovi radovi koji se objavljuju u ovom tomu predstavljaju trajno svjedočanstvo o Titovom stvaralaštvu i nezaobilazan su izvor za izučavanje strategije, taktike i prakse revolucionarne borbe u jednom složenom i događajima bogatom periodu narodnooslobodilačke borbe.

Mehmedalija Bojić

JOSIP BROZ TITO – SABRANA DJELA
1. juli — 30. septembar 1943.

[GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE]

Do sada mi zauzeli [Han]-Pijesak, Vlasenicu, Olovo, Kladanj, Srebrenicu, Drinjaču, Bratunac i očistili teren do Drine.

Za Bevca [Edvard Kardelj]:

Slažemo se s predloženim Slovencima U AVNOJ[1].

1. jul 1943. Tito

[selo Plahovići, kod Kladnja]

A-VII, Fond NOR, mikrofilm br. 2, snimak br. 33 (depeše VŠ NOV i POJ i GŠ NOV i PO Hrvatske, Bakarić).

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Dobili smo juče od Engleza veliki sanitet[ski] materijal[2]. Pošaljite konje u Kladanj za prenos i doktora da primi mat[erijal] za vas. Dajte im jaku pratnju. Četničke bande vrlo drske. Kod Medojevića zarobili četnici Baćovića [Petra] našu hiruršku ekipu s dr. Pavletićem [Ivanom] i [dr] Irinom [Knežević] i sve strijeljali[3].

II

Sljedećom pošiljkom Englezi će poslati nešto obuće i puške protivtenkovske.

III

1. Da Miladin [Ivanović] pođe s vama k nama i ponese svoj prtljag[4].
2. Radeta Stefanovića i Segedu [Đoka Vujoševića] iz I brigade uputite u Šekoviće da se jave PK na novu dužnost[5].

1. jul [1943], 16,40 [časova]
[selo Plahovići, kod Kladnja]

A-VII, Fond NOR, k. 706, reg. br. 1/52-15.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Peko [Dapčević] ne može intervenisati prema jugu jer su njegove jedinice na prostoriji Kladanj, Šurince, Olovo, Vijaka. Na posljednjem sektoru vrlo slabe[6].

Vaši stalni prigovori o razmještaju ranjenika nisu umjesni i potpuno su u duhu vašeg nepravilnog držanja za vrijeme borbi kod Vrbnice i Milinklada.

Sve ranjenike ćemo dekoncentrisati i razmjestiti po Majevici i okolnim selima, s tim da se stvore za njih sigurna skloništa[7].

II

Koča [Popović], Veljko [Pavle Ilić] i Fića [Filip Kljajić] hitno da dođu k nama u Kladanj[8].

Komandu nad Prvom [proleterskom] divizijom da primi za sada Lekić [Danilo][9] s Vasom [Jovanovićem] kao načelnikom štaba.

III

Što se tiče smještaja vaših ranjenika oko Kladnja, to je potrebno pogledati na kartu i znati da je ovde samo ustaški elemenat. Prema tome, smještaj i ishrana nemogući.

1. jul [1943], 10,40 [časova]
[selo Plahovići, kod Kladnja]

A-VII, Fond NOR, kut. 706,
reg. br. 1/19-15.

NAREDBA

Po odluci Vrhovnog štaba NOV i POJ formiran je Glavni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda za Vojvodinu.[10]

Po ukazanoj službenoj potrebi postavljaju se:

za komandanta drug Aćim Grulović;

za zamjenika komandanta drug Sreta Savić;

za politkomesara drug Slobodan Bajić;

za načelnika štaba drug Savo Orović, član Vrhovnog štaba.

Naprijed imenovani štab pristupiće odmah radu na terenu u duhu datih direktiva Vrhovnog štaba NOV i POJ.

2. jul 1943.
[selo Plahovići, kod Kladnja]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

A-VII, »Bilten Vrhovnog štaba NOV i POJ«, br. 29-31 za jun, jul i avgust 1943.

NAREDBA

Po odluci Vrhovnog štaba formirana je XVI NOU divizija.

Po ukazanoj službenoj potrebi postavljaju se:

za komandanta drug Danilo Lekić, dosadašnji komandant I proleterske NOU brigade;

za politkomesara drug Stefan Mitrović, dosadašnji rukovodilac politodjela VIII hrvatske brigade;

za načelnika štaba drug Ljubiša Urošević, dosadašnji pomoćnik načelnika štaba II proleterske NOU divizije.

Zamjenik komandanta XVI NOU divizije biće naknadno određen.

U sastav ove divizije ulaze: I, II, i III vojvođanska NOU brigada.

Štab divizije biće neposredno potčinjen Vrhovnom štabu NOV i POJ.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

2. jul 1943.
[selo Plahović, kod Kladnja]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

A-VII, »Bilten Vrhovnog štaba NOV i POJ«, br. 29—31 za jun, jul i avgust 1943.

NAREDBA

Po odluci Vrhovnog štaba NOV i POJ formirana je XVII NOU divizija.

Po ukazanoj službenoj potrebi postavljaju se:

za komandanta drug Gligo Mandić, dosadašnji komandant I dalmatinske NOU brigade;

za zamjenika komandanta drug Pero Kosorić, dosadašnji komandant I majevičke brigade;

za politkomesara drug Branko Petričević, dosadašnji rukovodilac politodjela IV crnogorske proleterske brigade;

za načelnika štaba drug Siniša Stanković.

U sastav ove divizije ulaze sljedeće jedinice: VI bosanska narodnooslobodilačka udarna brigada i I majevička narodnooslobodilačka udarna brigada. Pod neposrednom komandom štaba divizije biće i Majevički [NOP] odred.

Štab divizije je neposredno potčinjen Vrhovnom štabu NOV i POJ.

2. jul 1943.
[selo Plahovići, kod Kladnja]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

A-VII, »Bilten Vrhovnog štaba NOV i POJ«, br. 29—31 za jun, jul i avgust 1943.

[ŠTABU SEDAMNAESTE NARODNOOSLOBODILAČKE UDARNE DIVIZIJE]

Po ukazanoj službenoj potrebi postavljaju se:

1. Štab VI bosanske NOU brigade:
komandant drug Miloš Zekić;
polit[ički] komesar drug Segeda-Đoko Vujošević;
zamjenik komandanta drug Rade Stefanović;
zamjenik polit[ičkog] komesara drug Cviko (Cvijetin Mijatović);
načelnik štaba drug Rudolf Petovar.

2. Štab Majevičke NOU brigade:
komandant drug Ratko Perić;
zamjenik komandanta drug Franjo Herljević;
polit[ički] komesar drug Begić Mićko [Muhidin];
zamjenik polit[ičkog] komesara drug Pavle Goranin [Ilija];
načelnik štaba drug Vukašin Subotić.

Dosadašnji članovi štaba pomenutih brigada stavljaju se na raspolaganje štabu divizije na dalji raspored. Ovaj raspored izvršiti odmah.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

2. jul 1943.
[selo Plahovići, kod Kladnja]

Vrhovni komandant
NOV i POJ

A-VII, Fond NOR, kut. 10, reg. br. 15-2.

ŠTABU II NOU VOJVOĐANSKE BRIGADE

Po odluci Vrhovnog štaba NOV i POJ formirane su I, II i III narodnooslobodilačka udarna vojvođanska brigada.[11]

Po ukazanoj službenoj potrebi postavljaju se:

1. Štab I vojvođanske brigade:
komandant drug Marko Peričin;
polit[ički] komesar drug Zdravko Romac,
dosad[ašnji] rukovod[ilac] polit[ičkog] odjela I dalm[atinske] brig[ade];
zamjenik polit[ičkog] komesara drug Ljubo Momčilović;
zamjenik komandanta drug Ilija Bogdanović.

2. Štab II vojvođanske brigade:
komandant drug Rade [Radoslav] Jović;
zamjenik komandanta odrediće se naknadno.[12]
Polit[ički] komesar drug Drago Dikić;
zamjenik polit[ičkog] komesara drugarica Ljubica Stanimirović.

3. Štab III vojvođanske brigade:
komandant drug Pera Matić;
zamjenik komandanta drug Novak Atanacković;
polit[ički] komesar drug Bora Ivanišević;
zamjenik političkog komesara drug Dušan Ostojić.

Načelnici štabova kod sve tri brigade biće naknadno određeni.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

2. jul 1943.
[selo Plahovići, kod Kladnja]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

A-VII, Fond NOR, kut. 10,
reg. br. 16-2.

[PAVLU JAKŠIĆU, RODOLJUBU ČOLAKOVIĆU I ISI JOVANOVIĆU]

PUNOMOĆ

Za drugove: Pavla Jakšića, komandanta VII hrvatske NOU divizije, Rodoljuba Čolakovića i Isu Jovanovića, koji su ovlašćeni i opunomoćeni od strane Vrhovnog štaba NOV i POJ da vode pregovore s predstavnicima Hrvatske domobranske vojske iz istočne Bosne.

Napred imenovani opunomoćenici imaju se u toku pregovora upravljati po direktivi ovoga štaba koja im je danas dostavljena*.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

2. jul 1943.
[selo Plahovići, kod Kladnja]

Vrhovni komandant
NOV i POJ

A-VII, Fond NOR, kut. 10, reg. br. 1–2.

---

* Vid. str. 12.

OPUNOMOĆENIM DRUGOVIMA ZA PREGOVORE: PAVLU JAKŠIĆU, RODOLJUBU ČOLAKOVIĆU I ISI JOVANOVIĆU

U vezi s datim vam ovlašćenjem za pregovore[13] s predstavnicima Hrvatske domobranske vojske u istočnoj Bosni dostavlja vam se sljedeća direktiva za vaš rad:

1. U cilju dezorganizacije i razbijanja oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske, kao i razbijanja građanskih vlasti u NDH potrebno je uspostaviti što tješnji kontakt sa svim nama naklonjenim predstavnicima vojnih i civilnih vlasti.

Zakazane pregovore s predstavnicima Hrvatske domobranske vojske u istočnoj Bosni[14] treba iskoristiti za postizanje što boljih rezultata, kako bi to poslužilo kao primjer i ostalim vojnim starješinama hrvatske vojske.

2. Kod ovih pregovora držati se izjave Vrhovnog štaba NOV i POJ i AVNOJ-a o ciljevima narodnooslobodilačke borbe,[15] koja se odnosi na sljedeće: a) svima oficirima i podoficirima, kao i domobranima garantuje se bezbjednost života i lične privatne imovine; b) svim oficirima i podoficirima koji uđu u sastav Narodnooslobodilačke vojske garantuje se čin koji su do tada imali i omogućava im se dalje napredovanje kao i odgovarajući položaj prema činu i sposobnostima.

3. Svaki onaj vojnik koji izrazi želju da iz bilo kojih razloga ne pristupi Narodnooslobodilačkoj vojsci ili da bude prekomandovan u svoj kraj kod tamošnjih naših jedinica, izaći će mu se u susret. U ovom posljednjem slučaju biće upućen sa svojom potpunom ratnom spremom.

4. U toku pregovora tražiti od predstavnika Hrvatske domobranske vojske da predadu u ispravnom stanju svu ubojnu spremu – ratni materijal, hranu, vozila, magacine i ostalo.

5. U krajnjem slučaju, tj. ako predstavnici Hrvatske domobranske vojske ne pristaju na javnu predaju, pristati i na fingirani napad na njihov garnizon, gdje će biti tačno ugovoren i predviđen način predaje.

6. O toku pregovora kao i rezultatu pregovora najhitnije nas obavještavati na Kladanj.

7. Nastojati da se u toku razgovora prikupe podaci o svim ostalim garnizonima u Bosni, moralnom stanju tih trupa kao i njihovim daljim namjerama.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

2. jul 1943.
[selo Plahovići, kod Kladnja]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

A-VII, Fond NOR, kut. 7A, reg. br. 21-1.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

Roćko [Rodoljub Čolaković], Iso [Jovanović] i Pavle Jakšić kao naši opunomoćenici vode razgovore s predstavnicima domobranske vojske iz Zvornika o predaji pukovnije.*

Obavijestite se o toku pregovora.

2. jul 1943, 16,40 [časova]
[selo Plahovići, kod Kladnja] Tito

A-VII, Fond NOR, kut. 706,
reg. br. 1/52-15.

* O tome vid. str. 11. i 12. i nap. 14.

POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA VOJVODINU

Prilikom okupacije zemalja Jugoslavije i stvaranja tzv. Nezavisne Države Hrvatske, neki srezovi koji su dotle potpadali pod sremskomitrovački okrug odnosno pod Vojvodinu bili su pripojeni Hrvatskoj: teritorijalno razgraničenje uzeto je kao faktičko stanje, pa je partijsko rukovodstvo Vojvodine prepustilo CK-u KPH partijsko-politički rad u ovim od Srema otcijepljenim srezovima. No kako se pokazalo da drugovi iz Hrvatske, tj. partijska organizacija Slavonije, ni do danas nije uspjela partijsko-politički i vojnički obuhvatiti ove srezove, CK KPJ je donio sljedeću odluku:

Zaključno s linijama Vukovar–Vinkovci–Županja pa sve istočno uključivši i Zemun pripada ne samo kao vojnooperativno područje Glavnog štaba Vojvodine nego i kao područje Pokrajinskog komiteta Vojvodine, na kome će isti razviti svoju partijsku i političku djelatnost.

Ovo razgraničenje između Hrvatske i Vojvodine izvršeno je u interesu daljeg razvitka narodnooslobodilačke borbe i jačanja partijske organizacije i našeg političkog uticaja u čitavom ovom kraju.

Budući da je Zemun sa svojim srezom do sada partijski pripadao beogradskoj partijskoj organizaciji, to se ove odluke odnose i na ovaj grad s okolinom.

Susjedne partijske organizacije dužne su pomagati jedna drugu u svakom pogledu. Tek u saradnji jedne s drugom, obezbeđujući punu konspiraciju i zadržavajući svoju organizacionu samostalnost, partijske organizacije moći će efikasnije odgovoriti pred njih postavljenim zadacima.

S drugarskim pozdravom

3. jul 1943.
[selo Plahovići, kod Kladnja]

Dostavljeno:
1. PK-u KPJ za Vojvodinu
2. CK-u KP Hrvatske
3. PK-u KPJ za Srbiju

A–CK SKJ, Fond CK KPJ,
reg. br. 1943/200.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Pregovori se vode sa starješinama zvorničkog garnizona.*
Koča [Popović] pošao jutros.[16]
Napad na Zvornik nemojte vršiti do okončanja ili prekida pregovora. Koča je upoznat s karakterom pregovora.

3. jul [1943], 16,40 [časova] Tito
[selo Plahovići, kod Kladnja]

A-VII, Fond NOR, kut. 706, reg. br. 1/54-15.

---

* Vid. str. 11 i 12.

[GEORGI DIMITROVU][17]

Naše jedinice produžavaju nastupanje u istočnoj Bosni. Tridesetog juna vodile su borbe kod sela Vijake blizu Vareša i zauzele mjesto Bratunac na Drini.[18] Kod Vijake ubijeno je 40 ustaša. Naši odredi u prethodnici stigli su do Zvornika i Tuzle.[19]

Glavni štab [NOV i PO] Hrvatske javlja: Karlovački partizanski odred 5. i 6. juna [1943] porušio 446 metara željezničke pruge Karlovac – Sušak kod Zvečaja. Jedinice Prvog korpusa 12. juna likvidirale garnizon Cetingrad.[20] Ubijeno 50 ustaša i 170 domobrana. Zarobljena 2 oficira. Zaplijenjeno 13 puškomitraljeza, 128 pušaka, 10 000 metaka i drugo. Na sektoru Knina 9. juna uništena grupa četničko-talijanske milicije.[21] Ubijeno 20 bandita i 27 zarobljeno. Zaplijenjene 42 puške i drugo.

Bosanski [Drugi NOU] korpus izvještava: Naše jedinice sada vode borbu kod Bihaća, Mrkonjić-Grada, Knina i na rijeci Sani.

Radio-stanica »Slobodna Jugoslavija«[22] treba da ispravi izvještaj Vrhovnog štaba NOV i POJ od 2. jula: Grad Han-Pijesak, Vlasenicu, Olovo, Kladanj itd. nisu zauzele vojvođanske brigade, nego naše herojske jedinice koje su se izvukle iz neprijateljskog okruženja u Crnoj Gori i same prešle u napad u istočnoj Bosni i očistile veliki dio ove oblasti za nekoliko dana.[23] Ova mjesta bila su jako utvrđena i branili su ih provjereni domobranski pukovi i ustaške jedinice; tom prilikom potpuno su uništeni 15. domobranski puk s cijelim štabom i dva štaba bataljona. Takve krupne pobjede ne mogu izvojevati samo dvije brigade. Vojvođanske brigade zauzele su samo Srebrenicu i sada sadejstvuju u operacijama s ostalim našim jedinicama.

3. jul 1943. — Tito
[selo Plahović, kod Kladnja]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ – KI, reg. br. 1943/164. — *Prevod s ruskog*

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Povjerljivo

Preko Radio-stanice »Slobodna Jugoslavija« treba popularisati to da su četiri naše junačke divizije – 1, 2, 3, i 7, izdržale najtežu ofanzivu devet neprijateljskih divizija i to najboljih njemačkih, ustaško-domobranskih i talijanskih divizija, koje su 40 dana bile potpomagane stotinama aviona i svim drugim rodovima oružja.[24]

Ova krvava 40-dnevna borba ući će u historiju naše narodnooslobodilačke borbe kao najslavnija stranica.

Treba imati na umu da jedinice ove tri naše slavne divizije od januara, što znači šest mjeseci, bez odmora vode neprekidne borbe. One su za ovo vrijeme uništile oko 22 000 neprijateljskih vojnika i oficira, a same imale oko 10 000 mrtvih i ranjenih.

Neprijatelj je znao da su to naše najbolje jedinice, da su one ponos naše narodne vojske i odmah poslije toga[25] on je brižljivo pripremio svoju petu ofanzivu da bi konačno uništio ove divizije. Ali neprijatelju to ni ovog puta nije pošlo za rukom – ove jedinice prešle su ponovo u ofanzivu.

3. jul 1943. Tito
[selo Plahovići, kod Kladnja]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/164. *Prevod s ruskog*

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Povjerljivo

Trinaestog juna [1943] održano je [Prvo] zasijedanje [Zemaljskog] antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske. Donijete su rezolucije i izabran Izvršni odbor.[26] Za predsjednika AVNOH-a [Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske] izabran je hrvatski književnik Vladimir Nazor. Povodom ovog izbora on je napisao apel Hrvatima.[27] Molimo da taj apel objavite preko [Radio-stanice] »Slobodna Jugoslavija«. To je poetski tekst, teško ga je bilo prevesti i neka mjesta mogu se ispraviti.

4. jul 1943.
[selo Plahovići, kod Kladnja] Tito

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/165. *Prevod s ruskog*

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Odmah napadnite Zvornik bez obzira na rezultate pregovora.*

II

Obezbijedite nam 100 litara benzina i 10 litara mašinskog zejtina.

Krsto Popivoda da dođe u V[rhovni] š[tab], a Milentije [Popović] da sačeka u III krajiškoj rukovodioca politodjela.

4. jul [1943], 16,50 [časova] Tito
[selo Plahovići, kod Kladnja]

A-VII, Fond NOR, kut. 706, reg. br. 1/55-15.

* Odnosi se na pregovore koje su vodili predstavnici Vrhovnog štaba NOV i POJ s predstavnicima domobranskog garnizona u Zvorniku o predaji toga grada jedinicama NOVJ. O tome više vid. na str. 11. i 12. i nap. 14.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Nepr[ijatelj] s osam tenkova prodro u Kladanj, gdje se još drži.[28] Neka niko iz Vlasenice ne polazi bez izviđanja da ne bi bilo iznenađenja.

II

Mi smo u selu Brateljević, Arso [Jovanović] i Lola [Ivo Ribar] stigli.[29] Njihova div[izija][30] se nalazi na prostoru Zenica – Zvijezda. Uništili su Kakanj i mnoge mostove na pruzi Zenica – Sarajevo.[31]

5. jul [1943], 16,50 [časova] Tito
[selo Brateljevići, kod Kladnja]

A–VII, Fond NOR, kut. 706,
reg. br. 1/56–15.

ŠTABU VII [NARODNOOSLOBODILAČKE UDARNE] DIVIZIJE

Primili smo vaš izvještaj upućen danas u podne.[32]

Neprijatelj je ušao s dva tenka bez pješadije danas oko 16 časova u Kladanj.

Prikupite VII krajišku i VIII hrvatsku najpodesnijim pravcem južno od Kladnja sa zadatkom da zatvorite pravac Kladanj – Olovo. Pristupite zaprječavanju ovog druma.

Povlačenju jedinica pristupite odmah po prijemu ovog naređenja.

Druga prol[eterska] divizija s II dal[matinskom] i II prolet[erskom] brigadom postaviće se na komunikaciji Doboj – Tuzla sa zadatkom rušenja druma i pruge kao i industrijskih postrojenja. Na ovaj zadatak kreće noćas, a sa IV crnog[orskom] i I dalmatinskom [brigadom] nastupaće pravcem Olovo – Zavidovići sa zadatkom rušenja i zatvaranja ove komunikacije i industr[ijskih] postr[ojenja] na njoj.

I prolet[erska] divizija napada Zvornik.

Drug Arso [Jovanović] prešao je prugu Sarajevo – Zenica sa V [krajiškom] divizijom porušivši 30 km pruge s mostovima i napavši na rudnik Kakanj, koji su potpuno porušili. Sada se ova divizija nalazi na prostoru Zenica – Zvijezda s dijelom [snaga] na rušenju pruge Zenica – Žepče.

Pokušajte da uhvatite vezu s I diviz[ijom] preko Vlasenice i Han-Pijeska. Njoj ćemo narediti da vam doturi municije.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

Prijem naređenja potvrditi.

Vezu s nama potražite na pravcu Brateljevići – Zabrđe.

5. jul 1943, 18,30 [časova]
[selo Brateljevići, kod Kladnja]

Vrh[ovni] komandant
Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 812.
reg. br. 17–1/1.

[ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NARODNOOSLOBODILAČKOG UDARNOG KORPUSA]

Pošto su četničke snage ovdje vrlo jake, to ćete i vi morati prebaciti jednu diviziju u istočnu Bosnu za razbijanje tih bandi.[33] Ove vaše snage morale bi krenuti preko centralne Bosne i Ozrena, a na putu neće praviti nikakvih akcija.[34] Mi ćemo poslati u [tu] svrhu vodiče.

[5. jul 1943] Tito
[selo Brateljevići, kod Kladnja]

A–VII, Fond NOR, kut. 6–I, reg. br. 6–3.

NARODNI HEROJI[35]

Na osnovu rješenja Vrhovnog štaba NOV i POJ daje se naziv *narodnog heroja* drugu *Nikoli Marakoviću Nini*, komandantu VII baniske brigade, koji je poginuo junačkom smrću kod Miljevine juna* mjeseca 1943. g[odine] za vrijeme probijanja neprijateljske blokade. Drug Nina Nikola Marković istakao se u mnogim bojevima svojom hrabrošću i smjelim rukovođenjem svoje brigade dajući sve svoje snage i svoj život za slobodu svoga naroda.

Slava junačkom sinu Banije Nini Nikoli Marakoviću!

6. jul 1943.
[selo Subašići, kod Olova]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

»Bilten Vrhovnog štaba NOV i POJ«, br. 29–31, za jun, jul i avgust 1943.

* Nikola Maraković Nina je poginuo kod Rataj-kule 13. juna 1943. godine.

NARODNI HEROJI

II

Na osnovu rješenja Vrhovnog štaba NOV i POJ daje se naziv *narodnog heroja* drugu *Savi Kovačeviću*, komandantu V crnogorske NOU brigade, koji je poginuo junačkom smrću juna mjeseca 1943. g[odine] kod Vrbnice jurišajući na čelu svojih boraca na neprijateljske bunkere pri probijanju neprijateljskog obruča.*

Slava velikom crnogorskom junaku drugu Savi Kovačeviću!

6. jul 1943.
[selo Subašići, kod Olova]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

»Bilten Vrhovnog štaba NOV i POJ«, br. 29–31, za jun, jul i avgust 1943.

* Sava Kovačević je poginuo 13. juna 1943. na Krekovima kod Tjentišta.

ŠTABU KRIVAJSKE GRUPE

Prva divizija s I proleterskom, I i II vojvođanskom brigadom zauzela Zvornik u toku 5. i 6. jula. Njena III krajiška i VI bosanska brigada nalaze se na prostoriji Sokolovići – Vlasenica sa zadatkom rušenja komunikacije Sarajevo – Višegrad, kontrole pravca: Sarajevo – Vlasenica i čišćenja četnič[kih] milicionarskih bandi na toj prostoriji.

Druga divizija sa II proleterskom i II dalmatinskom brigadom nalazi se na prostoriji: rijeka Spreča – planina Ozren – selo Živinice – tuzlanski bazen sa zadatkom rušenja komunikacija, rudnika i industrijskih objekata, kao i izvršenja mobilizacije na toj prostoriji.

Peta divizija dejstvuje na prostoriji: Sarajevo – rijeka Bosna – planina Zvijezda – planina Romanija sa istim zadatkom kao što je i II proleterske divizije.

Krivajska grupa formirana je od IV prolet[erske] brigade, I dalmatinske brigade i dijelova V crnogorske brigade. Od dijelova V crnogorske brigade formiran je jedan bataljon koji da uđe trajno u sastav IV prolet[erske] brigade kao IV bataljon ove brigade.[36] Štab IV brigade popuniće po potrebi vojnim i političkim rukovodiocima i osposobiti ga za normalni život i rad. Komandant Grupe biće drug Radovan Vukanović, načelnik Štaba Grupe drug Božo Lazarević.

Ova grupa će se postaviti i razviti svoje dejstvo na prostoriji: rijeka Bosna, planina Ozren – planina Konjuh – planina Zvijezda – planina Klek.

Zadatak:

1. Potpuno uništenje industrijske želj[ezničke] pruge Zavidovići – Olovo na sektoru Zavidovići – želj[eznička] stanica Čuništa. Na pruzi treba potpuno porušiti: sve želj[ezničke] stanice, ložionice, saobraćajna postrojenja, vozni park, mostove, propuste i kolosjeke s pragovima. Kod rušenja mostova ne zadovoljiti se samo rušenjem mostovne konstrukcije, već raskopati ili minirati obalne i razdjelne potpore. Na otvorenoj pruzi potpuno uništiti gornji stroj: šine i pragove. Šine zakopavati ili bacati u rijeku, a pragove paliti. Skretnice obavezno minirati.

Telefonsku liniju osposobiti za vezu između pojedinih mjesta i štabova, kao i organa vojnih i narodnih vlasti.

2. Potpuno razbiti ustašku i okupatorsku vlast na označenoj prostoriji uništavajući njene nosioce, policiju, žandarmeriju i slabije posade.

3. Uništiti rudnike, industrijske objekte i zalihe sirovina koje mogu da posluže okupatoru bilo u kom smislu.

4. Uspostaviti narodnu vlast, partizanske straže od pouzdanih starijih ljudi i vršiti mobilizaciju i popunu potčinjenih jedinica. Naročitu pažnju obratiti na to da okupator kad osjeti da su neki rudnik ili fabrika ugroženi izvlači radnike. To treba spriječiti iznenadnim dejstvom i radnike obavezno mobilisati.

Mobilizacija je obavezna, ali je treba elastično sprovoditi i voditi računa o tome da se ne naoružavaju ljudi koji će pobjeći.

5. Kontrolisati pravac Zavidovići – Olovo. Pravac ne zatvarati frontalnim dejstvom vezujući jedinice za položaje, već dejstvovati partizanski: zasjeda, iznenadno noću napasti neprijatelja koji krene u ovom pravcu, ugroziti mu bazu i pozadinu itd.

Način rada:

Grupa će razviti svoje dejstvo na širokoj primjeni iskustva partizanskog rata s većim snagama ne vezujući se za položaje, često mijenjajući napadne ciljeve i prostorije stanovanja; treba da nastojite da stvorite dobro skrivene baze za hranu i ranjenike. Nama u ovoj fazi borbe nije cilj slobodna teritorija, već podesne baze za široku primjenu partizanske taktike.

Imati u vidu da su manevar i iznenađenje polovina uspjeha; da bi se moglo ostvariti jedno i drugo i postići uspjeh [treba] obezbijediti brzinu i tajnost pokreta. Stoga treba obratiti pažnju na to da ishrana ljudstva bude uredna i obilata.

6. Ozren je glavna četnička baza i nju treba uništiti mobilišući njihovo ljudstvo u naše jedinice. Dobro bi bilo u ovom smislu ostvariti sadejstvo s drugom Pekom [Dapčević].

Poslije uništenja te baze baciti se na uništenježelj[ezničke] pruge Maglaj – Doboj, čime ćete najbolje pomoći Pekovu grupu. U sve ove radnje unijeti što više sistema.

Naredili smo XII [krajiškoj] diviziji iz centralne Bosne da ruši prugu na odsjeku Žepče – Maglaj – Doboj – Derventa.

Jedanaesta Krajiška brigada* V divizije nalazi se na sektoru Bijelih Voda. Ta brigada ima zadatak da na toj prostoriji likvidira četnike i ruši prugu Zenica – Žepče.

Podnesite nam, po detaljnom prikupljanju podataka, izvještaj o vojno-političkoj situaciji na krivajskom sektoru.

Upućuju se članovi birt[anske] savezničke misije kao tehnički instruktori za rušenje saobraćajnih komunikacija. Druga Serdara

* Ova brigada je imala i naziv: *6. krajiška NOU brigada*.

[Stevana] uputiti u Štab II prolet[erske] divizije kad se ostvare sigurne veze preko Ozrena. Drug Diklić [Đuro] ostaće kod vaše grupe.[37]

Za vojno-političke kadrove brigade dostavite karakteristike i spisak. Drugove Jagoša Uskokovića, Nika Jovićevića i Dragišu Ivanovića uputiti nama po prvoj kurirskoj vezi.

Ljudstvo V bataljona IV crnogorske brigade uputiti u ovaj štab, pošto V bataljon vrši obezbjeđenje.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

7. jul 1943.
[selo Glavičina, kod Olova]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 7 A,
reg. br. 26–1.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Poslije upornih borbi naše jedinice Prve [proleterske] divizije zauzele 5. jula jako utvrđeni grad Zvornik. Zaplijenjen ogroman ratni materijal i namirnice, i to se prebrojava.[38]

Jedinice naše Pete [krajiške NOU] divizije pod komandom M[ilutina] Morače forsirale 27–28. juna željezničku prugu Sarajevo – Brod između Lašve i Visokog. Zauzeto mjesto Kakanj s najvećim i najvažnijim rudnicima uglja u Jugoslaviji. Rudnici uglja sa svim postrojenjima i transformatorima potpuno uništeni. Zaplijenjen ogroman ratni materijal, pored ostalog i 2000 kg dinamita. Materijal se još prebrojava. Pored rudnika uglja, uništeno 6 željezničkih stanica, 30 km željezničke pruge, 2 željeznička mosta i 3 mosta na drumu. Ovi rudnici odlikovali su se prvoklasnim ugljem i snabdijevali Zenicu, željezničke pruge itd.

7. jul 1943. Tito
[selo Glavičina, kod Olova]

Prevod s ruskog

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/167.

[GEORGI DIMITROVU I JOSIPU KOPINIČU]

Povjerljivo

Mi smo Stevu [Ivana Krajačića] još prošle godine kooptirali u CK KPJ i CK KPH. Sada je neophodno da on primi dužnost organizacionog sekretara CK KPH, jer je u CK KPH veoma potreban. Stevo treba da odredi sebi zamjenika u Zagrebu[39] s tim što bi on kontrolisao njegov rad za direktora.*

Mi smo prošle godine poslali u Zagreb milionsku sumu u rajhsmarkama za razmjenu. Šta je učinjeno s tim novcem?[40]

7. jul 1943. Tito
[selo Glavičina, kod Olova]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/168. *Prevod s ruskog*

---

* Vjerovatno se odnosi na SSSR.

ŠTABU VII [NARODNOOSLOBODILAČKE UDARNE] DIVIZIJE

Vašu VII hrv[atsku] brigadu ne treba upućivati u selo Milankovići, već je postaviti na prostoriju sela Očevlje, [41] pravcem Olovo – Križevići – Očevlje.

Zadatak ove brigade:

1. Izviđanje pravca Vareš – Očevlje – Olovo.
2. Povezivanje s grupom V diviz[ije] na prostoriji Okruglica – Nišići.
3. Čišćenje četničkih i ustaških bandi na prostoriji Očevlje – Vijaka – Zvijezda pl[anina].

Ova brigada treba da organizuje snabdijevanje cijele divizije s ove prostorije, jer su sela bogata i nepr[ijateljski] raspoložena.

Na ishranu obratiti naročitu pažnju.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

7. jul 1943, 17 [časova] Vrh[ovni] komandant
[selo Glavičina, kod Olova] Tito

P. S.[42] Mi ćemo biti u toku 7. i 8. [jula] u selu Glavičina ili u selu Musići; uhvatite vezu s nama i redovno nas obavještavajte o situaciji na tom sektoru.

Izvještaje brigada da šalje direktno u ovaj štab, a ne preko štaba divizije.

A[rso Jovanović]

A–VII, Fond NOR kut. 812, reg. br. 20–1/I.

ŠTABU VII [NARODNOOSLOBODILAČKE UDARNE] DIVIZIJE

Vašu VII hrvatsku brigadu postavite u rejon sela Očevlje* sa zadatkom da izviđa u pravcu Vareša i sela Vijaka hvatajući vezu s brigadama V divizije koje se nalaze na sektoru Okruglica – selo Nišići i ka selu Kokošinjcu.

Vašu VII krajišku i VIII banijsku postavite u rejonu Olova i sela Dreca. Obje treba da izviđaju u pravcu Kladnja i Han-Pijeska, rušeći prugu Olovo – Han-Pijesak na sektoru: Petrović – Olovo – želj[eznička] stanica Čunište s mobilisanom radnom snagom. Stanice, ložionice, stražare i magacine popaliti, mostove porušiti, šine, skretnice i pragove baciti u Krivaju. Nijedna šina ne smije ostati na pruzi. Osma brigada u povratku k Olovu ne treba da ostavi šine za sobom.

Vi ste sa svojom divizijom u rezervi na raspolaganju Vrhovnog štaba i za njegovo šire obezbjeđenje i zato razvijte širu izviđačku i obavještajnu službu i uspostavite vezu s jedinicama I proleterske divizije (III krajiška brigada) u pravcu Vlasenice i Šekovića.

Pošaljite nam benzina bar 20—30 litara po prvim kuririma. Mi smo za sada u selu Glavičina, o pokretu ćemo izvijestiti. Budite u blizini Olova sa svojim štabom.

Obratite pažnju na ishranu jer se jedinicama mogu nametnuti duži pokreti.[43] Konfiskujte u četničkim i ustaškim selima. Pokušajte da se od I [divizije] dobro snabdijete municijom.[44]

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

8. jul 1943.
[selo Glavičina, kod Olova]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

A–VII, Fond NOR kut. 812, reg. br. 21–1/I.

* U rejon sela Očevlja umjesto 7. upućena je 8. banijska NOU brigada.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Mitra [Mitrović] i još neki naši drugovi ostali su u Vlasenici odsječeni od nas. Hitno ih priključite našoj najbližoj jedinici, a prvom prilikom da dođu ovamo.

II

Arso [Jovanović] stigao s tri brigade na Zvijezdu. Uz put uništio brodsku prugu i rudnik Kakanj i 6 mostova. U Kaknju našao velik plijen, između ostalog i 2000 kg dinamita.

III

Kosta [Nađ] pravi pritisak na Teslić.* U Hrvatskoj veliki uspjesi.

8. jul [1943], 6,10 [časova]
[selo Glavičina, kod Olova] Tito

A-VII, fond NOR, kut. 706,
reg. br. 1/59-15

* U srednjoj Bosni su tada dejstvovali 12. NOU divizija i nekoliko NOP odreda.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Peko [Dapčević] 5. [jula] krenuo sa II proleterskom i II dalmatinskom brigadom prema pruzi Doboj – Tuzla sa zadatkom da uništi fabriku sode i da sadejstvuje s vama.[45] Druga grupa,* Radovanova [Vukanovića] krenula je dolinom Krivaje da podupre Peka. Uspostavite vezu s Pekom.

II

Oko 12. jula stići će u Šekoviće avion s ljudima i s materijalom.[46]

III

Materijal evakuišite iz Zvornika prema Šekovićima. Ne vodite frontalnu borbu. Zadržite se na prostoru Šekovići – Vlasenica – Javorje.**

IV

Vaši najbliži zadaci: rušenje pruge Sarajevo – Višegrad. Šaljite jaču diverzantsku grupu na prugu.[47] Vojvođ[ansku] div[iziju] rokirati s jednom brigadom na Majevicu za prihvat ljudstva iz Srema, a s jednom na prostor Šekovići – Srebrenica – Vlasenica.[48]

Sedamnaestu bosansku div[iziju] rokirati na prostor Trebava – Ozren, gdje će se povezati s Pekom, koji operiše na prostoru Doboj – Tuzla – Zavidovići s osloncem na Ozren. Ove direktive za XVI i XVII div[iziju] odmah prenijeti.

8. jul [1943], 16,15 [časova]
[selo Glavičina, kod Olova]

A–VII, fond NOR, kut. 706,
reg. br. 1/60 – 15.

---

* Odnosi se na Operativnu grupu »Krivaja«. O njenom sastavu i zadacima vid. na str. 26.

** Umjesto Javorje vjerovatno treba da piše Javor (planina).

POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ VOJVODINE

Dragi drugovi,

Prema usmenom dogovoru s drugom Slobodanom [Bajićem] šaljemo vam slijedeće drugove na partijski rad:

1. Vlajko Đuranović, prema svome dosadašnjem radu, kao i prema datoj karakteristici koju ovdje prilažemo, može odgovoriti zadacima koje mu budete postavili po omladinskoj liniji. Stoga predlažemo da druga Đuranovića kooptirate u PK KPJ za Vojvodinu i postavite za sekretara PK SKOJ-a. Budući da je drug u toku ustanka radio isključivo u vojsci, a sada prima tako odgovoran posao izvan vojske u novim uslovima i novoj sredini, potrebno je ukazati mu pomoć u prvo vrijeme.

2. Jovan Popović, može uz vašu pomoć i kontrolu rukovoditi partijskim kursevima. Svršio je partijski kurs pri CK za predavača. Nedostaje mu čvrstine u mišljenju o pojedinim pitanjima, slab za organizaciona pitanja. Osim toga, može se upotrijebiti za rad u vašem listu.

3. Belka Dragica Jovičić, radnica iz Beograda. Članom Partije postala je u beogradskoj organizaciji. Dosta se razvila u toku ustanka. U posljednje vrijeme bila je član politodjela i imala omladinski sektor. Nije pokazala očekivane rezultate, ali će na terenu bolje raditi i brže će se razvijati. Može raditi po omladinskoj ili ženskoj liniji.

4. Isa Jovanović, radnik iz Vršca. Članom Partije postao je u beogradskoj partijskoj organizaciji prije 13 godina. Prije rata, 1939. godine poslat je od CK u Bosnu na partijski rad. Sve do sada bio je sekretar PK za Bosnu i Hercegovinu. Njegov je rad bio dosta zadovoljavajući. Po dogovoru s drugom Slobodanom on dolazi u vaše rukovodstvo kao organizacioni sekretar.

5. Upućujemo drugaricu Ljubinku [Milosavljević], člana CK SKOJ-a, da izvjesno vrijeme pomogne u postavljanju omladinskog rada i formiranja pokrajinskog rukovodstva.

Pošto smo s drugom Slobodanom pretresli sva partijsko-organizaciona i politička pitanja, ovdje se nećemo zadržavati na tome, ali je potrebno da nam što prije pošaljete opširan izvještaj.

Nastojte da uspostavite što čvršće veze s Beogradom. Obavijestite nas što sve imate od našeg partijskog materijala i ostalih izdanja.

8. jul 1943.
[selo Glavičina, kod Olova]

S drugarskim pozdravom
Tito

A–CK SKJ, Fond CK KPJ,
reg. br. 1943/243.

ŠTABU VII [NARODNOOSLOBODILAČKE UDARNE] DIVIZIJE

Primili smo vaš izvještaj od 9. jula u 9 časova.[49]

Slažemo se s vašim upućivanjem VII banijske brigade i [Prvog] bataljona VII kr[ajiške] brigade u pravcu sela Stupari. Neka izviđaju što dublje u pravcu sela Živinice i sela Pravoslavna G[ornja] Višća izbjegavajući borbu s neprijateljem. Treba da nastoje da uhvate vezu s dijelovima II proleterske divizije.

Sedmu krajišku brigadu, bez 1. bataljona, sa slabim dijelovima u Olovu, zadržite u rejonu sela Drece.

Osmu banijsku brigadu odmah odvojiti od neprijatelja i povući na prostoriju: sela Riječica – selo Metilji – selo Ponijerka.

Jedinice ne angažovati u frontalnim borbama, već neka što elastičnije manevruju koristeći se zasjedama i prepadima ako se ukažu podesni momenti za to.

Sa V divizijom održavajte tijesnu vezu i doturite joj priloženo pismo*, radio-stanicu za V diviziju čuvajte do dolaska tražene čete za njeno sprovođenje.

Druga divizija dejstvuje na pruzi Doboj – Tuzla; od nje nemamo dosad nijedan izvještaj.

S naređenjem V diviziji se upoznajte.

U toku noći 9/10. jula mi ćemo preći u selo Brateljević.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

9. jula 1943, 12,45 [časova]
[selo Glavičina, kod Olova]

Vrhovni komandant
Tito

A-VII, Fond NOR, kut. 812,
reg. br. 22 1/1.

---

* Priloženo pismo vid. na str. 41.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Naše jedinice u istočnoj Bosni, produžavajući nastupanje, okružile su [treba da piše: zauzele] jako utvrđeni grad Zvornik. Na sektoru Vareš – Krivaja naše jedinice su vodile 1. jula borbu s ustaškim jedinicama. Neprijatelj pretrpio velike gubitke. Kod sela Vijake nađeno 40 neprijateljskih leševa.

Naše jedinice u Slavoniji 14. juna likvidirale Suhopolje.[50] Razrušile želj. . . .*

Na željezničkoj pruzi Banja Luka – Prijedor naše jedinice uništile jedan voz s 10 vagona i lokomotivu. Ubijeno 25 njemačkih vojnika i 3 oficira. Zarobljeno 100 domobrana i 4 oficira, zaplijenjeno mnogo pušaka, 12 puškomitraljeza i drugo. Naše jedinice opkolile Teslić.[51] Blizu Teslića naše jedinice razbile njemačku kolonu. Ubijeno i ranjeno mnogo Nijemaca. Zarobljeno 20 vojnika. Zaplijenjena 3 poljska topa, 2 minobacača, jedan kamion i mnogo materijala.

Naše jedinice u istočnoj Bosni nastavljaju ofanzivne operacije. Borbe se vode kod mjesta Capardi blizu Tuzle, kod mjesta Živinice, na liniji Rogatica – Han-Pijesak, na liniji Zenica – Vareš – na liniji Zavidovići – Olovo, za 10 dana samo na sektoru naše Prve divizije Nijemci i ustaše imali su 1000 mrtvih i dvostruko više ranjenih.

Naše jedinice u Slavoniji likvidirale su Suhopolje, porušile željezničku prugu Kloštar – Virovitica. Uništen oklopni voz. Zarobljeno 20 domobrana i jedan oficir. Zaplijenjeno oružje i drugo.

Partizanski odred na Baniji razbio jednu satniju domobrana. Zarobljeno 10 vojnika. Zaplijenjeno: jedan minobacač, 90 pušaka, jedan automat, municija i drugo. Neprijateljski gubici veliki.

Na željezničkoj pruzi Bosanski Novi – Otoka ovaj odred digao u vazduh jedan oklopni voz s njemačkom posadom.

Jedinice naše Druge [operaitvne] zone uništile na liniji Zagreb – Sisak 26 kilometara željezničke pruge. Uništene stanice: Pešćenica, Odra, Brezovica, Mala Mlaka, Turopolje, Sveta Klara. Zaplijenjeno mnogo ratnog materijala, Gubici Nijemaca vrlo veliki. U Zagrebu panika među ustašama. Saobraćaj Zagreb – Beograd obustavljen.

* U originalu rečenica nije zarvršena. Tačkice su iz originala.

Jedinice naše Pete [krajiške NOU] divizije koja je uništila rudnike uglja kod Kaknja, od 10. do 28. juna imale su slijedeće akcije:

Desetog juna razbile njemačku kolonu bilizu Turbeta iz 373 [legionarske] divizije »Tigar«. Ubijena 32 vojnika i 3 njemačka oficira i 35 ranjeno. Zaplijenjeno: 1 minobacač, jedan puškomitraljez, 6 automata, 6 pištolja, 5000 metaka i drugo. Naši gubici su 5 mrtvih i 6 ranjenih.

Dvanaestog juna razbijena jedna neprijateljska jedinica na željezničkoj pruzi Travnik – Jajce. Ubijeno 111 njemačkih vojnika i 30 oficira i ranjeno 70 vojnika. Zarobljena 53 vojnika. Zaplijenjeno: 9 puškomitraljeza, 5 automata, 14 pištolja, 76 pušaka, 21 000 metaka, 65 čaršava, 62 ćebeta, 5 konja s raznim materijalom. Naši gubici: 11 mrtvih i 11 ranjenih. Jedanaestog juna naše jedinice zauzele Fojnicu i Kreševo. Zaplijenjeno nekoliko hiljada kilograma namirnica i ratni materijal.

Osamnaestog juna razbijena njemačka kolona koja je pošla na Kreševo i istovremeno naše jedinice razrušile komunikaciju Fojnica – Kiseljak; 19. juna razbijena nova neprijateljska kolona blizu Kiseljaka. Ubijeno 16 njemačkih vojnika i mnogo ranjeno.

Dvadesetog juna Prvi bataljon Prve [krajiške NOU] brigade razbio manju neprijateljsku kolonu na liniji Kiseljak – Kobilja Glava. Ubijeno 60 njemačkih vojnika i mnogo ranjeno. Mi nismo imali gubitaka.

Treći [bataljon] ove brigade u isto [vrijeme] vrlo vješto razbio jedan neprijateljski bataljon na liniji Kreševo – Mratinići. U šestočasovnoj borbi neprijatelj bio razbijen, 100 mrtvih i ranjenih, takođe i 30 ubijenih konja.

Dvadesetprvog juna Prvi bataljon [Prve krajiške NOU brigade] ponovo vodio upornu borbu u toku 12 časova na liniji Kiseljak – Kobilja Glava. Ubijeni 45 njemačkih vojnika i jedan oficir.

U noći 28. juna jedinice ove divizije iznenada su se pojavile na željezničkoj pruzi Brod – Sarajevo. U noćnoj borbi zauzeto mjesto i rudnik Kakanj. U Kaknju ubijen 21 vojnik i zarobljeno 130 vojnika i 4 oficira. Zaplijenjeno: 5 puškomitraljeza i jedan teški mitraljez, 105 pušaka, 94 000 metaka, 3 automata i 6 pištolja, jedan vagon eksploziva, jedan vagon šećera, 23 000 kg bijelog brašna, 5000 kg pasulja, 300 kg masti, jedan vagon stoke, 3000 litara ulja, 1000 pari obuće, 1 milion kuna, mnogo odjeće i drugog.

Uništeno: sva postrojenja za dobijanje uglja u Kaknju, električna centrala koja je davala električnu energiju i rudniku u Brezi; porušena 2 željeznička mosta, 6 stanica i to: Jehovina, Modrinje, Kakanj, Ćatići, Dobrinje, Poriječani. Uništena 4 vozila s lokomotivama i 80 vagona. Sve to, natovareno ugljem, bačeno je u rijeku Bosnu. Uništena željeznička pruga u dužini od 30 kilometara.

Dnevna proizvodnja uglja bila je 150 vagona, a radilo je 2000 radnika; stanovništvu podijeljena 4 vagona brašna i namirnica.

Nijemci brzo poslali svoje jedinice i avijaciju i ovdje je borba trajala dva dana i noći. Prvog jula naše jedinice produžile nastupanje na liniji Zenica – Vareš. Blizu Zenice odbijen neprijateljski napad. Drugog jula razbijena neprijateljska kolona na liniji Vareš – Borovica. Neprijatelj imao 50 mrtvih i ranjenih. Zaplijenjeno: 50 000 metaka, jedna protivtenkovska puška, jedan minobacač i drugo. Tridesetog juna naše jedinice zauzele Kraljevu Sutjesku. Zarobljeno nekoliko vojnika i nekoliko ubijeno.

Naše jedinice [Pete krajiške NOU divizije] vodile 29. juna borbu sa znatnim snagama neprijatelja između Visokog i Kaknja. Učestvovali neprijateljska avijacija i tenkovi.[52] Neprijatelj bio odbijen. Tridesetog juna naše jedinice Četvrte krajiške NOU brigade razbile neprijateljsku kolonu u blizini sela Prhova. Zaplijenjeni trofeji. Neprijatelj imao velike gubitke. Prvog jula u noći naše jedinice napadale na rudnik Brezu i željezničku stanicu Dobrovina, Visoko – Vareš. Ove stanice potpuno uništene i porušeno 400 metara željezničke pruge.

Jedinice ove divizije nastavljaju dejstva na ovom sektoru.

8. jul 1943. Tito
[selo Glavičina, kod Olova]

A–CK SKJ. Fond CK KPJ-KI. reg. br. 1943/169. *Prevod s ruskog*

ŠTABU V [KRAJIŠKE NARODNOOSLOBODILAČKE UDARNE] DIVIZIJE

Od vas do danas nemamo nikakvih izvještaja o situaciji na vašem sektoru. Izvijestite nas u što kraće vrijeme o vašem radu i situaciju.[53]

Juče smo vam uputili jednu desetinu za namirnice preko VII divizije u selo Ponijerka [Olovo], s kojom treba da dođe jedna naša četa do VII divizije, gdje će primiti za vas radio-stanicu.

Neprijatelj je 5. jula ušao u Kladanj sa 6 tenkova bez pješadije, gdje su se zadržali u toku noći 5/6. jula i 6. jula rano ujutru odstupili u pravcu Tuzle. Pješadija koja je došla u visinu sela Stupari vratila se istog dana k Tuzli ostavljajući slabije dijelove u selu Živinice. Ovo je došlo zbog dejstva i zauzeća Zvornika od I divizije, kao i zbog dejstva II prolet[erske] divizije na pruzi Doboj – Tuzla.

Neprijatelj iz Vareša u tri kolone nastupa prema selu Očevlje prema izvještaju VII divizije od 9. jula u 9 časova.* Da bi neprijatelja natjerali nazad u Vareš potrebno je da uputite lake dijelove s eksplozivom za rušenje pruge Vareš – Podlugovi, ugrožavajući demonstracijama i Vareš. Ostavite potrebne dijelove istočno od linije sela Očevlje – Olovo za vezu sa VII divizijom, a preko nje i s nama. Mi ćemo se nalaziti od 10. jula u selu Brateljeviću.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

9. jul 1943.
[selo Glavičina, kod Olova]

Vrhovni komandant
NOV i POJ

A–VII, Fond NOR, kut. 7A
reg. br. 29-1.

* Pomenuti izvještaj vid. u nap. 49.

ŠTABU VII HRVATSKE [NARODNOOSLOBODILAČKE UDARNE] DIVIZIJE

1) Sedma krajiška brigada ulazi u sastav I proleterske divizije. Ovu brigadu odmah uputite pravcem: Kladanj – Vlasenica, gdje da se javi štabu I divizije.*

2) Raspored vaše VII brigade dobar.** Osma vaša brigada da osmatra i izviđa pravce iz doline Krivaje ka Kladnju. Postavljati zasjede i vršiti prepade manjim dijelovima. Izviđati i kontrolisati pravac: Milankovići – Brateljević na koti 1052, a ljudstvo smjestiti na livadama Milanković – njive i kolibama. Ishrani jedinica posvetite punu pažnju.

3) Vaš štab premjestite u Kladanj – okolinu.

4) Naredite VII vašoj brigadi da se cesta Kladanj – Živinice – Tuzla neprekidno ruši.

S[mrt] f[ašizmu] – s[loboda] n[arodu]!

Vrhovni komandant

5) U slučaju brzog neprijateljskog nadiranja pravac vašeg povlačenja za obje brigade jeste: Kladanj – selo Ravne – selo Strmica. U tom slučaju vi ćete ujedno služiti kao obezbjeđenje nama.

11. jul 1943, 6 [časova]
[selo Plahovići, kod Kladnja]

A–VII, Fond NOR, kut. 7A, reg. br. 30-1.

---

* S ovom Titovom odlukom upoznati su i štabovi 7. krajiške NOU brigade i 1. proleterske udarne divizije (vid. str. 43. i 44).

** Sedma banijska brigada je tada držala položaje na pravcu Kladanj – Tuzla.

ŠTABU VII KRAJIŠKE [NARODNOOSLOBODILAČKE UDARNE] BRIGADE

1) Vaša brigada definitivno ulazi u sastav I proleterske divizije.[54] Ovo na pogodan način protumačiti ljudstvu. To je rezultat dosadašnje visoke borbene vrijednosti vaše brigade.

2) Pripremite brigadu za pokret i odmah krenite pravcem k Vlasenici, gdje ćete potražiti vezu sa štabom I divizije.

3) O vašem odlasku u sastav I divizije izviješten je štab VII hrvatske divizije.

S[mrt] f[ašizmu] – s[loboda] n[arodu]!

11. jul [1943],
[selo Plahovići, kod Kladnja]

Vrhovni komandant
Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 7A. reg. br. 81-1.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Upućujemo u vaš sastav VII krajišku brigadu. Posvetite joj pažnju, snabdejte je municijom, popunite i odmorite. Kuda da je uputimo?

II

Javite vaš raspored i podatke o neprijatelju.[55]

III

Naš vjerovatan pokret k vama. Riješite vezu.[56]

IV

Peta [krajiška NOU] divizija na sektoru Zvijezda – Romanija vodi uspješne borbe. Nepr[ijateljska] kolona od Vareša izbila na sektor Čuništa – Olovo.

Deveta [domobranska] pukovnija se koncentriše kod Sokolca.

11 jul [1943] 10,40 [časova] Tito
[selo Plahovići, kod Kladnja]

A–VII, Fond NOR, kut. 706, reg. br. 1/64-15.

ŠTABU II PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE

Direktiva za vaš rad je sljedeća:

1. Temeljito porušiti prugu i cestu Doboj – Tuzla i onesposobiti ovu komunikaciju za ma kakav saobraćaj. Likvidirati četnička uporišta na Ozrenu i Trebavi i stvoriti tamo našu bazu. Svojim nastupom i radom omogućiti mobilizaciju najviših razmjera na sektoru Ozren – Trebava.

Na Ozrenu nastojati da se stvore baze za naše bolnice.

Ispoljite dejstvo na pruzi Maglaj – Doboj i porušite objekte na ovoj pruzi.

2. Dejstvujte u vidu prepada i zasjeda na čisto partizanski način ne vezujući brigade za pojedine pravce i položaje. Frontalne bitke s neprijateljem ne primati. S operativnog područja: Trebava – Ozren – donji tok Krivaje – Konjuh ne biste se trebali udaljavati. Poželjno bi bilo da likvidirate manje neprijateljske posade u Gračanici, Gradačcu i Modriču, gdje morate doći do dobrog plijena.

3. Na sektor Trebava – Ozren upućena je XVII (istočno-bosanska) divizija, koja će pristupiti mobilizaciji na tome sektoru[57], sa kojom trebate koordinirati rad u duhu postavljenog vam zadatka. Nastojte da i vi popunite vaše jedinice jednim dijelom mobilisanog ljudstva.

4. Dolinom Krivaje k Zavidovićima upućena je zasebna operativna grupa: IV crnogorska, I dalmatinska i dio V crnogorske brigade sa zadatkom da ruši prugu i da se poveže s vama u rejonu Ozrena. Čim vi uhvatite vezu s ovom grupom, uzmite je u vaš sastav, pod komandu vašega štaba. Ovo saopštiti drugu Radovanu [Vukanoviću], komandantu ove Krivajske grupe. Kasnije će I dalmatinska brigada biti povučena iz vaše grupe i biti upućena na novi zadatak. Prema tome, u sastavu ove grupe biće vaše tri brigade.

Dio V crnogorske brigade da ostane pod vašom neposrednom komandom kao zasebna jedinica u najtješnjoj vezi sa IV crnogorskom brigadom.

5. Odlukom Vrhovnog štaba formiran je štab I bosanskog korpusa[58]. Članovi ovoga štaba postavljeni su, i to: komandant Kosta Nađ, zamjenik komandanta Toša Vujasinović, politički komesar Vlado Popović, načelnik štaba Jovan Vukotić. Operativno područje I bosanskog korpusa biće: istočna Bosna (tj. između rijeka Bosne,

Drine i Save, pa na jug do ceste Kalinovik – Foča). Odmah uputite drugove Vukotića i Vujasinovića da prime nove dužnosti pošto će ovaj štab odmah funkcionisati. Po drugovima Vukotiću i Vujasinoviću pošaljite nam iscrpne operativne i obavještajne izvještaje kao i detaljno [obavještenje o] vojno-političkoj situaciji uopšte na tamošnjem sektoru. Ove drugove uputite s jakom pratnjom preko VII hrvatske divizije, čije se brigade nalaze na sektoru Kladanj – Stupari.

6. Obavještenje o situaciji:

Neprijatelj je ponovo ušao u Zvornik[59]. Takođe jedna domobranska pukovnija [VII] vrši pritisak k Olovu i Nišićima i već je izbila na Zvijezdu. Jedna domobranska pukovnija (IX) koncentriše se kod Sokolca. Primijećeno je da se jače njemačke snage upućuju od Sarajeva preko Višegrada za Srbiju.

Prva divizija nalazi se sada na prostoru Šekovići – Vlasenica – Srebrnica s orijentacijom rušenja višegradske pruge.

Peta divizija zadržaće se na prostoru Zvijezda planina – Romanija planina.

Šesnaesta* (vojvođanska) divizija s jednom brigadom nalaziće se na Majevici za prihvat ljudstva iz Srema, a s jednom brigadom na prostoru Šekovići – Vlasenica.

Dvanaesta krajiška divizija, koja se nalazi u centralnoj Bosni, dobila je zadatak da ruši prugu Žepče – Maglaj i Doboj – Derventa.

S drugovima Vukotićem i Vujasinovićem uputite našu pionirsku četu obavezno, zatim vašu radio-stanicu da je popravimo, a četa koja dođe s Vukotićem primiće novu englesku radio-stanicu. Bilo bi dobro da s četom dođe i Pavle [Bojčević] kako bi se upoznao sa stanicom – dajte im tačan pravac povratka. Vi morate obezbijediti siguran prihvat radio-stanice. Gligo [Mandić] (Istočnobosanska divizija) ima radio-stanicu, pa se povežite s njim.

Mi ćemo se vjerovatno nalaziti na pravcu: Kladanj – Rame [selo Ravne] – Strmica, orijentisani prema I diviziji.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

11. jul 1943.
[selo Plahovići, kod Kladnja]

Vrhovni komandant
NOV i POJ

A-VII, Fond NOR, kut. 7A, reg. br. 32-1.

* U originalu omaškom napisano *XVII*.

DJEDI [GEORGI DIMITROVU]

Saglasni smo sa vašim savjetom u vezi s racionalnim korišćenjem naših oružanih snaga[60]. Mi smo još ranije, odmah po završetku neprijateljske ofanzive, riješili da se bacimo na komunikacije i tako smo postupili, kako se vidi iz naših informacija.

11. jul 1943.
[selo Plahovići, kod Kladnja]

Valter

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI.
reg. br. 1943/171.

Prevod s ruskog

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Prilikom zauzimanja grada Zvornika bilo je ubijeno 400 i ranjeno 600 neprijateljskih vojnika. Ostatak garnizona u panici je pobjegao preko mosta u Srbiju, ali most je bio pod vatrom naših minobacača i puškomitraljeza. Most je dignut u vazduh zajedno s onima koji su bježali.

U gradu je zaplijenjeno mnogo namirnica, municije i oružja. Mi smo imali neznatne gubitke: 3 mrtva i 7 ranjenih.

12. jul 1943. Valter
[selo Turalići, kod Kladnja]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/172. *Prevod s ruskog*

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Sa vašom i Vojvođanskom div[izijom] uz pomoć stanovništva obezbijedite hitnu evakuaciju ranjenika u planinski predio jugoistočno od Vlasenice[61].

II

Treća [krajiška NOU] brigada neka služi za prihvat na sektoru Han-Pijesak – Rogatica.

III

Uputite hitno 10 konja za sanitetski materijal u selo Turalići, 14 km zapadno od Vlasenice, gdje da dođu do 8 časova. Mi dolazimo večeras u Vl[asenicu].

13. jul [1943], 9 časova. Tito
[selo Turalići, kod Kladnja]

A-VII, Fond NOR, kut. 706, reg. br. 1/66–15.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Dobivši velika pojačanja, Nijemci i ustaše u istočnoj Bosni počeli su bijesne napade na naše jedinice koje nastupaju[62]. Nekoliko dana vode se žestoke borbe na sektorima: Romanija – Vareš, Tuzla – Caparde, Zavidovići – Živinice[63]. Naročito u rejonu Tuzle neprijatelj trpi velike gubitke. Ovdje su posljednjih dana u dolini Spreče uništeni rudnici uglja: Begov Potok, Banovići, Đurđevik i drugi, jer su u rejonu Tuzle, osim rudnika soli, uništeni skoro svi rudnici uglja.

Jedinice naše Pete [krajiške NOU] divizije u toku tri dana na sektoru Romanije ubile su 127 Nijemaca i ustaša i 220 ranile; zarobljena 42 neprijateljska vojnika, zaplijenjeno: 65 pušaka, 2 minobacača sa 78 mina, 15 000 metaka, 6 automata i drugo. Na sektoru Zavidovići – Živinice i Zvornik – Capardi, gdje se vode najžešće borbe, rezultati još nisu poznati.

Na Romaniji četnici Draže Mihailovića i dalje sarađuju s Nijemcima. Ovdje su oni zvjerski ubili preko 100 ranjenih i bolesnih naših boraca, koje ovi izdajice sačekuju u našoj pozadini. Osim toga, ove zvijeri zarobile su našu hiruršku ekipu Druge [proleterske] divizije od 12 ljudi na čelu sa doktorom Pavletićem i jednom doktorkom i sve ih zvjerski ubili. Njih su na smrt osudili poznati bandit major Baćević [Petar] koji je pobjegao iz Hercegovine, i major Ostojić [Zaharije] Branko. O ovom zvjerstvu treba dati vijesti preko [radio-stanice] »Slobodna Jugoslavija«.

14. jul 1943. Valter
[selo Ponijerka, na Milan-planini]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/173. *Prevod s ruskog*

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Večeras će se baciti kod Toplika [kod] Vlasenice 3 tone materijala, pripremite konje za transport[64]. Veljko [Pavle Ilić] stiže tamo do 18 čas[ova][65]. Ostali večeras.[66].

II

Uredite radio-službu. Doturaćemo avionske pošiljke. Potrebno je da nam javljate mjesta za spuštanje materijala. Detalje ćemo javljati svakog dana. Hitno odgovorite za prvu pošiljku.

III

Naredite VI (istočnobosanskoj) brigadi da se preko Konjuha prebaci za Ozren, da se poveže s Pekom [Dapčević] i da se privremeno stavi pod njegovu komandu[67].

IV

Naredite Lekiću [Danilu] da sa svoje dvije brigade ostane na prostoru Birač – Srebrnica i da bude u stalnoj vezi s vama.

14. jul [1943], 6,10 [časova].
[selo Ponijerka, na Milan-planini]

A–VII, Fond NOR, kut. 706.
reg. br. 1/69–15.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Slažemo se s vašim sporazumom s Lekićem [Danilom][68]. Po smještanju ranjenika vaša Prva [proleterska brigada] neka dejstvuje na prostoru Borike – Međeđa – Rogatica, s tim da porušite prugu i most na ušću Lima.*

II

Treća [krajiška NOU brigada] treba da dejstvuje na prostoru Sokolovići – Kovanj – Mesići, s tim da poruši prugu Mesići – Renovica i poveže se s V divizijom.

Sedmu [krajišku] brigadu zadržati u rezervi, iskoristiti je po nahođenju.

III

Vojvođanska [Prva i Druga brigada] da manevrišu u rejonu Birča i Srebrnice. Svi vodite računa o bolnici. Šaljite jaka izviđ[ačka] odjeljenja u pravcu Goražda.

14. jul [1943], 14,00 časova.
[selo Ponijerka, na Milan-planini]

A–VII, Fond NOR, kut. 706,
reg. br. 1/70–15.

* Riječ je o mostu na Drini kod ušća Lima.

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE

U sporazumu sa CK KPJ Vrhovni štab NOV i POJ donio je slijedeću odluku[69]:

Za komandanta umjesto Rukavine [Ivana], u Glavnom štabu Hrv[atske] postavlja se drug Andrija Hebrang.

Za zamjenika komandanta postavlja se drug Ivan Gošnjak.

Za načelnika štaba postavlja se drug Srećko Manola.

Vladimir Bakarić ostaje i dalje politkomesar G[lavnog] š[taba] H[rvatske].

Ivo Rukavina postavlja se za komandanta I hrv[atskog] korpusa umjesto I. Gošnjaka.

Za politkomesara I korpusa postavlja se Sava Zlatić.

Dosadašnji politkomesar I korpusa Veca Holjevac stavlja se na raspolaganje GŠH.

Ova odluka stupa odmah na snagu.[70] Saopštite o izvršenom.

Upozorite Rukavinu na dosadanje greške i da ih se čuva na novom položaju.

15. jul 1943. Tito
[selo Ponijerka, na Milan-planini]

A-CK SKJ, Fond CK KPJ,
reg. br. 1943/17112.

GŠH[RVATSKE] ZA CK KPH[RVATSKE]

Andrija Hebrang zadržava funkciju političkog sekretara CK KPH[71]

Za organizacionog sekretara CK KPH predlažemo da se postavi Krajačić (Stevo Verdić). On može da ostane u Zagrebu i da povremeno dođe do vas. Osim toga, on može zadržati kontrolu nad radom koji je do sada obavljao.[72]

Javite hitno o izvršenom i vaše mišljenje o Stevi.

15. jul 1943. Tito
[selo Ponijerka, na Milan-planini]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ, reg. br. 1943/17112.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

Za noć 16 [jula] predviđene avionske [pošiljke] u Štedru. Kad čujete zvuke aviona, upalite 9 vatri svega u rastojanju po 50 m[etara]. Pripremite vatre, ali pošiljka nije sigurna. Mjesto spuštanja javljajte radio-vezom dva dana unaprijed.

16. jul [1943], 6,10 [časova] Tito
[selo Ponijerka, na Milan-planini]

A–VII. Fond NOR, kut. 706,
reg. br. 1/70–15.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

U istočnoj Bosni naše jedinice vode uporne borbe na sektoru Romanija – Vareš, na sektoru Zavidovići – Ozren, Capardi – Šekovići.[73] Uz sadejstvo tenkova, avijacije i teške artiljerije neprijatelj je prešao u nastupanje na sektoru Capardi – Šekovići. Naše jedinice su odstupile zato što dva neprijateljska puka – 7. i 9. – pete domobranske divizije i jedna kolona ustaša nastupaju iz Sarajeva u pravcu Han–Pijeska.[74]

U srednjoj Bosni jedinice naše Dvanaeste [krajiške] divizije zauzele su grad Prnjavor. Neprijatelj se razbježao u panici. Ubijeno 85 ustaša i 8 četnika; predalo se 25 domobrana i 30 četnika s oružjem. Zaplijenjeno je mnogo namirnica i ratnog materijala.[75] Jedna jedinica Dvanaeste divizije sada vodi borbu kod Travnika, a kod Gornjeg Vakufa uništena je jedna velika pilana sa svim postrojenjima. Ubijeno je 64 ustaša i zaplijenjeni su trofeji.

U Slavoniji naše jedinice su odbacile kolonu od 1000 Nijemaca kod sela Nježići. Ubijeno i ranjeno 100 vojnika. Zaplijenjeno: 7 mitraljeza, 17 automatskih pušaka i tromblonskih pušaka s bombama.[76]

Na željezničkoj pruzi Zagreb – Beograd razoružan je garnizon u [selu] Šašu i uništeno 6 cisterni s naftom.[77] Kod Bosanskog Novog dignut je u vazduh voz s materijalom i njemačkim vojnicima. Na Žumberku oboren je jedan avion »kaproni«.

Blizu Petrinje naši partizani uništili su 6 kamiona, ubijen 1 Nijemac i 25 zarobljeno. Zaplijenjeno: 2 puškomitraljeza, 16 pušaka i drugo.[78] Kod Taborišta uništena 2 mosta, ubijeno 7 ustaša. Zarobljen 21 domobran, zaplijenjen jedan puškomitraljez i 20 pušaka, 1 automat i drugo. U Dalmaciji [kod] Šibenika naši partizani su razbili četu Talijana. Ubijeno 25, a 21 talijanski vojnik zarobljen. Zaplijenjeno: 1 puškomitraljez, 4 automata, puške i drugo.[79]

16. jul 1943.
[selo Ponijerka, na Milan-planini]

Valter

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/174.

Prevod s ruskog

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Molimo objavite preko [radio stanice] »Slobodna Jugoslavija«: »Dobili smo telegram druga Tempa [Svetozara Vukmanovića] iz Grčke. Drug iz Albanije vratio se srećno s porukama i materijalom u naš Štab.«[80]

»Albanija – drugu Milu [Miladinu Popoviću]:

Tempo otputovao iz Grčke 12. VII [1943], on će se javiti na talasima koje je dobio od Mila, slušajte ga.«

16. jul 1943. Tito
[selo Ponijerka, na Milan-planini]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI,
reg. br. 1943/174.

Prevod s ruskog

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Hitno

Molimo objavite preko [radio-stanice] »Slobodna Jugoslavija«: »Mitar [Bakić] treba hitno da uputi Miladina [Ivanovića] s njegovim Dalmatincima nazad na mjesto gdje je Miladin primio tu jedinicu.[81] Mitar takođe treba da uputi svoje ljude s Miladinom da bi dobio aparat za vezu.«

16. jul 1943. Valter
[selo Ponijerka, na Milan-planini]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/175. *Prevod s ruskog*

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

Večeras dobijamo pošiljke.* Uslovi javljeni. Javite slijedeće mjesto.

17. jul [1943], 10.40 [časova] Tito
[selo Drapnići]

A–VII, Fond NOR, kut. 706, reg. br. 1/71–15.

* Odnosi se na pošiljke za koje je u više mahova najavljeno da će biti bačene iz britanskih aviona 1. proleterskoj udarnoj diviziji (o tome vid. str. 51, 55 i 61).

[ŠTABU PRVOG BOSANSKOG UDARNOG KORPUSA]

1. Kosta [Nađ] neka ostane privremeno tamo.[82] U sastav I bos[anskog] korpusa ulazi XII divizija.[83]

2. Prva i druga [proleterska] divizija s ostalim jedinicama u centralnoj i istočnoj Bosni obrazuju jednu operativnu grupu, kojom rukovodi privremeni štab sastavljen od članova VŠ i CK: Crnog [Sretena Žujovića], Lole [Iva Ribara], Vlade [Popovića] i Arsa [Jovanovića]. Ova grupa ima zadatak da objedini dejstvo u istočnoj i centralnoj Bosni, Srbiji, Vojvodini, Crnoj Gori i Hercegovini.[84]

[18. jul 1943]
[selo Drapnići]

Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 407, reg. br. 10–1/3.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

Noću 20 [jula] dobićete u Mandre avion. Na zvuk motora upalite vatre u mjestu na rastojanju po 50 m[etara]. Svaki korak je dvije vatre, u centru jedna. Pronađite mjesto za duže spuštanje.

Vjerovatno ćemo k vama. Zato javljajte mjesta štaba.

19. jul [1943], 6,20 [časova]. Tito
[selo Drapnići]

A-VII, Fond NOR, kut. 706, reg. br. 1/73-15.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Prva i Druga [proleterska] divizija s ostalim jedinicama u centralnoj i istočnoj Bosni obrazuju jednu operativnu grupu kojom rukovodi povjereništvo VŠ i CK sastavljeno od Crnog [Sretena Žujovića], Lole [Iva Ribara], Vlade [Popovića] i Arsa [Jovanovića]. Ova grupa ima zadatak da objedini dejstvo u i[stočnoj] Bosni, Srbiji, Vojvodini, C[rnoj] Gori i Hercegovini.

II

Jedinice koje su u i[stočnoj] Bosni reorganizovaće se, treba da se popune, pomognu organizovanju narodne vlasti i likvidiraju četničke bande. Vaše dejstvo za sada je vezano za vršenje gornjih zadataka.

III

Dajte sugestije za grupisanje vaših snaga i način rada.[85] Peko [Dapčević] se nalazi na Ozrenu, Trebavi.[86] Peta krajiška [divizija] konačno povučena s Romanije.[87] Saopštite gornje Lekiću [Danilu] i dostavite nam njegove predloge.[88]

19. jul [1943], 10.40 [časova].
[selo Drapnići]

A–VII, Fond NOR, kut. 706, reg. br. 1/74–15.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

U istočnoj Bosni, na sektoru Vareš – Sarajevo, naše jedinice Pete [krajiške NOU] divizije razbile su jedan domobranski puk. Ubijeno je i ranjeno oko 150 vojnika i 300 zarobljeno.[89] Zaplijenjeni trofeji.[90] Jedinice naše Druge [proleterske] divizije uspješno nastavljaju operacije na sektoru Trebava – Doboj. Na ostalim sektorima bez promjena.

20. jul 1943. Tito
[Duga njiva, na Milan-planini]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/178. *Prevod s ruskog*

[GEORGI DIMITROVU]

Povjerljivo

Englezi su nam do sada poslali 7 aviona s raznim materijalom, ali oni se prije svega trude da šalju razne takozvane diverzantske misije.[91] Mi smo oprezni i kontrolišemo sve misije.

Mi bismo mnogo željeli da i Sovjetski Savez pošalje k nama svoju misiju.[92] Javite vaše mišljenje.

20. jul 1943. Valter
[Duga njiva, na Milan planini]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/178. *Prevod s ruskog*

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Zorom 22 [jula] budite s Prvom [proleterskom] brigadom na prostoru sela G[ornje] i D[onje] Babine – Knežina.[93] Koča [Popović] da dođe na savjetovanje obavezno.[94]

II

Mi ćemo biti u rejonu G[ornje] Babine. Naredite Trećoj [krajiškoj NOU] brigadi da se po izvršenom zadatku na pruzi vrati na prostor Srebrnica – Devetak, a Sedma [krajiška] da ostane u rejonu Sokolovići.[95]

III

Koča da ponese sa sobom karakteristike za vojne rukovodioce pošto smo ranije izgubili.

IV

Javićemo tačno vrijeme kada će doći avion, zato ga ne čekajte. Dobro bi bilo da zadržite Mandre za prijem pošiljki ili drugo mjesto koje može biti stalnije.[96]

V

Sa stanicom donijeti i što više benzina, jer ga nemamo. Naći ćemo novu stanicu, a tu opraviti. Kod Babina primićete avionsku pošiljku noću 23 [jula]. Donijeti anodnu bateriju 128 g-volti.

Hitno odgovorite kada možete biti na traženoj prostoriji. Vaš dolazak je neophodan, pokret treba hitno izvršiti.[97]

[21. jul 1943, Duga njiva, na Milan-planini] — S[tari]

A–VII, Fond NOR, kut. 706, reg. br. 1/75–15.

ŠTABU I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE

1) Vaša I [proleterska] brigada dobila je specijalan zadatak, tj. prebaciće se u Bos[ansku] krajinu, sjeverno od Vlašić-planine, gdje će se sastati s vama.[98]

Ostale dvije brigade, III i VII krajiška, pod komandom načelnika divizijskog štaba druga Vase Jovanovića, prebaciće se u Bos[ansku] krajinu opštim pravcem: Planina Devetak – planina Jahorina – Trnovo – Umoljari, preći željez[ničku] prugu Sarajevo – Mostar, na sektoru Ivan-sedlo – rijeka Rama i na prostoru Prozor – Šćit – Gornji Vakuf dobiće naređenje za dalji pokret.

2) Na pravcu pokreta porušiti višegradsku i mostarsku prugu, a pored toga, likvidirati i pojedina okupatorska i četničko-ustaška uporišta. Pri tome imati u vidu da se na putu do Prozora ne treba dugo zadržavati i gubiti vrijeme u nekim beznačajnim akcijama.

3) Vi imate zadatak da se u toku pokreta povežete s hercegovačkom brigadom (drugovi Šegrt [Vlado] i Hamović [Rade]) i štabu iste predate radio-stanicu koja će služiti za vezu Hercegovine i Crne Gore s nama.[99] Sa stanicom obavezno predati i šifru s uputstvom za rad. Upućujemo vam radio-telegrafistu koji će ostati s ovom stanicom u Hercegovini. Do tog vremena vi ćete s nama održavati vezu ovom radio-stanicom. Drugovi Šegrt i Hamović bili su početkom jula u rejonu Bjelemića. Ukoliko se drugovi Šegrt i Hamović budu udaljili suviše daleko od Neretve, onda ne treba gubiti suviše vremena oko njihovog traženja. U tom slučaju stanicu sa sobom ponijeti.

4) S vama odlazi jedna engleska misija s radio-stanicom, koja ima zadatak da vam na vašem maršu obezbijedi prijem izvjesnih avionskih pošiljki. Nastojte da je što bolje iskoristite.[100] Eksploziv za rušenje pruge tražite od njih na vrijeme.

Ukoliko se povežete sa Štabom hercegovačke brigade i stanje u Hercegovini bude zadovoljavajuće, onda tu misiju ostaviti kod X hercegovačke brigade. Ona će imati zadatak da obezbijedi prijem materijala za Hercegovinu i Crnu Goru. O ovoj misiji još ćemo se sporazumijeti i preko vaše radio-veze.*

---

* Cio tekst pod tačkom 4 je Velimir Terzić, zamjenik načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ, u originalu precrtao crvenom olovkom i preko njega napisao: Ne važi.

5) U toku vašeg pokreta na predviđenom pravcu redovno nas obavještavati o vojno-političkoj situaciji, kao i o stanju u Hercegovini i Crnoj Gori.

6) Napominjemo da se na sektoru Busovača – Visoko – Prozor nalazi V krajiška divizija, u predjelu planine Bitovnje nalazi se Prozorski odred, u predjelu Komara Travnički odred, a u predjelu Kupresa Kupreško-janjski odred.

7) Obje brigade prikupite i s njima idite kao s jednom manevarskom grupom.

Pokret preduzeti odmah.

8) U toku vašeg pokreta izbjegavati svake frontalne borbe.

9) U toku kretanja posvetiti naročitu pažnju ishrani ljudstva i njezi ranjenika.

10) U istočnoj Bosni:

Na sektoru Ozren – Trebava za sada ostaje II [proleterska] divizija:

Na sektoru Šekovići – Birač XVI divizija (Vojvođanska) s jednom brigadom i privremeno VI [istočno] bos[anska] brigada:

Na sektoru Majevice: XVII divizija sa svojom Majevičkom brigadom i Majevičkim odredom, kao i I i III vojvođanska brigada.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

23. jul 1943, 16 čas[ova]
[selo Drapnići, kod Olova]

Vrhovni komandant
Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 7A, reg. br. 34–1.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

U istočnoj Bosni naše jedinice vode borbe na sektoru Vareš – Olovo i na sektoru željezničke pruge Sarajevo – Višegrad.[101] Jedna naša jedinica zauzela je gradić Praču, mjesta Sjetlinu i Podgrab. Uništene željezničke stanice i minirano nekoliko željezničkih mostova. Ima zarobljenika i zaplijenjenih trofeja. Željeznička pruga Sarajevo – Višegrad razrušena na nekoliko mjesta i ne može se uskoro koristiti.[102]

23. jul 1943. Tito
[selo Drapnići, kod Olova]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/180. *Prevod s ruskog*

ZA STEVU [IVANA KRAJAČIĆA], ZAGREB

Jedna naša veća jedinica biće kroz 14 dana u Dalmaciji.[103] Može li se pričekati s pregovorima s majorom Gerovcem do tada? To je potrebno radi toga da [bi] stvar bila dobro obavljena i dalje se razvijala. Odgovorite hitno.[104]

23. jul 1943.
[selo Drapnići, kod Olova]

Tito

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/180.

Prevod s ruskog

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

U istočnoj Bosni jedinice jedne naše [Druge proleterske] divizije vode uporne borbe na Ozrenu s jedinicama 369. »Vražje« divizije, i četnicima Draže Mihailovića, koji zajedno s Nijemcima dejstvuju protiv naših jedinica i pokušavaju da spriječe uništavanje željezničke pruge Doboj – Brod.[105]

Jedinice naše Pete [krajiške NOU] divizije ponovo su jako razorile prugu i nekoliko mostova na sektoru Sarajevo – Zenica. Od 9. do 20. jula na ovom sektoru ubijeno 389 i ranjeno 500 Nijemaca i ustaša. Zarobljen 271 vojnik; među ubijenima ima 7 oficira i jedan od njih je njemački major. Zaplijenjeno: 2 protivtenkovska topa 47 mm 6 mitraljeza i 3 puškomitraljeza, 2 minobacača, 8 automata, 121 puška, 7 pištolja i drugo. Srušen jedan avion, a jedan oštećen. Uništeno 9 kamiona.

24. jul 1943. Valter
[Zvijezda planina]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/181. *Prevod s ruskog*

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Povodom dvogodišnjice narodnooslobodilačke borbe u Sloveniji u Slovenskom primorju i Istri održani su mnogobrojni mitinzi s kojih su upućeni telegrami vrhovnom komandantu Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije drugu Titu.

Izvršni odbor Osvobodilne fronte Slovenije zamolio me je da preko »Slobodne Jugoslavije« odgovorim u vidu izjave da mi smatramo Primorje i Istru sastavnim dijelom buduće Jugoslavije, jer tome teži slovenski i hrvatski narod tih krajeva, a ta težnja nalazi svoj sadržaj u masovnom ustanku Slovenaca i Hrvata u ovim krajevima protiv okupatora.

Mi svi takođe smatramo da je veoma korisno dati slijedeću izjavu:[106]

»Slovencima i Hrvatima Slovenskoga primorja i Istre!

Povodom dvogodišnjice herojske borbe slovenačkog naroda protiv fašističkih okupatora šaljem u ime Vrhovnog štaba plamene pozdrave Osvobodilnoj fronti Slovenije, kao i Slovencima Slovenskog primorja i Hrvatima u Istri.

Pozdravi iz Slovenskog primorja i Istre meni kao vrhovnom komandantu Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, svima nama veoma su dragi. Oni su nam dragi naročito zato što mi poslije dvogodišnje uporne borbe protiv porobljivača naroda Jugoslavije sasvim jasno vidimo koliko ste vi, draga braćo, stradali u toku 23 godine talijanskog fašističkog ropstva.

U toku više od dvije godine naše teške i uporne borbe borci, komandanti i politkomesari naše slavne narodne vojske i partizanskih odreda ni za trenutak nisu zaboravili na vas. Mi vrlo dobro znamo vašu težnju — težnju da budete u jednoj porodici s ostalim Slovencima, Hrvatima i Srbima u budućoj, slobodnoj, stvarno demokratskoj Jugoslaviji. Ali to je težnja i naše narodne vojske i svih patriota Jugoslavije. Naša pobjeda je svakoga dana sve bliža. Fašistički porobljivači biće uništeni i svim porobljenim narodima svanuće zora slobode. To garantuju velike pobjede Sovjetskog Saveza, Engleske i Amerike na frontovima: to garantuje jedinstvo slovenačkog naroda u borbi protiv okupatora: to garantuju pobjede

naše slavne narodne vojske i partizanskih odreda u toku više od dvije godine. Slovensko primorje i Istra biće slobodni!

Smrt fašizmu – sloboda narodima!

Na frontu, 26. jula 1943.
[selo Vijaka]

Vrhovni Komandant
NOV i POJ
Tito

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/182.

Prevod s ruskog

ŠTABU VII HRVATSKE [NARODNOOSLOBODILAČKE UDARNE] DIVIZIJE

Vaš pravac kretanja:

1) Gornja Dištica – Krvavac – dolina rijeke Sadevica – Babin Grob – Bakoš – Tortkovac – Pepelari.[107]
2) Marševske etape:
Djedovo brdo: Babin Grob: Pepelari.
3) Polazak:
prvi marš: 28. jula u 2 časa;
drugi marš: 29. jula u 2 časa;
odmor – predanak 30. jula u predjelu Babin Groba;
treći marš – noćni: 30/31. jula. U zoru 31. jula
trebate biti u Pepelarima
Pokret za prelazak rijeke biće 31. jula oko 17 časova, za što će slijediti zapovijest. Komandant će doći 31. jula do 10 č[asova] u predio Vranice, gdje će primiti zapovijest za dalji rad. Tom prilikom postarajte se da nam pružite podatke za sektor Željeće – Topčić-polje.
4) U isto vrijeme kreće se Prva proleterska [brigada pravcem]: G(ornji) Balići – Sjenokose – Lužnica – Melić – Podbrđe – Ruda Glava – pa na sektor Vranica – Bijela Voda. Njene su marševske etape:
noć 28/29 – Lužnica,
29/30 – Podborje, za predanak u istom selu. Zorom 31. jula biće na sektoru Vranica – Bijela Voda.
Pod svoju komandu primite I dalmatinsku brigadu. U selima Stojčići – Jelaške – Dištica prikupite hrane za pokret.
Krajnji marševski cilj mora se postići u označeno vrijeme.
Vodiće prikupite za cio put, koje puštati tek poslije prelaska rijeke Bosne.[108]

27. jul 1943, 16 [časova]
[selo Vijaka]

Vrhovni komandant

A–CK SKJ, Fond CK KPJ,
reg. br. 3752/VII, 11-(43).

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Jedinice naše Druge [proleterske] divizije već nekoliko dana vode uporne borbe na sektoru Ozren – Zavidovići – Živinice protiv njemačkih i četničkih jedinica. Na tom sektoru naše jedinice su potpuno uništile 5 rudnika uglja i to: Đurđevik, Banovići, Begov Potok, Mušići i Radin, u kojima je radilo 1000 radnika i mjesečna proizvodnja bila 36 miliona kilograma. Rudnici su radili za okupatora.

Za posljednjih 10 dana na ovom sektoru naši borci su ubili 265 vojnika i 5 oficira, ranili 275 vojnika i oficira i 90 zarobili. Samo u borbi kod stanice Miričina Nijemci su ostavili 72 mrtva i 78 ranjenih. Zaplijenjeno 11 puškomitraljeza, 4 brdska topa, 169 pušaka, jedna radio-stanica, 40 000 metaka i drugo.

Uništeni su željezničke stanice Petrovo Selo i Miričina, jedan željeznički most dug 40 metara i 15 kilometara pruge Doboj – Tuzla.[109] Osim toga, naše jedinice su uništile cijelu prugu od Olova do Zavidovića: od Han-Pijeska do Olova razrušena je u junu.

Četnici na Ozrenu su najvjerniji saradnici Nijemaca i ustaša. Na čelu ovih četnika nalazi se nekoliko bogatih seljaka i trgovaca. Oni su zaveli užasan teror u Ozrenu. U posljednje vrijeme naredili su da se na najstrašniji način ubije 900 seljaka koji su bili nezadovoljni zbog njihovog terora. Naše jedinice čiste sada ovu teritoriju od tih bandita.[110] Narod dočekuje naše borce sa suzama u očima kao spasioce od četničko-njemačkog košmara.

29. jul 1943.
[Podborje, na Ravan-planini] Valter

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/183. *Prevod s ruskog*

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

U istočnoj Bosni naše jedinice vode borbe na sektoru Majevica – Trebava, Ozren – Zavidovići i Šekovići.

Naša Majevička brigada zauzela je gradić Gradačac.[111] Ima zarobljenika i zaplijenjenih trofeja; 190 četnika stupilo je u našu brigadu.

U srednjoj Bosni jedinice naše Pete [krajiške NOU] divizije uništile su željezničke stanice Modrinje, Lašvu i Busovaču.[112] Ubijeno je oko 130 vojnika SS-divizije »Princ Eugen«. Naša Dvanaesta bosanska divizija vodi uporne borbe na sektoru Doboj – Derventa. Naši borci su zauzeli gradić Tešanj. Ubijeno je i ranjeno mnogo neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeni su trofeji. Željeznička pruga Doboj – Teslić potpuno je porušena.[113] Dvanaesta [krajiška NOU] divizija posljednjih dana zauzela je i oslobodila 2300 km² teritorije u srednjoj Bosni; 250 kilometara puta onesposobljeno je za upotrebu. Više od 300 seljaka javilo se u naše brigade.

U Hrvatskoj od 26. juna do 3. jula na željezničkoj pruzi Beograd – Zagreb dignuti su u vazduh 2 teretna i 1 blindirani voz i porušeno 500 metara pruge. Na pruzi Osijek – Koprivnica dignuta su u vazduh 4 voza. Uništene 4 lokomotive i 57 vagona, od kojih 30 s naftom. Zarobljeni su jedan kapetan i 5 vojnika, zaplijenjena 2 mitraljeza i drugo.

Na putu Zagreb – Karlovac zarobljeni su glavni direktor kožarske industrije u NDH Kožin Slavko i njegova sekretarica. Zaplijenjene 2 mašine. Dvadeset šestog [juna] dignut je u vazduh 1 voz na pruzi Zvečaj – Generalski Sto. Na sektoru Gospića razbijeni su četnici, zarobljeno 18: zaplijenjeno: jedan mitraljez, puške i drugo. Naša Dvanaesta hrvatska [NOU] divizija razoružala je jedan artiljerijski puk u blizini Varaždina. Zaplijenjeno: 6 haubica 100 mm i 2 brdska topa 75 mm. Zarobljeno 207 domobrana; 180 domobrana stupilo je u našu vojsku dobrovoljno. Zaplijenjeni su takođe municija i mnogo materijala.[114]

Prvog jula naše jedinice su zarobile garnizon u Turopolju od 110 vojnika, 3 oficira i 8 podoficira. Zaplijenjeno: 2 minobacača i 130 mina, 2 puškomitraljeza, 110 pušaka, 15 000 metaka i drugo.

Od 9. jula počeli su Nijemci, ustaše i Bugari ofanzivu u Slavoniji protiv naših jedinica. Cilj neprijatelja je da okruži naše jedinice i da ih uništi. Borba se vodi na sektoru Papuka.[115]

30. jul 1943. Valter
[Podborje, na Ravan-planini]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/186. *Prevod s ruskog*

ŠTABU II BOSANSKOG [UDARNOG] KORPUSA

Pošto se naše snage kreću takvim terenom na kome vlada preko čitave godine (endemično) zaraza trbušnog tifusa, nalaže se najveća budnost prema toj opasnosti. Ovo se nalaže tim više što je prošle godine naša Treća divizija stradala od trbušnog tifusa, što zalazimo u sezonu kada je trbušni tifus najaktivniji (jesen), što su naši borci usljed proliva, nedovoljne ishrane i ratnih napora vrlo osjetljivi na zarazu i što je higijenska svijest nekih naših jedinica još uvijek na vrlo niskom stepenu.

Mjere koje imaju da sprovedu u život štabovi, svi vojni i politički rukovodioci jesu slijedeće:

1) Da odmah omoguće divizijskim i brigadnim ljekarima da pred strojem iznesu borcima kratke pouke o trbušnom tifusu, o opasnosti, o načinu prenošenja (prljave ruke, porcija, kašika, živežne namirnice) i o zaštitnim mjerama.

2) Da svim raspoloživim sredstvima omoguće umnožavanje propagandnog materijala o trbušnom tifusu namijenjenog borcima i bolničarskom osoblju.

3) Da pri divizijama omoguće održavanje kurseva za higijeničare.

4) Da vode ličnu kontrolu da borci ne piju vodu sa sumnjivih rijeka i potoka, naročito neposredno ispod naselja.

5) Da u sumnjivim selima onemoguće neposredno upotrebu mlijeka, sira i kajmaka, već da iste živežne namirnice stavljaju u kazan s jelom da se prethodno prekuhaju.

6) Na svim mjestima gdje se bivakuje duže od 48 sati moraju da se kopaju nužničke jame.

7) U sva naselja u pravcu pokreta da se upućuju konačarske ekipe, u kojima će biti i neki organ saniteta radi sprovođenja epidemiološke ankete.

8) Da se najhitnije pojača rad kulturnih odbora[116] s tim da se higijenska djelatnost postavi kao stalni sektor kulturnog rada kao i da se kulturnim radom potpomogne djelatnost saniteta. Kulturni odbori da postanu, pored ostalog rada, uporište saniteta i njegova spona s borcima.

Mjesta koja su poznata kao ognjišta endemičnog trbušnog tifusa: travnički srez, Janj, Gornje i Donje Vukovsko, Ravno, sela u

Livanjskom i Glamočkom polju, Sanica, Podgrmeč, korenički srez, vojnički srez, gotovo sva sela u Vojvodini, gradovi Osijek, Slavonski Brod i Beograd.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

1. avgust 1943.
[selo Šerići]

Vrhovni komandant
Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 457B, reg. br. 3/1-17.

[ŠTABU DRUGE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

Javite stanje bolnice u Šekovićima i imena ljekara u njoj. Gdje je Herlinger [dr Ivo] i drugarica Litman [dr Sidonija].[117]

[3.] avgust [19]43. Tito
[Vlašić-planina]

A–VII, Fond NOR, kut. 731.
reg. br. 4-2-9.

[ŠTABU DRUGE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

Hitno prenesite naređenje Peku [Dapčeviću] da odmah uputi V crnogorsku brigadu u Crnu Goru. Neka pođu Radovan [Vukanović] i Božo [Lazarević] sa zadatkom da reorganizuju III diviziju, s tim da Hercegovci* ostanu na svom terenu. Talijani napuštaju Crnu Goru.[118] Vezu s nama održavaće preko Hercegovaca. Njima ćemo dostaviti radio-stanicu.

4. avgust 1943. Tito
[Petrovo polje]

A–VII, Fond NOR, kut. 731
reg. br. 4-2-9.

* Odnosi se na 10. hercegovačku NOU brigadu, koja je poslije bitke na Sutjesci ostala da dejstvuje na teritoriji istočne Hercegovine.

наґрада од 100.000
...јхсмарака у злату!

100.000 РАЈХСМАРАКА У ЗЛАТУ ДОБИЋЕ ОНАЈ КОЈИ ДОВЕДЕ ЖИВА ИЛИ МРТВА КОМУНИСТИЧКОГ ВОЂУ ТИТА.

Овај злочинац бацио је земљу у нај...у несрећу. Као бољшевички агент, овај ...навитељ цркава, лопов и друмски раз...ник хтео је да образује у земљи совјет... републику, а к томе је уобразио да је позван да „ослободи" народ. За оства...ње тога циља он се спрема у шпанском ...ђанском рату и у Совјетској Унији, где упознао све терористичке методе ...У-а, методе скрнављења културе и ...вотињског уништавања људских жи...та

Ова његова „ослободилачка акција", ...а је имала да утре пут бољшевизму, ...и најгрознијем политичком режиму на ...ету, одузела је имање, добро па и живот хиљадама људи. Она је само пореметила мир сељака и грађанина и бацила земљу у неописиву беду и невољу. Порушене цркве и спаљена села трагови су којима је он прошао.

СТОГА ЈЕ ОВАЈ ОПАСНИ БАНДИТ У ЗЕМЉИ УЦЕЊЕН СА 100.000 РАЈХСМАРАКА У ЗЛАТУ

Онај који докаже да је овог злочинца учинио безопасним или га преда најближој немачкој власти не само што ће добити награду од 100.000 Рајхсмарака у злату, него ће тиме извршити и једно национално дело, јер ће ослободити народ и отаџбину од овог бољшевичког крвавог терора

Врховни заповедник
немачких трупа у Србији

FAKSIMIL JEDNOG OD MNOGIH NJEMAČKIH PLAKATA IZ JULA 1943. TAKAV PLAKAT, PISAN LATINICOM, TITO JE PRVI PUT VIDEO U SELU ŠERIĆI, POSLIJE PRELASKA IZ ISTOČNE U SREDNJU BOSNU, 1. AVGUSTA 1943.

PREDIO PETROVOG POLJA I PANIĆA POLJA NA KOJIMA JE BORAVIO TITO SA VRHOVNIM ŠTABOM NOV I POJ OD 4. DO 24. AVGUSTA 1943.

JOSIP BROZ TITO U PETROVOM POLJU, AVGUSTA 1943.

RUKOVODIOCI I BORCI 1. PROLETERSKE UDARNE BRIGADE SLUŠAJU GOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ JOSIPA BROZA TITA U SELU ZLOVARIĆI (PETROVO POLJE) 5. AVGUSTA 1943. (SLIJEVA NADESNO MITRA MITROVIĆ, VOJA RADIĆ, DUŠAN KORAĆ, MILOJE MILOJEVIĆ

KONFERENCIJA III (KRAGUJEVAČKOG) BATALJONA I PROLETERSKE UDARNE BRIGADE U REJONU PETROVOG POLJA, AVGUSTA 1943.

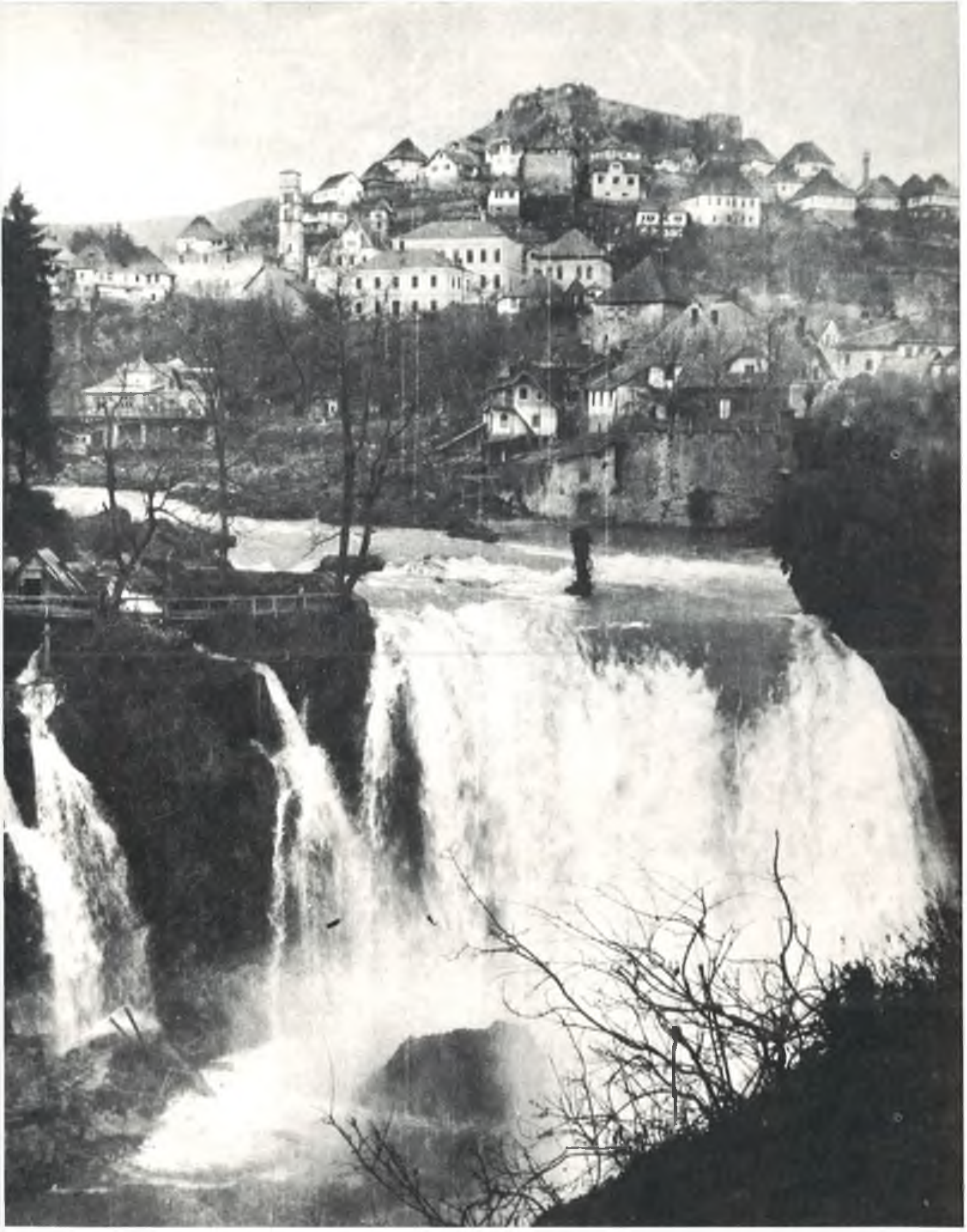

PANORAMA JAJCA IZ 1943. GODINE U KOME JE BILO SJEDIŠTE VRHOVNOG RUKOVODSTVA NARODNOOSLOBODILAČKOG POKRETA JUGOSLAVIJE OD 24. AVGUSTA 1943. DO 6. JANUARA 1944.

KUĆA JELENE BURIĆ, BAŠTA I KATAKOMBA — MJESTA (OBILJEŽENA SPOMEN-PLOČAMA) GDJE JE TITO BORAVIO I RADIO OD 24. AVGUSTA 1943. DO 6. JANUARA 1944.

JOSIP BROZ TITO S GRUPOM RUKOVODILACA KOD JAJCA 28. AVGUSTA 1943.

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ JOSIP BROZ TITO I KOMANDANT 1. PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE KOČA POPOVIĆ U JAJCU, SEPTEMBRA 1943.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Naše jedinice u istočnoj i srednjoj Bosni nastavljaju s naletima na željezničke pruge i komunikacije. Jedinice naše Pete divizije 1. avgusta [1943] porušile su 800 metara željezničke pruge, stanicu Ozričić, Busovaču itd. Na sektoru Konjic – Mostar naše jedinice su ponovo porušile željezničke objekte i zauzele stanice Lisičići i Ostrožac.[119] Željezničke mostove kod Jablanice, koje smo mi proljetos porušili, Nijemci još nisu uspjeli obnoviti.[120] Sada je Sarajevo s rušenjem željezničke pruge Žepče – Vranduk[121] potpuno odsječeno sa svih strana od Broda do Mostara. Između Jajca i Donjeg Vakufa naše jedinice su uništile 16. jula jedan vojni voz. Poginulo je 90 Nijemaca. Ima zaplijenjenog ratnog materijala. Jedinice naše Četvrte divizije 18. jula napale su grad Ključ, koji je branilo 800 Nijemaca.[122] Grad je poslije upornih borbi u toku noći zauzet. Zarobljeno 158 vojnika, a ubijeno 150 i dva oficira. Zaplijenjeno: 3 puškomitraljeza, 87 pušaka, 40 konja, nekoliko hiljada metaka i mnogo namirnica. Uništene su 3 neprijateljske haubice. Poslije toga neprijatelj je napadao s novim snagama i naši su se povukli iz grada.

U blizini Knina naše jedinice[123] su razbile četničke bande popa Đujića: zarobljeno 10. ubijeno 33. Zaplijenjeni su jedan minobacač, 2 teška mitraljeza, komora od 100 konja i drugo.

Od 1. do 11. jula na željezničkoj pruzi Zagreb – Sušak izvršeno je 19 diverzija. Uništeni su 2 lokomotive, nekoliko vagona, 4 željeznička mosta i nekoliko kilometara željezničke pruge. Na pruzi Zagreb – Osijek uništeni su lokomotiva i nekoliko vagona. Na pruzi Zagreb – Beograd uništene su željezničke stanice: Živoja, Lekenik i Greda. Od 1. do 22. jula uništena 3 oklopna i 5 teretnih vozova, 2 mosta i željeznička pruga na nekolko mjesta. Saobraćaj je bio obustavljen 290 sati. Zarobljeno je 190 vojnika i oficira, zaplijenjeno: 2 mitraljeza, 300 pušaka, 120 000 metaka i drugo. Kordunaški partizanski odred je oborio jedan bombarder. Jedinice prvog korpusa razbile su njemačku kolonu u blizini Slunja. Ubijeno je 150 Nijemaca i uništeno 7 kamiona.

4. avgust 1943. Valter
[Petrovo polje]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/187. *Prevod s ruskog*

[ŠEFU BRITANSKE VOJNE MISIJE PRI VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ MAJORU FREDERIKU DIKINU]

Gospodine majore,

Pošto namjeravamo da jednu od naših ovdje prisutnih jedinica odmah uputimo na neko značajno i posebno područje[124], molim Vas da što prije uputite u Kairo slijedeće saopštenje:

»Za sutra uveče (6/7. avgust), trebalo bi da nam na istom mjestu (Petrovo polje) stigne specijalna pošiljka od 4—500 pari kompletnih uniformi (bluze, pantalone, cipele) za tu jedinicu.

Naglašavam da svi mi, i ja lično, pridajemo veoma veliki značaj tome da ta pošiljka stigne na vrijeme.

Primite, gospodine majore, moj osobiti pozdrav.

5. avgust 1943.
[Petrovo polje]

Vrhovni komandant
Tito

Public Record Office, Wo 202, 160.
Hp 00720.

Prevod s francuskog

[ŠTABU DRUGE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

S vašim predlogom o pravcu vašeg pokreta potpuno se slažemo[125]. Krenite hitno u pravcu Sandžaka i Foče. U Sandžaku, oko Čajniča, četnici se tuku s Muslimanima. Treba četnike likvidirati i mobilisati. Četnici na Zelengori i Magliću traže i kupe naše oružje[126]. Uz put pošaljite jaku jedinicu da digne to oružje za vas. Dići ćete i oružje I divizije. Podatke ćemo vam davati naknadno.

Javljajte svakog dana gdje se nalazite. Šaljite odmah izvještaj o stanju na Ozrenu[127]. Majevička* će zauzeti vaš položaj.

8. avgust 1943. Tito
[Petrovo polje]

A–VII, Fond NOR, kut. 731.
reg. br. 4/3–9.

* Riječ je o 15. majevičkoj NOU brigadi, koja je bila u sastavu 17. istočnobosanske NOU divizije.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Jedinice naše Prve divizije razbile su ustašku kolonu od 2000 ljudi u blizini Konjica, kod Posušja. Ubijeno je i ranjeno oko 180 ljudi.

Jedinice naše Druge divizije 5. avgusta zauzele su mjesto i željezničku stanicu Maglaj na pruzi Brod – Zenica. Uništeni su sva stanična postrojenja i nekoliko kilometara željezničke pruge s mostovima. Zaplijenjen je ratni materijal. Pored toga, 3. avgusta uništene su željezničke stanice Dobošnica i Puračić. Jedna njemačka četa »Vražje« divizije* 5. avgusta razbijena je kod [sela] Poljice. Ubijeni su jedan njemački oficir i nekoliko vojnika. Svega ubijeno oko 46 vojnika i isto toliko ranjeno. Zaplijenjeno 26 000 metaka, 50 pušaka i drugo.

Jedinice Drugog bosanskog korpusa zauzele su Ključ. Zarobljeno je 190 vojnika, zaplijenjeno 300 pušaka, 10 puškomitraljeza i 2 teška mitraljeza, 3 haubice i mnogo municije.

Podgrmečki partizanski odred uništio je jednu ustašku četu. Zaplijenjeno sve oružje, pored ostalog i 77 bicikla i 2 radio-stanice. Uništeni su 2 kamiona i 1 oklopna kola. Ubijeno je i ranjeno 100 vojnika. Na [željezničkoj] pruzi Jajce – Travnik jedinice Devete brigade uništile su jedan voz. Lokomotiva s 18 vagona i jedan kamion su uništeni. Ubijeno 30 Nijemaca i zarobljeno 10 domobrana. Zaplijenjeno mnogo oružja i drugog materijala, pored ostalog i 3000 kilograma brašna.

U blizini Knina potpuno su razbijene četničke bande popa Đujića. Kod njih su nađeni vrlo značajni dokumenti o izdaj[ničkoj] djelatnosti [D. Mihailovića] s njegovim rukopisom. Pored mnogo talijanskog oružja, zaplijenjeno je i milion kuna i 30 000 lira, kao i mnogo zlata. Ubijeno, ranjeno i zarobljeno 195 bandita. Ovdje je takođe poginuo i Mihailovićev predstavnik kapetan Plećaš, poznati izdajnik i dželat.

8. avgust 1943. Tito
[Petrovo polje]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/189. *Prevod s ruskog*

* Odnosi se na legionarsku 369. pješadijsku »Vražju« diviziju.

[ŠTABU DRUGE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

Naredio sam da VI ili Majevička [brigada] odmah krene na Ozren.[128] Peko [Dapčević] mora pod svaku cijenu sačekati tamo s dvije brigade, a jednu neka pošalje naprijed u određenom pravcu.[129]

Po dolasku Gliga [Mandića]* Peko može da krene.

Frol [Franjo], glumci i Beograđani moraju doći do nas.[130] Gligo će dovesti sve one koji su prezdravili.

Serdar [Stevan] neka ide s Pekom, a ne na Majevicu.

9. avgust 1943. Tito
[Petrovo polje]

A-VII, Fond NOR, kut. 731,
reg. br. 4/3-9.

---

* Gligo Mandić je tada bio komandant 17. istočnobosanske NOU divizije.

ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG N[ARODNO]O[SLOBODILAČKOG] KORPUSA

1) Za zamjenika komandanta Drugog korpusa postavlja se drug Karanović [Nikola], dosadašnji komandant III krajiške brigade I proleterske divizije.

2) Sedma krajiška brigada ulazi u sastav X divizije Drugog bosanskog korpusa.

Za komandanta VII brigade postavlja se drug Miloš Šiljegović. Za politkomesara te brigade postavlja se drug Vlado Dapčević, a dosadašnji politički komesar drug Ljubo Babić stavlja se na raspolaganje Štabu Drugog korpusa.

3) Janjski bataljon, koji je bio dodijeljen XI krajiškoj brigadi u sastavu V divizije, vraća se u sastav IX brigade.

4) Kao što vidite, X divizija sada ima dvije brigade: VII i IX, koje treba ojačati na broj od najmanje 800 boraca i učiniti ih što mobilnijim i nezavisnijim od njihovog terena. Pored toga, u sastav X divizije ulazi i niz odreda: Glamočko-livanjski, Kupreško-janjski,[131] Prozorski,[132] Travnički [133] i novoformirani Fojničko-visočki odred[134] (ovaj je odred formirala V divizija koja se sada nalazi na sektoru Busovača – Rajlovac – Prozor – Fojnica). Ako postoje uslovi, dozvoljavamo da se u X diviziji formira još jedna mobilna brigada. Gro te brigade koja bi se formirala sačinjavao bi Kupreško-janjski odred s komandantom brigade drugom Nedeljkom [Manojlovićem]. (U svakom slučaju, treba zadržati jezgro Kupreško-janjskog odreda.)

U ovakvom sastavu X divizija u mogućnosti je da izvodi krupnije operativne zadatke. Te zadatke vi joj dajte. Po našem mišljenju, ta divizija treba da razvije svoju djelatnost na cijelom sektoru od Duvna i Livna pa k Mrkonjiću, Jajcu, Bugojnu, Travniku i Prozoru. No prethodno mora likvidirati sve četničke bande na svom sektoru. Možda bi bilo dobro da se toj diviziji dodijeli i sektor Manjače, jer je to četničko uporište najbliže njenom sektoru. (Sedma krajiška brigada odlično se pokazala u Crnoj Gori u borbi protiv četnika).

S odlaskom V krajiške divizije s navedenog sektora* X divizija tamo će trebati svakako uputiti svoje snage. Tamo se nalaze odredi

* Peta krajiška NOU divizija, koja se tada nalazila zapadno od Sarajeva, bila je dobila naređenje da se prebaci u istočnu Bosnu.

Travnički, Fojničko-visočki i Prozorski. U blizini tih odreda mora se nalaziti jedna čvršća operativna jedinica koja će uticati na pravilan razvoj i ojačanje tih odreda. Sem toga, taj sektor (Travnik, Rajlovac, Ivan-sedlo, Prozor) obiluje komunikacijama i neprijateljskim garnizonima, pa se mogu naći dobri ciljevi i u operativnom pogledu.

Desetoj diviziji treba staviti u zadatak da na sektoru Jajce – selo Vitovlje – Turbe – Donji Vakuf obavezno formira jednu četu koja će držati taj sektor pod svojom kontrolom. Jezgro za ovu četu neka dade Travnički odred, kome ona i treba da pripadne. Ovaj sektor od sada pada pod kontrolu vašeg korpusa. S ovoga dijela od sada treba održavati vezu s Banjalučkim odredom, čiji se prvi dijelovi nalaze u Koričanima, a štab odreda u selu Šipragama.

5) Četvrta divizija u svome sastavu ima VI, VIII i X brigadu i niz odreda: Grmečki, Ribnički, Drvarski, Grahovski. Dajte nam vaše mišljenje da li Kozarski odred treba da potpadne pod vašu komandu, jer su vaše veze s tim odredom za sada svakako bolje nego veze XII divizije, čiji se štab nalazi oko Prnjavora. Pri podnošenju mišljenja treba da imate u vidu povezanost ljudstva s Kozare s njihovom V brigadom koja se nalazi u centralnoj Bosni, tj. u sastavu XII divizije.

Divizija ovakvog sastava izgleda nam vrlo glomazna. Uz to, vi ste snage te divizije prikupili na dosta uzanom i siromašnom terenu. Sem toga, s tako nagomilanim snagama ne možete ni akcije izvoditi, a dajete mogućnost neprijatelju da vas može obuhvatiti i nanijeti vam nepotrebne gubitke. Zar ne bi bilo bolje da stvorite dvije ili tri operativne grupe (dvije divizije po dvije brigade) i uputite ih u akcije u razne pravce? Jedan od tih pravaca mogao bi da bude sektor Manjača, gdje treba potpuno likvidirati četnike Drenovića i Tešanovića. S tog sektora mogla bi se proširiti djelatnost ka Han-Kolima, Banjoj Luci i pruzi Banja Luka – Prijedor. Odnosno poslije likvidacije četnika na Manjači, tamo bi trebalo ostaviti jednu brigadu za učvršćenje našeg uticaja, dok bi se ostale snage mogle premjestiti na drugi sektor. Drugi koristan pravac bio bi ka sektoru i komunikacijama Prijedor – (Bosanski) Novi – Bihać. Treći pravac, možda u situaciji odlaska Talijana iz Dalmacije najkorisniji, bio bi na sektoru Dalmacije. To bi u znatnoj mjeri olakšalo mobilizaciju novih snaga u Dalmaciji i dalo ustanku u tom kraju novi polet. Dakle, razumijte nas, vi trebate vašim snagama dati više živosti i novog poleta kroz akcije, morate obuhvatiti šire prostorije ne dozvoljavajući da vas neprijatelj obuhvati. U posljednje vrijeme mnogo se govori o ofanzivi na Liku, pa nije isključeno da bude obuhvaćen i sektor Drvar – Grahovo. Ni u kom slučaju ne smijete dozvoliti da vas neprijatelj nabaci na Liku.

U vezi s reorganizacijom vaših snaga dajte nam vaše mišljenje i konkretne predloge. To isto uradite i u pogledu komandnog kadra.

6) U vašem radu treba da se držite sljedećih uputstava:

a) Na cijelom području razviti najživlju akciju za mobilizaciju

boraca u jedinice. U ovom cilju tražiti pomoć svih antifašističkih organizacija.

b) Na svim sektorima razviti najživlju akciju za likvidaciju izdajničkih četničkih bandi.

c) S velikim brojem lako pokretnih jedinica razviti živu partizansku djelatnost na svim komunikacijama, obuhvatajući što šira neprijateljska područja. Odjeljenja snabdjeti eksplozivnim sredstvima, u kom cilju obučiti dobar broj specijalista za ovaj posao. Imati u vidu da danas neprijatelj mnogo saobraća drumovima, pa obratiti naročitu pažnju na rušenje drumova, postavljajući zasjede za nanošenje gubitaka i dobijanje plijena.

d) Osobitu pažnju posvetiti formiranju partizanskih odreda na onim sektorima gdje to do sada nismo uradili. Imati u vidu da će odredi napredovati samo u tom slučaju ako im se formira čvrsto jezgro i ako se budu u svom radu naslanjali na naše operativne trupe.

e) Ranjenike i bolesnike što više decentralisati. Lakši ranjenici najbolje da budu uz svoje jedinice.

Stvarati baze za ranjenike i magazine hrane u teško pristupačnim predjelima.

7) Nastojte da preko dodjeljene [britanske] misije dobavite što više materijala. O primljenim količinama podnesite nam izvještaj.

8) S nama uspostavite radio-telefonsku vezu i obučite ljudstvo za tu vezu. Nastojte da vam engleska misija baci radio-stanice za vaše divizije.

Podnesite nam izvještaj o jačini i razvoju svih vaših jedinica, izvještaj o vojno-političkoj situaciji na vašem sektoru, izvještaj o akcijama od dana formiranja korpusa, vezama sa susjedima i pošaljite nam po jedan primjerak periodičnih izdanja vaših jedinica.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

Vrhovni komandant
Tito

P. S. – 1. Za komandanta III krajiške brigade postavljen je drug Bajić [Vlado], dosadašnji zamjenik komandanta te brigade. 2. Za popunu III krajiške brigade morate odabrati najmanje 300 boraca. Dobro bi bilo da to ljudstvo bude prvenstveno od Drvarčana, koji većinom i sačinjavaju III kraj[išku] brigadu. Mjesto ulaska ovog ljudstva u III brigadu javićemo naknadno. 3. Sem toga, mi smo odlučili da i ona dva bataljona iz VI brigade koji su do sada sačinjavali XI brigadu u V diviziji rasporedimo po bataljonima III krajiške brigade. O ovome tražili smo mišljenje Štaba V divizije i Štaba XI brigade. Trebate nas razumjeti i shvatiti potrebu ojačanja III krajiške brigade, te naše elitne jedinice, pa se nadamo da ćete nas u ovome pogledu svestrano

pomoći. Tu ne treba da gledate na minimalne cifre koje smo pred vas postavili. Dajte i vi mišljenje o ulasku ta dva bataljona u sastav II brigade.[135]

10. avgust 1943.
[Petrovo polje]

A–VII, Fond NOR, kut. 456,
reg. br. 13–2.

ŠTABU PRVOG BOSANSKOG KORPUSA NOV I POJ

1) Komandant Prvog bos[anskog] korpusa ostaje drug Kosta Nađ, za političkog komesara postavlja se drug Vlado Popović, za zamjenika komandanta postavlja se drug Tošo Vujasinović, za načelnika štaba postavlja se drug Jovan Vukotić, dosadašnji načelnik štaba II (proleterske) NO divizije.

Štab korpusa postaviće lica za ostale službe u korpusu kako bi on mogao pravilno funkcionisati.

2) U sastav korpusa ulaze: V divizija, XII divizija, XVI* divizija, Banjalučki odred,[136] Prnjavorski odred,[137] Majevački odred,[138] Birčanski odred[139].

Kozarski odred[140] do sada je pripadao štabu XII divizije. S obzirom na teško održavanje veze između ovoga odreda i XII divizije, Štab korpusa dostaviće nam obrazloženje da li ovaj odred i dalje treba da ostane u sastavu XII divizije odnosno Prvog korpusa. Mišljenja smo da Drugi bosanski korpus može bolje održavati vezu i ispoljiti svoj uticaj na ovaj odred.

3) Komandni uticaj korpusa proteže se na teritoriju centralne i istočne Bosne (rijeka Sava – rijeka Vrbas – Dnolučka planina – Vlašić-planina – rijeka Bosna od Zenice – Sarajevsko polje – Kalinovik – Foča – rijeka Drina).

Dužnost je odredâ da sa susjednim partizanskim jedinicama uspostave vezu (s partizanima u Sremu i Slavoniji, s Drugim korpusom, s našim snagama u Hercegovini, kao i onima u Srbiji, Sandžaku i Crnoj Gori).

4) Direktiva za rad:

a) Na cijelom području razviti najživlju akciju za mobilizaciju boraca za naše jedinice. U ovom cilju tražiti pomoć svih naših antifašističkih organizacija.

b) Na svim sektorima razviti najživlju akciju za likvidaciju plaćeničkih četničkih bandi.

c) S velikim brojem lako pokretnih jedinica razviti živu partizansku djelatnost na svim komunikacijama obuhvatajući što šira neprijateljska područja. Odjeljenja snabdjeti eksplozivnim sredstvima, u kom cilju obučiti dobar broj specijalista za ovaj posao. Naročitu

* U originalu pogrešno napisano XVI umjesto XVII divizija.

pažnju obratiti rušenju pruge Brod – Sarajevo, kao i one od Doboja za Tuzlu. Imati u vidu da danas neprijatelj mnogo saobraća drumovima, pa obratiti naročitu pažnju rušenju drumova, postavljajući zasjede za nanošenje gubitaka i dobijanje plijena.

d) Osobitu pažnju posvetiti formiranju partizanskih odreda na onim sektorima gdje do sada to nismo uradili. Naročito je potrebno formirati i učvrstiti odrede na sektorima: Ozren – Trebava, Zenica, Romanija, Glasinac, Jahorina, obuhvatajući teren do Trnova, Kalinovik, Foča, Goražde. Na sektoru Trebevića i Sarajevskog polja mogao bi se formirati samostalni odred. Imati u vidu da će odredi napredovati samo u tom slučaju ako im se formira čvrsto jezgro iako se u svom radu budu naslanjali na naše čvrste operativne grupe.

e) Lakše ranjenike i bolesnike držati u operativnim jedinicama, a teže ranjenike decentralisati.

Stvarati baze za ranjenike i magazine hrane u teško pristupačnim predjelima (Borje, planina Zvijezda, planina Konjuh, Majevica, Jahorina).

5) Dvanaesta divizija neka ostane u centralnoj Bosni sve dok se prilike na tom sektoru potpuno ne srede, tj. dok ne organizujete čvrstu vlast na cijelom sektoru. No u slučaju ako naše snage u istočnoj Bosni ne bi bile dovoljne za izvršenje gore navedenih zadataka, onda nešto kasnije mogli biste tamo prebaciti na pr[imjer] II (krajišku) brigadu. Zavisno od razvoja događaja, ta brigada mogla bi primiti bilo sektor Zvijezda – Romanija, bilo pak Ozren – Trebava ili da se upotrijebi s ostalim snagama kao udarna grupa.

Sedamnaestu diviziju uputiti na sektor Ozren – Trebava da tamo stvori solidnu bazu za nas. Koliko će ta divizija tamo ostati, cijela ili samo neki njeni dijelovi, to zavisi od vaše ocjene i razvoja događaja.

Mi smatramo da će na Majevici biti dovoljno snaga od Majevičkog odreda. Pošto se na Majevici i u njenom predjelu nalaze naše razne ustanove, smatramo da na Majevici ne treba trpati jake snage niti taj sektor mnogo aktivirati. Na Majevici treba organizovati prijem boraca iz Vojvodine.

Birčanski odred treba da raširi svoju djelatnost ka Kladnju, Vlasenici i Srebrenici i treba da obezbijedi prikupljanje ustaške žetve na tom sektoru.

6) U istočnoj Bosni nalazi se XVI vojvođanska divizija[141]. Tu diviziju samo privremeno stavljamo pod vašu komandu kako biste što prije uspostavili situaciju u istočnoj Bosni u našu korist. Smatramo da ova divizija treba da drži sektor Kladanj, Vlasenica, Srebrenica i da zajedno s Birčanskim odredom obezbijedi žetvu i njeno sklanjanje u sigurne magazine. Vjerujemo da su garnizoni u istočnoj Bosni (Olovo, Kladanj, Srebrenica, pa i Vlasenica) skoro ispražnjeni, te se može staviti u zadatak našim jedinicama da te garnizone likvidiraju. Možda

će biti korisno da neki dio vojvođanskih snaga bude na samoj Majevici radi prihvatanja novomobilisanih boraca.

Od velike je važnosti da uspostavite neposrednu kurirsku vezu s dijelovima u istočnoj Bosni. Prema tome, već sada treba birati i čistiti kanale s jedne i druge strane Bosne da bi se ta veza ostvarila. Ne bi se smjelo više dozvoliti da rijeka Bosna za nas bude onakva prepreka kakva je do sada bila. Treba imati u vidu da ćemo mi s razvojem događaja biti prisiljeni da manevrujemo preko te rijeke. Sa XVI divizijom imaćete radio-vezu. Mi ćemo se postarati da za XVII diviziju, odnosno punkt Majevice, dobijete jednu radio-stanicu. Vi se morate postarati za telegrafistu i način doturanja te stanice u istočnu Bosnu. Sedamnaestoj diviziji dodijelite vašu dosadašnju malu radio-stanicu. Možda bi bilo korisnije, isključivo u cilju obavještajne službe, da se ta stanica uputi Kozarskom odredu, odakle je laka veza kako s Banijom tako i sa Slavonijom. Ovo prostudirajte.

7) Za nas je od velike važnosti da što prije ovladamo sektorom Romanije i tako uhvatimo neposrednu vezu sa Sarajevom kao centrom radništva. Prema tome, treba smisliti plan postepenog prodiranja k Romaniji, Sarajevu i višegradskoj pruzi. Ta je pruga od velike važnosti za okupatora i treba poduzeti sve da se stavi van saobraćaja.

Sektor Jahorina – Kalinovik važan je kao jak topografski sklop, a i zbog veze sa Sarajevskim poljem, Hercegovinom, Crnom Gorom i Sandžakom. Ima uslova da se tamo organizuje jedan partizanski odred. Dajemo vam do znanja da je u pravcu gornje Drine i Sandžaka upućena II divizija, s kojom trebate uspostaviti vezu. Njeno prisustvo na jugu i jugoistoku vaše teritorije znatno će vam olakšati organizovanje snaga u oblasti Romanija – Jahorina.

8) Peta divizija za sada će ostati u oblasti gornje Bosne. Mi ćemo vam najaviti kada ćete je moći s tog sektora pokrenuti.

9) Vaš štab (komandant i politkomesar) ostaće za sada u centralnoj Bosni dok se tu potpuno ne srede prilike. Kasnije će na ovom sektoru moći ostati jedan divizijski štab, odnosno samo odredske snage, a vi ćete se premjestiti u istočnu Bosnu. Smatramo da ćete moći pun vaš uticaj na istočnu Bosnu ispoljiti tek onda kada se vi tamo preselite. Prema tome, nastojte da što prije sredite prilike u centralnoj Bosni da bi nakon toga pošli u istočnu Bosnu.

Daćemo vam ključ za radio-vezu s V, XVI, XII kao i II divizijom. Pošto uspostavimo vezu, omogućit ćemo vam uzajamno vezu s Drugim korpusom. Za obezbjeđenje ove veze pošaljite u ovaj štab 7 do 10 što stručnijih lica za obuku u radio-telegrafiji.

Vi nas trebate najhitnije izvještavati o razvoju vojno-političkih prilika na vašem sektoru, razvoju i ojačanju vaših jedinica, akcijama, razvoju neposrednih veza sa susjednim partizanskim jedinicama. Napominjemo vam važnost veze sa srpskim partizanskim odredima.

Počnite odmah s organizovanjem ove veze. Za nas bi bilo od ogromne važnosti da jednu radio-stanicu prebacimo u Srbiju. Možda bi se to moglo izvršiti preko Srema, s kojim ćemo vam dati radio-vezu.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

10. avgust 1943. Vrhovni komandant
[Petrovo polje] Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 7A, reg. br. 35-1.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Jedna jedinica naše Sedamnaeste divizije zauzela je grad Bijeljinu na Drini[142]. Neprijatelj se drži još samo u kasarni. Borba se nastavlja.

Naše jedinice su 9. avgusta ponovo zauzele grad G[ornji] Vakuf[143]. Neprijatelj se povukao u Bugojno.

U srednjoj Bosni naše jedinice su razbile jednu njemačku kolonu kod Kotor-Varoša, koja je pokušala s tenkovima da napadne na oslobođenu teritoriju[144]. Ubijen 51 vojnik i mnogo ranjeno. Zaplijenjen je ratni materijal.

U gradu Gornji Vakuf ubijeno 80, ranjeno 60 i zarobljeno 60 vojnika. Zaplijenjeno 70 pušaka, 3 mitraljeza, mnogo municije i drugo.

U Sremu Nijemci i ustaše preduzeli su ofanzivu protiv naših jedinica u Fruškoj gori[145]. Naši su se uspješno izvukli iz obruča i probili se u neprijateljsku pozadinu, uništavajući žito koje su Nijemci htjeli da izvezu. Ovdje su naše jedinice razoružale garnizon u Vognju i [na salašu] Bankovci. Uništen jedan tenk, zadobijen plijen i ima zarobljenika.

10. avgust 1943. Tito
[Petrovo polje]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/191. *Prevod s ruskog*

[ŠTABU] II [PROLETERSKE UDARNE] DIV[IZIJE]

Grupi Beograđana[146] priključite grupu glumaca, Antu Roje, Reparića i Crnogorca, svu trojicu iz vaše bolnice. Pošaljite istovremeno sve drugove za rukovodioce i članove politodjela[147], političke komesare, nekoliko skojevaca, među kojima i Zinu [Grozdanu Belić][148].

11. avgust 1943.
[Petrovo polje] Tito

A–VII, Fond NOR, kut 731, reg. br. 4/4-9.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Sedma brigada će iz Zijameta krenuti u Janj[149], gdje će ući u sastav IX* divizije i djelovati na toj prostoriji. Javljajte se redovno s puta, mi vas čujemo.

II

Treća i sedma krajiška brigada neka odmah krenu u pravcu Zijameta, na prostoriju između Jajca i Kotor-Varoša.

III

Nikita [Bakov][150] i svi ostali iz našeg štaba neka idu sa III krajiškom do nas. Isto tako neka krenu i Banijci koji su došli kao veza. Sve naše stvari koje su tamo, a i šmajser Staroga s njegovim imenom neka ponesu sa sobom. S[tari].

IV

Neka stanica I div[izije] pređe na šifru koja se nalazi kod Vase [Jovanovića].

V

Radite na učvršćenju i ojačanju susjednih odreda. Javite mjesta brigada.

* U originalu depeše pogrešno napisana IX; treba da piše X.

VI

Predajte štabu I divizije da III krajiška ostane na terenu Zijameta do daljeg naređenja. Držite stalnu vezu s njima i javljajte nam.

G. Vakuf mogli biste držati jer bi nam trebao, šta je s Prozorom?[151]

11. avgust 1943. Tito

[Petrovo polje]

A–VII, Fond NOR, kut. 706, reg. br. 1/83-15.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Pored Mačeka preko [radio-stanice] »Slobodne Jugoslavije« trebi raskrinkala Kemfelja, komandanta bivše Mačekove »Zaštite«,[152] koja se prilikom okupacije zemlje sva stavila u službu ustaša, a još za vrijeme Jugoslavije bila pomoćna policijska organizacija i po dolasku Njemaca i ustaša predala sve političke zatvorenike ustaškim i gestapovskim dželatima.

Kemfelj sada ponovno organizuje »Zaštitu« od ustaša i dobija oružje od Nijemaca na bazi borbe njegovih bandi protiv partizana. On zasad organizuje terorističke trojke kao i Draža Mihailović za ubistva naših istaknutih vojnih rukovodilaca.

11. avgust 1943. Valter
[Petrovo polje]

A–CK SKJ, Fond KPJ-KI, reg. br. 1943/192. *Prevod s ruskog*

ŠTABU II PROL[ETERSKE UDARNE] DIVIZIJE

Gligo [Mandić] u pokretu s Majevice preko Trebave za Ozren.[153] Čim dođe, krenite u označenom pravcu.[154] Što prije uspostavite vezu sa Sandžakom, Crnom Gorom i Hercegovinom i podnesite nam izvještaj.

Likvidirajte četničku opasnost oko Foče i Čajniča. Prikupite ostavljeno oružje i ranjenike. Izvršite opštu mobilizaciju na svim terenima. Redovno izvještavajte o rasporedu snaga. S Gligom dolaze Beograđani[155] i dvije čete I divizije. Toj grupi priključite vaše kadrove za nas*. Mi ćemo organizovati njihovo prebacivanje. Serdar [Stevan] je trebao organizovati prijem materijala za vas. Šteta što ga ostavljate.

Pošto srede prilike ovdje, Kosta [Nađ] i Vlado [Popović] s izvjesnim jedinicama odlaze za ist[očnu] Bosnu.[156]

Situacija ovdje vrlo dobra[157]. Izgleda da Nijemci spremaju ofanzivu na Liku.[158] Šegrt [Vlado] je oko Trebinja.[159] Treba se povezati s njim.

Radovan [Vukanović] je pukovnik, a Božo [Lazarević] potpukovnik. Odgovara li Božo za načelnika III divizije? Dajte sugestije o načinu formiranja III divizije.[160] To se može izvesti uz vašu pomoć.

Janković [Boško] je potpukovnik i neka bude komandant V brigade. Odobravam da izvršite popravku činova i javite.

Tošo [Todor Vujasinović] i Jovan [Vukotić] neka sačekaju Kostu i organizuju rad.

12. avgust 1943. Vrh[ovni] štab
[Petrovo polje]

A-VII, Fond NOR, kut. 731,
reg. br. 4/4-9.

---

* O kojim se kadrovima radi vid. na str. 95.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Naše jedinice na sektoru Knin – Drniš od 5. do 8. avgusta razbile su 2 talijanska bataljona i takozvanu četničku diviziju popa Đujića i kolonu ustaša koji su pokušavali da napadnu na oslobođenu teritoriju Cetine i Vrlike. Ubijeno je 100 ljudi, većinom Talijana. Zaplijenjeno: 2 topa 75 mm, 257 granata, 2 minobacača s 252 mine, 2 puškomitraljeza, 4 ispravna kamiona, 23 motocikla, jedna radio-stanica, mnogo pušaka i municije. Oslobođeno je nekoliko desetina sela istočno od pruge Knin – Drniš.

12. avgust 1943.
[Petrovo polje]

Valter

A-CK SKJ, Fond CK KPJ-KI,
reg. br. 1943/193

Prevod s ruskog

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Hitno

Noću 10. avgusta naša slavna Prva krajiška brigada borbom je zauzela aerodrom Rajlovac kod Sarajeva. Uništena 34 njemačka bombardera i to: 18 »dornijea«, 4 »junkersa«, 6 »blendhajma«, jedan transportni i 5 ostalih tipova. Pod komandom Voje Todorovića naša brigada vodila je cijelu noć uporne borbe na Sarajevskom polju i pred jutro došla do aerodroma. Nijemci su osvjetlili bojno polje reflektorima i paljenjem sijena, tako da je cijele noći bilo svijetlo kao danju. Pojačanja i tenkovi iz Sarajeva nisu mogli zaustaviti naše borbe. Njemački blindirani voz naišao je na minu i naši borci su ga uništili.

Vrhovni štab NOV i POJ izražava zahvalnost i priznanje borcima, komandantima i politkomesarima Prve krajiške udarne brigade za hrabro držanje i izvršenje svog zadatka u borbi kod Rajlovca 10. avgusta 1943. god[ine].[161]

12. avgust 1943.
[Petrovo polje]

Vrhovni komandant
Tito

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/194.

Prevod s ruskog

ŠTABU II PROLET[ERSKE UDARNE] DIVIZIJE

I

Branko Obradović ima čin potpukovnika. Uputili smo depešu na Majevicu glede* Šekovića i ranjenika.[162] Gligo [Mandić] s dvije brigade već tri dana na putu za Ozren. Javite gdje se nalazite.[163]

II

Desetog noću I krajiška napala Rajlovac i uništila 34 aviona bombardera. Ovdje situacija dobra. Neprijatelj pokušava da preduzme ofanzivu na Liku, no moguće je da neće imati vremena.

III

Ukaz o činovima je savršena stvar i ne može se mijenjati osim poneki slučaj s našim odobrenjem.[164] Proizvedeni zastavnici nisu krivi što su desetari. Položaj sâm ne određuje čin, već i drugi momenti. Prema tome, ostaje prema ukazu i nemojte nas time više opterećivati. Ukaz objaviti odmah pred strojem. Jovan Simonović ima čin p[ot]pukovnika, jer je bio kap[etan] u jug[oslovenskoj] vojsci.

13. avgust 1943. Tito
[Petrovo polje]

A–VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/9-9.

* Arhaizam (=što se tiče, u pogledu, o).

ŠTABU II PROL[ETERSKE UDARNE] DIVIZIJE

S kadrovima za nas, čija imena treba da nam javite, neka ostane i Čiča Janko [Moša Pijade].*

14. avgust 1943.
[Petrovo polje] Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4-6/9.

* O kojima je kadrovima riječ vid. na str. 95 i nap. 148.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Ishranu vršiti iz doline [Donjeg] Vakufa i Bugojna.

II

Za kom[andanta] VII krajiške [brigade] postavljen Miloš Šiljegović, a za politkomesara Vlado Dapčević. Babić [Ljubo] neka se javi Ob[lasnom] kom[itetu] u Prekaji.*

III

Za politrukovodioca IV krajiške [brigade] određen Raja Nedeljković.

IV

Sedmu [brigadu] uputite u sastav X [krajiške] divizije u Janj. Raspored izvršiti odmah.**

T[ito]

V

Karanović [Nikola] postavljen za zamjenika komandanta II bosanskog korpusa. Za kom[andanta] III krajiške [brigade] postavljen Bajić [Vlado], a za načelnika Štaba Niko Martinović.

14. avgust 1943.
[Petrovo polje] Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 706.
reg. br. 1/84-15.

---

* Vid. str. 86.
** Vid. str. 86. i 96.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Varaždinski artiljerijski puk dobrovoljno je prešao na stranu naše narodne vojske, na čelu s oficirima.[165] Oni su se priključili našoj Trinaestoj diviziji* koja je ovdje operisala i odmah otvorili vatru na kasarne u Varaždinu i fabriku vojne odjeće »Tivar«. Major Demetar Varda, kapetan Josip Rukavina, Vladimir Slobodjaninov, Mirko Habdija i natporučnik Magličić otvoreno su pozvali domobrane da pređu na stranu naše Narodnooslobodilačke vojske. To su prva masovna pobuna i prvi prelazak na našu stranu iz vojske NDH.

Ranije smo javili da je ovaj puk bio zarobljen, što je bilo netačno i treba odmah ispraviti preko »Slobodne Jugoslavije«.[166]

U Zagorju ova naša Trinaesta* divizija od 9. do 15. jula imala je 17 teških borbi s jedinicama 1. njemačke lovačke divizije i 12. motodivizije, s grupom »Vest«, s dva ustaška i jednim bataljonom biciklista i s Bugarima.[167] Devetog jula bile su velike borbe na Oštricama, a 14. jula kod Lepoglave.[168] Zarobljeno je 28 vojnika i oficira. Zaplijenjeno: 8 haubica s granatama, 9 teških mitraljeza i 28 puškomitraljeza, 445 pušaka, 240 ručnih granata, 50 000 metaka i mnogo drugog materijala. Ubijeno je 120 vojnika i oficira.

Uništeni su rudnici uglja Golubovac i Rodobolj. Uništena su 2 aviona, 5 tenkova, 2 kamiona i oslobođeno 200 zatvorenika u Lepoglavi.

To su sjajne pobjede ove naše divizije. Treba opet davati emisije za domobrane.

13. avgust 1943. Valter
[Petrovo polje]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/195. *Prevod s ruskog*

---

* U originalu omaškom napisano XIII umjesto XII divizija

[CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE I GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE]

Mi se slažemo da Hrvatskoj treba posvetiti punu pažnju.[169] Zato šaljemo k vama Đidu [Milovana Đilasa], Crnog [Sretena Žujovića], Dedijera, Lolu [Iva Ribara] i Terzića. Osim toga, idu tamo AVNOJ i Nazor.

Sav propagandni materijal za Hrvatsku šaljite preko Slovenije za »Sl[obodnu] Jug[oslaviju].[170] Principijelne stvari šaljite preko nas. Smatramo pogrešnim pomagati stvaranje neke nove HSS[171] kao baze saradnje u nar[odno]oslob[odilačkoj] borbi. Sporazume stvarati na bazi ZAVNOH-a, a stvaranje opozicije Mačeku treba da ide po liniji borbe protiv Mačeka. Stvaranje nove HSS jeste čisto interna stvar onih koji to žele. Drugovi će vam objasniti naš stav po tim pitanjima.[172]

14. avgust [1943]. Tito
[Petrovo polje]

A–VII, Fond NOR, kut. 26, reg. br. 5-2

[GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE]

Ove zahtjeve neka saopšti G[lavni] š[tab] Slovenije preko majora[173] u naše ime engl[eskim] vojnim krugovima:

Sve dotle dok će se voditi pregovori obustavljaju se neprijateljstva s obje strane*. U isto vrijeme talijanske vlasti i vojne jedinice ne smiju na okupiranoj teritoriji izvršiti ni jedan akt nasilja nad narodom Slovenije.

14. avgust [1943].
[Petrovo polje]

U ime V[rhovnog] š[taba]
NOV i POJ vrh[ovni] komandant
Tito

A-VII, Fond NOR, kut. 26, reg. br. 5-2.

---

* O uslovima obustave neprijateljstava između NOVJ i italijanskih trupa više vid. na str. 108.

[GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE, GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE I CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE]

Prenesite za G[lavni] š[tab] Slovenije plan za našu međusobnu vezu: Naša stanica zove prva na talasu 4600 – 4600 [kc] sa pozivnim znakom KVO – KVO. Stanica Slovenije odgovara na talasu od 4500 – 4500 kc sa poz[ivnim] znakom DGA – DGA.

[Za CK KPH:] Vaša radio-stanica može odmah početi emisije za cijelu Jugoslaviju u ime AVNOJ-a i ZAVNOH-a, a davaće stvari i Osvobodilne fronte Slovenije.

Danas smo saopštili engleskoj misiji od [strane] našeg štaba naše uslove za primirje s Talijanima u Sloveniji. Oni su slijedeći:

Slovenački partizani obustaviće neprijateljstva s talijanskom vojskom na bazi

– ako jedinice talijanske vojske obustave neprijateljstva protiv partizana i okrenu oružje protiv Nijemaca.

– ako talijanske jedinice predaju oružje našoj Narodnooslobodilačkoj vojsci i napuste našu teritoriju.

To su dva uslova za primirje s talijanskim okupatorskim jedinicama.

14. avgust [1943].
[Petrovo polje] Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 26. reg. br. 5-2.

[GEORGI DIMITROVU]

Molimo javite hitno da li može avion s padobrancima stići do 24. avgusta.[174] Mi ćemo dati mjesto, koordinate i signale.

Englezi spuštaju za nas materijal i ljude na signale pomoću vatre uvijek uspješno.[175].

15. avgust 1943. Valter

[Petrovo polje]

A-CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/197. *Prevod s ruskog*

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Prva krajiška brigada prilikom napada na Rajlovac ubila je 56 Njemaca i mnoge ranila. Pored aviona, uništila je 5 lokomotiva, zarobila 12 zarobljenika, vagon šećera i vagon brašna, što je većinom razdijeljeno narodu. U Ilijašu borci ove brigade zarobili su organizatora svih pokolja i ubistava u Sarajevskom polju od početka rata do sada – Durmića i njegovog zamjenika. Ovi ustaški psi osuđeni su na smrt i strijeljani.

Naše vojvođanske jedinice u junu i julu u Sremu su ubile 463 Nijemca i 12 špijuna, 91 ranile. U to vrijeme spaljeno je 550 vagona žita i 50 vršalica, a u gradu Rumi 81 vagon lana.

Od 7. marta do 11. jula uništeno je 19 vozova, 20 lokomotiva, 161 vagon, 2 tenka i mnogo kamiona.

Naši diverzanti – partizani u Slavoniji od 5. maja do 30. jula na pruzi Zagreb – Beograd uništili su 27 lokomotiva i 129 vagona. Poginulo je 780 Nijemaca, 80 ustaša, 100 ranjeno i zapaljena željeznička stanica Vrba.

Na pruzi Zagreb – Osijek porušeni su most kod Mikleuša i 7 kilometara pruge: zapaljena stanica Koška, zapaljeno 113 vršalica, 160 vagona žita, 3 kamiona.

Na pruzi Zagreb – Sušak porušeni su mostovi kod Zdenčine, Desinca i Lazine.

U Posavini 5. avgusta ponovo su uništene željezničke stanice Greda i Lekenik. Zarobljena 23 domobrana, zaplijenjen jedan teški mitraljez i jedan puškomitraljez, 150 pušaka, mnogo municije i drugo; 1. avgusta u borbi s 800 Nijemaca ubijeno 100, ranjeno 84 i zarobljeno 16 njemačkih vojnika.

Dvadeset i četvrtog jula razoružana je straža kod Zvečaja; 28. jula kod Duge Rese dignut je u vazduh blindirani voz, kod Ozlja uništen teretni voz sa lokomotivom i 7 vagona, od kojih 5 s benzinom.

U Gorskom kotaru kod Delnica 18. jula uništen voz, a kod Fužina i Zlobina porušena željeznička pruga.

Na Kordunu kod Dubrava 30. jula porušeno 200 metara željezničke pruge, a 8. avgusta most i pruga kod Ogulina.

Osmog avgusta ubijeno je u borbi kod Cetingrada 220 ustaša, kod Jesenice zarobljeno 15, ubijeno 3 i ranjeno 3 četnika.

U Primorju 4. avgusta kod Novog i Crikvenice naše jedinice su napale talijansku kolonu; ubijeno 90, ranjeno 30 i zarobljeno 18 vojnika i 10 oficira. Zapaljeno 5 vagona s namirnicama, zaplijenjena jedna zastava, 4 teška mitraljeza i jedan puškomitraljez, 40 pušaka, 72 mine i drugo.

U Lici u blizini Kulen-Vakufa ubijeno je 20 Nijemaca.

Nijemci, ustaše, Talijani i Mihailovićevi četnici spremaju ofanzivu na slobodnu teritoriju Like. Kod Bihaća, na Baniji i u Bosanskoj krajini koncentrisane su velike snage u tom cilju.

Mi smo zaplijenili kod četnika dokument Draže Mihailovića u kome on naređuje da se naše jedinice napadnu s leđa i da se iskoristi ofanziva.

Ovog bandita koji je opet ušao u Purićevu vladu[176] kao ministar treba stalno raskrinkavati kao saradnika okupatora.

Purićeva vlada takođe je izdajnička zajedno s kraljem Petrom jer se oni slažu sa svim onim što ovdje rade Mihailović i njegovi četnici.

Mi namjeravamo da vodimo upornu borbu protiv ove vlade i protiv kralja i da ih raskrinkamo.

15. avgust 1943. Valter
[Petrovo polje]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/198. *Prevod s ruskog*

UKAZ
O ODLIKOVANJU U NARODNOOSLOBODILAČKOJ VOJSCI
USTANOVLJAVAJU SE SLIJEDEĆI ORDENI:

1. Orden narodnog heroja

dobija se za osvjedočena herojska djela na bojnom polju i herojsko držanje pred neprijateljem. Orden povlači novčane beneficije i specijalne povlastice kako za nosioca tako i za njegovu porodicu.

2. Orden partizanske zvijezde prvog reda

dobija se za umješnost u komandovanju i naročite zasluge u borbi.

drugog reda

dobija se za hrabrost i specijalne podvige boraca.

trećeg reda

dobija se za hrabrost i požrtvovanje u borbi.

3. Orden narodnog oslobođenja

dobija se za zasluge učinjene za oslobođenje naroda.

4. Orden za hrabrost

dobija se za osvjedočenu hrabrost u narodnooslobodilačkoj borbi.

5. Medalja za hrabrost

dobija se za osvjedočenu hrabrost u narodnooslobodilačkoj borbi.

6. Orden bratstva i jedinstva

dobija se za osvjedočeni rad na ostvarenju jedinstva naših naroda.

15. avgust 1943.
[Petrovo polje]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

Napomena:
1. Ovaj ukaz stupa odmah na snagu.
2. Do sada proglašeni narodni heroji automatski dobijaju »Orden narodnog heroja«.
3. Odlikovanja dodjeljuje vrhovni komandant na predlog Vrhovnog štaba NOV i POJ i AVNOJ-a.

»Bilten Vrhovnog štaba NOV i POJ«, br 29–31 za jun, jul, avgust 1943.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Vaše akcije će biti na prugu D[onji] Vakuf – Travnik i Travnik – Jajce. Prva prolet[erska] pošla je privremeno prema Prnjavoru.

II

Držite stalno vezu s X divizijom, koja isto tako mora dejstvovati na prugu Jajce – Travnik – Bugojno.

15. avgust 1943, 11 [časova]. Tito
[Petrovo polje]

A–VII, Fond NOR, kut. 706, reg. br. 1/87-15.

[GEORGI DIMITROVU]

Na označenom mjestu mogu se spustiti samo padobranci.* Čekamo noću između 19. i 20. i dalje do 24. avgusta. Vrijeme je lijepo.

15. avgust 1943.
[Petrovo polje]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/197. *Prevod s ruskog*

* Odnosi se na najavljene predstavnike iz SSSR-a koji je trebalo da se spuste u rejonu Prnjavora (o tome više vid. u nap. 174. i na str. 109 i 116).

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Naši partizanski odredi na Biokovu, u Dalmaciji, odbili su napad nekih jedinica talijanskih divizija »Mesina«, »Bergamo« i jedinica SS-divizije [»Princ Eugen«]. Ubijeno od 13. do 22. jula 280 vojnika i oficira i više od toga ranjeno. Zarobljena 22 talijanska vojnika, od kojih je 9 stupilo u partizane kao dobrovoljci.

Sremski partizani od 29. jula do 2. avgusta uništili su 6 vršalica, 3 traktora, jednu željezničku stanicu i jednu žandarmerijsku [stanicu]. Ima zarobljenika, a zaplijenjeno je: 91 puška, 70 vojnih uniformi, 70 ćebadi, 100 000 kuna i mnogo drugog materijala.

Na sektoru Sarajeva, Doboja i Banje Luke naše jedinice vode uobičajene borbe.

Naše jedinice i dalje čiste Ozren i Trebavu od ustaša i četnika.

Na sektoru Like počele su borbe s neprijateljskim manjim izviđačkim odjeljenjima koja pokušavaju da se probiju na oslobođenu teritoriju.

16. avgust 1943. Tito
[Petrovo polje]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/201. *Prevod s ruskog*

[GEORGI DIMITROVU]

Hitno

Mjesto za spuštanje padobranaca – kod Prnjavora u centralnoj Bosni. 1:100 000. Koordinate 44° 52' i 17° 40' istočno od Griniča. Nadmorska visina 160 m[etara]. U blizini su planine [visoke] 600 m[etara].

Naš signal: 13 vatri u vidu rimskog broja X (deset) s rastojanjem od 50 metara.

Na zvuk motora zapalićemo vatre. Avion treba pomoću svjetlosti da dâ Morzeov znak slova A. Mi ćemo odgovoriti slovima P D. Čekamo od 19/20. noću i svakoga dana do 23. avgusta. [1943].[177]

17. avgust 1943. Valter
[Petrovo polje]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/203. *Prevod s ruskog*

ŠTABU DRUGOG BOSANSKOG NARODNOOSLOBODILAČKOG UDARNOG KORPUSA

1. Prema provjerenim podacima neprijatelj je s vašeg sektora gotovo sve trupe skinuo i uputio preko Banje Luke k Bosanskom Novom – Kostajnici. Po garnizonima ostali su samo slabiji dijelovi, koji su jako demoralisani. Jedan prebjegli domobranski oficir iz Jajca ponudio nam se za napad na Jajce govoreći da će mu se predati cio garnizon. Mi smo naredili vašoj X diviziji da zauzme Jajce[178] kao i ostala uporišta na njenom sektoru.

2. Uslijed ovako povoljne situacije razvijte punu aktivnost svih vaših jedinica. Po nepotvrđenim podacima čuli smo da ste preduzeli mjere za likvidaciju Livna i Glamoča.[179] To je pravilna odluka. Vašu djelatnost proširite i k sektoru Bugojno.[180] Oko Travnika nalazi se V krajiška divizija, s kojom možete koordinirati akcije.

3. Mi sada ne znamo razvoj jedinica vašeg korpusa, ali vjerujemo da ste znatno napredovali. Saznali smo da ste formirali ustanovu grupa odreda.[181] To je preživjela formacija iz prvih dana ustanka. Danas treba stvarati pokretne udarne brigade. Ljudstvo za ove brigade mobiliše se preko malih partizanskih odreda koji kotrolišu svoje prostorije. U glasilu vašeg korpusa vi ste objavili članak druga Ilije Došena »O partizanskim odredima i njihova uloga u sadašnjem razvoju borbe«. Članak je potpuno pravilno postavljen i mi smo mislili da i vi u štabu korpusa imate to isto mišljenje. Dakle, nikakve grupe odreda ne treba formirati. U pogledu formiranja jedinica držite se naše posljednje direktive.*

4. Nekoliko puta zauzimali smo se preko Hrvatskog štaba da uspostavimo radio-vezu s vama. Međutim, vi ništa niste preduzeli da se ta veza najzad i ostvari. Ovakvu indiferentnost vašeg mladog štaba nismo mogli ni zamisliti.

5. Preko Štaba X divizije pošaljite nam detaljan izvještaj o vojno-političkoj situaciji na vašem sektoru. Tom prilikom tačno navedite sve vaše vojne formacije s brojnim stanjem.

6. Napravite spisak za unapređenje starješina vašeg korpusa. Spisak da obuhvati i starješine po odredima, komandama mjesta i po područjima. Spisak treba da obuhvati i sve aktivne, odnosno rezervne oficire i podoficire bivše jugoslovenske kao i sadašnje hrvatske vojske

* Direktivu vid. na str. 90.

bez obzira na to da li su raspoređeni na pojedine dužnosti. Isto tako i politički komesari koji su bili aktivni ili rezervni oficiri treba da dobiju činove. Formular za spisak uzmite od Glavnog hrvatskog štaba.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

Vrhovni komandant
Tito

P. S. Obrazujte radio-kurs telegrafista, jer ima izgleda da vaše jedinice dobiju radio-stanicu.

Pošto XII divizija ne može uopšte održavati vezu s Kozarskim odredom, to se taj odred stavlja pod vašu komandu. Uhvatite što prije vezu s tim odredom i izvjestite nas o njegovoj brojnoj jačini, kao i o stanju na Kozari.

Napominjemo vam da jaki partizanski odredi nisu pogodni. Tendencija je ljudi iz odreda da izbjegavaju pokretne udarne jedinice, koje svakako imaju više napora. To treba suzbiti i odrede zadržati malim, najviše jačine 150 ljudi. Sve ostalo ljudstvo iz odreda treba svrstati u pokretne brigade.

18. avgust 1943.
[Petrovo polje]

A–VII, Fond NOR, kut. 7A, reg. br. 39-1.

ŠTABU II PROL[ETERSKE UDARNE] DIVIZIJE

I

Gligo [Mandić] likvidirao četnike na Trebavi,[182] nalazi se na putu za Ozren. Hitno se povežite i krenite u određenom pravcu.[183]

Foču i Goražde treba zauzeti,[184] jer tamo sigurno nema vojske, već samo milicija.

Iz Travnika, Jajca i ostalih mjesta Nijemci žurno otišli ka Banjaluci.

II

Mi zauzeli G[ornji] i D[onji] Vakuf.[185] Domobranska vojska se raspada. Kod neprijatelja vlada panika. Ist[očna] Bosna je sigurno ostavljena od Nijemaca.

III

Ispravlja se i proizvode u čin majora Blažo Marković, Veljko Žižić i Ratko Sofijanić. U čin kapetana Mirko Batrićević i Vojin Ćorović. U čin poručnika Vojin Sekulić i Jovan Samardžić. Svi ostali navedeni članovi ostaju kako je naređeno. Savo Drljević ne može još biti p.pukovnik.

18. avgust 1943, 17,35 [časova] Tito
[Petrovo polje]

A–VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4–6/9.

ŠTABU X NARODNOOSLOBODILAČKE [UDARNE] DIVIZIJE

1. U sastav vaše divizije uputili smo VII krajišku brigadu i Janjski bataljon,[186] koji je bio uzet iz sastava vaše IX brigade. Ove dvije brigade treba popuniti ljudstvom, naročito VII brigadu, iz vaših odreda.[187]

Mi sada nemamo sliku razvoja vaše divizije. No mišljenja smo da vi od vaših odreda možete formirati još jednu brigadu.[188] Tako bi vaša divizija brojala tri brigade i predstavljala bi jaku udarnu grupu.

2. Po najnovijim podacima, na sektoru Visoko – Travnik – Jajce – Mrkonjić [-Grad] ostali su samo slabi neprijateljski dijelovi. To isto važi i za sektor Bugojno – Kupres. Naša III krajiška brigada I proleterske divizije zauzela je Donji Vakuf. Mnogi domobrani bježe iz neprijateljskih formacija i potpuno su demoralisani. Slabost neprijatelja treba iskoristiti, zato što prije napadnite neprijatelja u Jajcu. Ne treba se zadržati samo na tome nego zauzeti i druga neprijateljska uporišta – Mrkonjić-Grad,[189] a zatim proširiti djelatnost k sektoru Kupres – Bugojno. Mi odavdje ne znamo gdje su bile angažovane vaše snage, ali nas čudi da niste iskoristili veliku slabost neprijatelja i što prije zauzeli pojedina mjesta na vašem sektoru.

Za izvršenje gornjih zadataka obratite se za pomoć vašem II korpusu, kojemu dostavite kopiju ovog naređenja.

3. Komunikacije na vašem sektoru treba sistematski porušiti. U ovom cilju povežite se sa III krajiškom brigadom, kojoj danas šaljemo eksploziv.

4. Preko III krajiške brigade pošaljite nam izvještaj o situaciji kako na vašem sektoru tako i na sektoru ostalih jedinica II korpusa.[190]

5. Peta krajiška divizija sa III krajiškom brigadom nalazi se na sektoru Travnika.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

18. avgust 1943.
[Petrovo polje]

Vrhovni komandant
Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 853, reg. br. 7–1.

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Naše jedinice 17. avgusta zauzele su važno strategijsko mjesto Donji Vakuf.[191] Zaplijenjen je ratni materijal i ima zarobljenika.

Jedinice naše Pete divizije 18. avgusta vodile su uporne borbe kod mjesta Busovače, blizu Sarajeva. Ubijena 154 Nijemca, među njima 4 oficira. Zarobljeno je 6 Nijemaca. Zaplijenjeni 1 minobacač, 1 mitraljez i municija. Ubijeno i 150 konja.

Kod Kotor-Varoša naše jedinice su 17. avgusta uništile protivtenkovskim puškama 2 tenka, 1 automobil, 2 motocikla i 1 kamion s vojnicima i tom prilikom je ubijeno 50 Nijemaca.[192]

U Baniji i na Kordunu naše jedinice su oslobodile mjesta Slunj, Cetingrad, V[eliku] Kladušu, Topusko, Maju i Gređane.[193]

Zarobljeno 3 domobrana i 7 oficira.

Zaplijenjeno 290 pušaka, 20 puškomitraljeza i 3 teška mitraljeza, 5 minobacača, oko 50 000 metaka, 6 tona nafte i mnogo drugog materijala. Sada su oslobođeni skoro čitava Banija i Kordun.

19. avgust 1943. Tito
[Petrovo polje]

A–CK, SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/205. *Prevod s ruskog*

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

I

Slažemo se da Bosnić[194] bude zamjenik kom[andanta] III krajiške [brigade].

II

Slažemo se s vašim zajedničkim planom za napad.[195]

III

Slažemo se da Julka [Mešterović] ide kao hirurg u V (diviziju), ako to i sama želi. Đukanović [Vojo] neka preuzme dužnost referenta [saniteta] I [divizije]. Uputiti ovamo dr Nikolića [Nikolu].[196]

IV

Donji Vakuf zadržite. Šaljemo eksploziv i protivtenkovske puške do štaba Travn[ičkog] odreda u Zijametu.

U mjestu Donji Vakuf potpuno porušite . . .* šine i objekte na pruzi prema Travniku.

20. avgust [1943], 10,50 [časova]
[Petrovo polje]

A-VII, Fond NOR, kut. 706,
reg. br. 1-93/15.

---

* U originalu nedostaje nekoliko riječi. Vjerovatno su ispuštene prilikom primopredaje depeše, a odnose se na uništenje mostova i željezničkih objekata.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

Mi ćemo koncentrisati veće snage kod vas[197] radi likvidacije još nekih mjesta.

Nalazimo se 8 sati daleko od vas.*

20. avgust 1943. T.
[Petrovo polje]

A–VII, Fond NOR, kut. 706, reg. br. 1–93/15.

* Vrhovni štab NOV i POJ se tada nalazio u Petrovom polju, a takođe je bio razmješten i na Ganića polju (na planini Vlašiću).

ŠTABU II PROL[ETERSKE UDARNE] DIV[IZIJE]

Vaša II prolet[erska] brigada neka prije polaska ostavi kod Bosanaca* drugove koji su određeni za Srbiju: Ratka Sofijanića, Sredoja Uroševića, Ljubičića [Nikolu], obavještajnog oficira, i Savu Drljevića, kom[andanta] II dalm[atinske] brig[ade].[198] Za kom[andanta] II dalm[atinske] postavite odmah natrag Ljubu Vučkovića, a na njegovo mjesto predložite drugoga.[199]

21. avgust 1943. Tito
[Petrovo polje]

A-VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/7-9.

---

* Odnosi se na 17. istočnobosansku NOU diviziju.

ŠTABU II PROL[ETERSKE UDARNE] DIVIZIJE

Najhitnije

Peko [Dapčević] neka odmah krene s II brig[adom] prema Goraždu i Foči.[200] Jedna brigada* neka sačeka Gliga [Mandića], koji će doći za 2 dana, a onda neka i ona krene za Pekom.

20. avgust 1943. V[rhovni] š[tab]
[Petrovo polje]

A–VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/8–9.

* Na planini Ozrenu, kod Doboja, do dolaska 17. istočnobosanske NOU divizije ostala je 4. proleterska (crnogorska) NOU brigada.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

U Bosni naše jedinice zauzele su gradove Jajce i Mrkonjić-Grad. Ima zarobljenika i zaplijenjenog materijala. Prilikom zauzimanja Gornjeg Vakufa zarobljeno je 100 domobrana i 4 oficira.

Na Trebavi razbijeni su ostaci četnika i predao se komandant četničke brigade Risto Samardžić.[201] Osim četnika, razbijen je i jedan bataljon ustaških legionara u borbi s Majevičkom brigadom. Kod Živinice jedna jedinica Druge divizije uništila je jednu četu Nijemaca. Nijemci nisu uspjeli odnijeti 32 mrtva. Zaplijenjena radio-stanica, 40 pušaka, mitraljez i nekoliko hiljada metaka.

Kod Karlovca 9. avgusta minirana je željeznička pruga i uništen voz s lokomotivom i 6 vagona. U Gorskom kotaru željezničari su pripremili sudar vozova: poginulo 20 Talijana i mnogo ih ranjeno.

U Lici kod Kulen-Vakufa ubijena su 24 Nijemca. Zaplijenjeno 29 konja.

U Slavoniji od 20. jula do 9. avgusta uništeno 9 vozova sa lokomotivama, 47 vagona i 2 mosta. Pored toga, uništena su 2 blindirana voza. Zarobljeno 100 domobrana, zaplijenjena 4 teška i 8 puškomitraljeza, 30 000 metaka i drugo.

U Gorskom kotaru od 12. do 15. avgusta uništeni su 3 voza s 3 lokomotive i 10 vagona i željeznička pruga na nekoliko mjesta.

21. avgust 1943. Tito
[Petrovo polje]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/206. *Prevod s ruskog*

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Naše jedinice 20. avgusta zauzele su gradove Jajce i Mrkonjić-Grad i mjesto Turbe.[202] Predalo se nekoliko stotina domobrana i 9 oficira. U Jajcu zaplijenjeno 4000 kilograma šećera, 2 vagona soli i fabrika karbita i hemikalija u ispravnom stanju, nekoliko lokomotiva i desetine vagona, koje sada koristimo.

Kod Turbeta zarobljeno je 25 domobranskih podoficira, 3 oficira i 47 domobrana. Zaplijenjeno 47 pušaka, 3 puškomitraljeza i drugo.

Iz Travnika prebjegla k nama jedna četa domobrana i 2 oficira.[203]

Naša [16] vojvođanska divizija oslobodila Bijeljinu i Janju na Drini, Vrbanju, Drenovce i Soljane u Sremu.

Zarobljena 2 oficira, 4 podoficira i 45 domobrana. Zaplijenjeno: 3 automobila, jedan kamion, 400 pušaka, jedna radio-stanica, 3 mitraljeza, 23 motocikla, 60 000 metaka, 2 pisaće mašine, 4–5 vagona brašna i mnogo drugog materijala.

Molimo ponovite emisije [Radio-stanice] »Slobodna Jugoslavija« za domobrane.[204]

22. avgust 1943. Tito
[Petrovo polje]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/207. *Prevod s ruskog*

ŠTABU II PROL[ETERSKE UDARNE] DIVIZIJE

I

Proizvedeni su u čin kapetana Jakša Brajović i Jagoš Radović. U čin p[ot]poručnika Ilija Srzentić i Dragić Veljović.

II

Čiča Janko [Moša Pijade] neka se priključi beogradskoj grupi kod Gliga [Mandić] i dođe ovamo.*

III

Zauzeli smo Jajce, Donji i Gornji Vakuf i Mrkonjić-Grad. U domobranskoj vojsci velika demoralizacija.

IV

Deseta hercegovačka brigada nalazi se negdje oko Trebinja, veze još nemamo. Sa stvaranjem korpusa i vašim predlozima mi se slažemo, ali će se tome pristupiti kasnije, kad dođete na teren i vidite situaciju.[205] Sada ostaje kako jeste.

23. avgust 1943. Tito
[Petrovo polje]

A–VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/8-9.

---

* Vid. nap. 146.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Naše jedinice u noći 22. avgusta [1943] preduzele napad na grad Bugojno. Do jutra su bila zauzeta sva utvrđena i veći dio grada. Borba se vodila cio dan 23 [avgusta] i neprijatelj se drži još samo u dvjema–trima utvrđenim kućama.[206] Neprijateljska avijacija cio dan vrlo aktivna.

23. avgust 1943.
[Petrovo polje] Tito

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/209. *Prevod s ruskog*

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

Poslali smo prije dva dana pionire[207] da poruše mostove i željezničke objekte u D[onjem] Vakufu. Obustaviti odmah rušenje, jer će nam to trebati. Rušiti se može tunel* prema Travniku i objekti (na tom pravcu).

23. avgust [1943], 10,50 [časova]
[Petrovo polje]

A-VII, Fond NOR, kut. 706, reg. br. 1/94-15.

* Riječ je o tunelu ispod planine Komar, na relaciji selo Komar – selo Oborci.

ŠTABU II PROLJETERSKE UDARNE DIVIZIJE

Gligo [Mandić] stigao na Ozren*. Nalazi se u Tumarevu. Povežite se.

24. avgust 1943. Tito
[Petrovo polje]

A–VII, Fond NOR-a, kut. 731, reg. br. 4/8–9.

*Gligo Mandić, komandant 17. istočnobosanske NOU divizije, stigao je s divizijom preko Trebovca i rijeke Spreče, na planinu Ozren noću 22/23. avgusta 1943.

ŠTABU II PROL[ETERSKE UDARNE] DIVIZIJE

Karakteristike ćemo čekati od Janka [Moša Pijade]. Boško Janković je major, ako je bio poručnik.

Uzeli smo Bugojno uz vrlo teške borbe.

26. avgust 1943. Tito
[Jajce]

A-VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4-8/9.

ŠTABU II PROL[ETERSKE UDARNE] DIVIZIJE

Vaša IV brigada 26. naveče [krenula] za vama iz Ribnice.

Javite gdje i na kakvoj dužnosti se nalazi Danilović* i kakav je vaš predlog za čin.

Bugojno smo uzeli s dosta žrtava.[208]

27. avgust 1943. Tito

[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 731,
reg. br. 4/9–9.

* Stanko Danilović je tada bio na dužnosti intendanta 2. proleterske udarne divizije.

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE

U vezi s događajima kako na međunarodnom terenu tako i unutar naše zemlje, riješili smo da na teritoriji Srbije pristupimo odmah formiranju regularnih jedinica Narodnooslobodilačke vojske od postojećih partizanskih odreda: bataljone, brigade, divizije itd. U tu svrhu mi šaljemo do vas nekoliko drugova[209] koji su ovdje u raznim jedinicama zauzimali razne položaje, koji imaju iskustva iz borbe i poznaju organizaciju naše vojske i koji će vam pomoći pri organizovanju vojnih jedinica tamo.

Mi danas imamo na teritoriji Hrvatske, Slovenije, Dalmacije, Bosne i Hercegovine već 17 organiziranih divizija, a tri nove divizije su u formiranju. Osim toga, imamo u svim tim oblastima vrlo veliki broj manjih i većih partizanskih odreda, iz kojih se popunjavaju naše divizije. Ove divizije sačinjavaju 8 korpusa, pod čiju komandu spadaju i partizanski odredi. U vezi s tim, vaše formirane divizije* imaju rezervisane brojeve 21, 22, 23, 24, 25. To ne znači da vi možete i morate stvoriti toliko divizija, jer mi znamo da je za sada to nemoguće, već smo samo rezervisali brojeve, koji će se dati divizijama formiranim na srpskoj teritoriji.

Divizije koje budete formirali ne bi smjele biti manje od 2500 ljudi, a veće od 5000 ljudi, jer uslovi sadašnjeg ratovanja ne dozvoljavaju upotrebu glomaznih jedinica. Razumije se, kada bude došlo vrijeme za to, mi ćemo povećati brojčano stanje svih divizija.

Divizije se sastoje od 3 brigade, čiji broj treba da se kreće najmanje od 800 ljudi pa do 2000. Poželjno je da brigade imaju 4–5 bataljona.

Mi nemamo od vas nikakvih izvještaja o broju vaših partizanskih odreda, o njihovom brojčanom stanju, o njihovom djelokrugu itd. i, prema tome, mi ne možemo da vam damo tačne upute o tome koliko ćete i gdje formirati brigada ili divizija. Svakako da nam o tome morate poslati što prije izvještaj. Odmah pristupite formiranju ovih vojnih jedinica svuda gdje postoje partizanski odredi. Ako su vaši partizanski odredi, recimo, u jednom srezu preslabi za formiranje jedne brigade, onda vi formirajte brigadu od najbližih odreda iz dva

---

* U Srbiji tada nije bilo formiranih divizija NOVJ. Zbog toga je smisao rečenice: vaše divizije koje budete formirali.

ili više srezova. Za komandire i komandante postavljajte najbolje drugove, koji su se do sada pokazali sposobnim da rukovode vojnim jedinicama bez obzira na to da li su imali u jugoslovenskoj vojsci činove ili nisu.

Za formiranje brigada i divizija potrebno je vršiti ne samo mobilizaciju na dobrovoljnoj bazi, već se može pristupiti i opštoj mobilizaciji određenih godišta, pri čemu, razumije se, treba politički objašnjavati potrebu takve mobilizacije.

Situacija je takva da mi moramo napregnuti maksimum naših snaga da bismo okupili u našu Narodnooslobodilačku vojsku sve ono što mrzi okupatora i što hoće da se bori za ciljeve koje pred sobom imaju Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi. Potrebno je spriječiti po svaku cijenu da četnički vođe svih dlaka raznim prijetnjama i prevarama mobilišu srpske mase za borbu protiv nas i za ostvarenje njihovih reakcionarnih ciljeva. Razumije se da je sada više nego ikada potrebno svestrano raskrinkavanje svih narodnih izdajnika, od Nedića[210] do četnika Draže Mihailovića. Potrebno je objašnjavati narodu ulogu naše Narodnooslobodilačke vojske u toku dvije i po godine rata. Potrebno je objasniti narodu da je Narodnooslobodilačka vojska postala međunarodni faktor, da je priznata od Saveznika,[211] da je počela dobijati materijalnu pomoć od naših saveznika,[212] da će ta pomoć biti sve veća ukoliko Narodnooslobodilačka vojska bude snažnija i ukoliko će se odlučnije i uspješnije boriti protiv okupatora. Danas već međunarodna javnost zna ko se u Jugoslaviji bori protiv okupatora, a ko mu služi, i danas već čitav napredni svijet odaje priznanje Narodnooslobodilačkoj vojsci i partizanskim odredima.

Na radu pri stvaranju jedinica naše Narodnooslobodilačke vojske ne smijete dozvoliti sektaštvo. Treba okupiti sve rodoljube bez obzira na partijske i vjerske razlike. Narodnooslobodilački odbori[213] treba da budu vaša glavna podrška kako pri mobilizaciji tako i pri snabdijevanju vaših jedinica. Naročito pri snabdijevanju morate biti pažljivi da se ne dešavaju kakve nepravilnosti u odnosu prema seljacima. Snabdijevanje treba vršiti: a) Na dobrovoljnom prikupljanju hrane: b) Na rekviziciji, izdavanju punovažnih priznanica, koje mogu da izdaju odgovarajući štabovi ili za to odgovorni drugovi s pečatom i potpisom; c) Na konfiskaciji, bilo djelimičnoj, bilo potpunoj – narodnim neprijateljima koji služe okupatoru i bore se protiv nas. I kod toga treba paziti da se djeca i nesposobni članovi familije dotičnih izdajnika ne ostave bez hljeba.

Taktika kako vaših postojećih partizanskih odreda tako i novoformiranih jedinica treba da bude:

1. Izbjegavati krute frontalne borbe odbrambenog karaktera.
2. Napadati neprijateljske manje garnizone radi zadobijanja lakog i teškog naoružanja i municije.
3. Rušenje saobraćajnih veza, u prvom redu željezničkih mostova i tunela.

4. Čišćenje izvjesnih teritorija od Nedićevih i drugih četničkih bandi radi pojačavanja našeg uticaja i omogućavanja mobilizacije novih snaga. Za preduzimanje akcija većih razmjera potrebno je koncentrisati nekoliko brigada ili divizija da bi se sigurno došlo do uspjeha pri izvršenju određenog zadatka.

Vaš štab treba svakako da se poveže s partizanskim odredima odnosno štabovima u Makedoniji, u Sandžaku, u Sremu i u Bosni radi koordinacije operacija, a naročito radi operacija koje mi u bliskoj budućnosti namjeravamo izvršiti.[214]

Potrebno je pridobijati poštene oficire i podoficire iz bivše jugoslovenske vojske koji se nisu ogriješili raznim zločinima nad narodom i davati im odgovarajuće položaje u našoj vojsci.

Komandante divizija i brigada postavlja se samo s odobrenjem našega štaba i zato uvijek na vrijeme dajte karakteristiku i predlog za dotičnog druga koga mislite postaviti. Isto tako je i s vojnim činovima koji su uvedeni u našoj vojsci. Treba davati tačne podatke i to: godina starosti, vrijeme učešća u borbi, zauzimanje položaja u odredima, činovi u bivšoj jugoslovenskoj vojsci, stepen njihovog razvitka i glavne crte karaktera.

Radi što tješnjih veza s vama, nastojaćemo da uspostavimo radio-vezu.

Izvještaj o čitavom stanju u vašim odredima šaljite nam pismeno što prije.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

28. avgust 1943.
[Jajce]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

*A–VII, Fond NOR, kut. 7A,
reg. br. 40–1.*

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Poslije 40-časovne uporne borbe Treća brigada Prve divizije i četvrta brigada Pete divizije potpuno ovladale Bugojnom.* Ubijeno preko 200 ustaša i mnogo ranjeno. Zarobljeno 60 ustaša. Zaplijenjeno oko 2 vagona razne artiljerijske i druge municije, nekoliko vagona namirnica i drugog materijala, kao: automatsko oružje, puške i drugo. Sada su u našim rukama gradovi: Gornji Vakuf, Bugojno, Donji Vakuf, Jajce, Mrkonjić-Grad, Ključ, Prnjavor, Glamoč, Drvar, Tomislav-Grad. Tako je oslobođena skoro sva centralna Bosna, veći dio istočne i zapadne Bosne, što znači da je od rijeke Bosne do Sušaka [sva] slobodna teritorija povezana.

U Crnoj Gori i Hercegovini naše jedinice Treće divizije ponovo čiste teritoriju od okupatora, ustaša i Mihailovićevih četnika.

U Dalmaciji naše jedinice zauzele Zadvarje, razoružale 350 domobrana. Zaplijenjeno 388 pušaka, 2 minobacača, 13 mitraljeza i mnogo municije.

Na svim ostalim sektorima naše jedinice vode ofanzivne operacije.

27. avgust 1943. Valter
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/211. *Prevod s ruskog*

---

* Bugojno je oslobođeno 25. avgusta 1943. O tome više vid. u nap. 206. i 208.

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Izražavam svoju zahvalnost i priznanje borcima, komandantima i politkomesarima Treće krajiške brigade Prve divizije i Četvrte krajiške brigade Pete divizije za primjerno izvršenje zadatka i za hrabrost u borbi kod Bugojna.[215]

27. avgust 1943. — Vrhovni komandant
[Jajce] — **Tito**

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/212. — ***Prevod s ruskog***

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Naše jedinice 27. avgusta poslije upornih borbi ponovo zauzele grad Kotor-Varoš. Jedan bataljon divizije zvane »Tigar« bio je skoro potpuno uništen[216]. Nađeno 65 mrtvih. Zarobljeno 55 vojnika, zaplijenjeno 8 puškomitraljeza i 3 teška mitraljeza, 3 minobacača i mnogo drugog materijala.

Na ostalim sektorima bez promjena.

28. avgust 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/213. *Prevod s ruskog*

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Sremski partizanski odred[217] 20. avgusta napao neprijateljski garnizon u Vrdniku. Zarobljeno 28 domobrana. A 7 se sami predali. Zaplijenjeno 35 pušaka, 2 puškomitraljeza i drugo.

Treća vojvođanska brigada 20. avgusta napala Grgurevce. Ubijeno nekoliko desetina neprijateljskih vojnika i 13 zarobljeno. Zaplijenjeno: 2 puškomitraljeza, 20 pušaka, 4 radio-aparata i drugo.

Ova brigada 23. avgusta kod Neština [kod Iloka] uništila jednu [njemačku] inžinjerijsku četu. Ubijeno 85 vojnika i 24 zarobljeno. Zaplijenjeno 12 mitraljeza, 66 pari cipela, oko 100 pušaka i drugo.

U Hrvatskoj blizu Zagreba, u selu Remetincu, naše jedinice napale garnizon. Zarobljeno 20 vojnika, zaplijenjeno 20 pušaka i drugo. Kod Pisarovine ubijeno 20 Nijemaca. Zaplijenjen jedan minobacač i jedan mitraljez[218].

Iz takozvane »Tigar« [373.] divizije pobjeglo 560 vojnika, domobrana.[219] Oni su nam predali oružje i jedan dio stupio u redove naše vojske.

U Slavoniji naše jedinice likvidirale Gorjane kod Đakova, Pleternicu kod Požege, Bastaje kod Bjelovara.[220] Zapaljene željezničk[e] s[tanice] Pleternica, Čelići i Pivnica. Uništeni 2 mosta i 3 blindirana voza. Zarobljeno 79 vojnika, a 26 dobrovoljno prešlo nama. Zaplijenjeno 7 puškomitraljeza i 6 teških mitraljeza, 2 automata, 179 pušaka, 43 100 metaka, 20 bicikla, jedna radio-stanica i 120 000 kuna, jedan motocikl i drugo. Ubijeno 90 Nijemaca i ustaša i mnogo ranjeno.

U Baniji oslobođena Prekopa kod Gline.[221] Zarobljeno 5 vojnika, 15 pušaka i drugo.

U Lici kod Perušića razbijena 18. avgusta kolona ustaša: ubijeno 70 ustaša i mnogo ranjeno.[222]

Kod Kapele zarobljena 123 četnika.

Osamnaestog avgusta prešao na našu stranu cio 2. tzv. radni bataljon 3. puka blizu Vinkovaca, na čelu s 8 oficira i 6 podoficira.[223]

Molimo da se u emisiji »Slobodne Jugoslavije» ispravi slijedeće: Ovih dana je javljeno da se predao četnički komandant Risto

Samardžić – što nije tačno, nego se predao četnički komandant Mazučić, a Risto Samardžić je komandir jedne naše čete iz prvih dana borbe.[224]

29. avgust 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/214. *Prevod s ruskog*

ŠTABU II NARODNOOSLOBODILAČKOG BOSANSKOG [UDARNOG] KORPUSA

Prema ukazanoj potrebi za zamjenika komandanta IV krajiške narodnooslobodilačke udarne divizije postavlja se:

drug Todorović Vojo, dosadašnji komandant II krajiške narodnooslobodilačke udarne brigade.

Za komandanta I krajiške narodnooslobodilačke udarne brigade postavlja se:

drug Rauš, dosadašnji komandant I bataljona I krajiške narodnooslobodilačke udarne brigade.

Raspored izvršiti odmah po prijemu naređenja.

29. avgust 1943.
[Jajce]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 457, reg. br. 14/1-1.

GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Njemačke i ustaške jedinice počele napad na našu oslobođenu teritoriju [u Lici] iz tri pravca. Sada se vode žestoke borbe kod Kulen-Vakufa i Ličkog Petrovog Sela. Nijemci hoće da se probiju prema jadranskoj obali.[225]

Drugi sremski odred 25. avgusta [1943] napao putnički voz. Zarobljeni jedan pukovnik i 3 oficira Hrvata, 2 njemačka oficira, nekoliko vojnika i nekoliko poznatih ustaških zločinaca. Zaplijenjeni oružje i drugi ratni materijal, 286 000 kuna itd. Voz potpuno uništen. Taj isti partizanski odred uveče 25. avgusta digao u vazduh vojni voz i [željezničku] stanicu Šid. Uništeni lokomotiva i nekoliko vagona. Broj ubijenih je veliki. Treća vojvođanska brigada 26. avgusta kod Rume digla u vazduh vojni teretni voz, pri čemu je uništeno 40 vagona s municijom i vojnicima. Broj ubijenih i ranjenih nepoznat.

30. avgust 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/215. *Prevod s ruskog*

ŠTABU I BOSANSKOG NOU KORPUSA

1. Obavještenja o situaciji:

Naše partizanske snage u Sloveniji jako se razvijaju. U formiranju je i treća slovenačka divizija.[226]

Naš pokret u Hrvatskoj uzima velike razmjere. Domobranske snage u velikom broju prelaze na našu stranu. Radićeva grupa iz HSS prišla je otvoreno nama i formirala pod našom komandom odred »Braća Radić«, koji će u skoro vrijeme brojati oko 3000 boraca.[227]

Pokret u Vojvodini uzima sve življi tempo.

U Dalmaciji su u formiranju dvije divizije.[228]

Situacija u Srbiji je povoljna, partizanski odredi u Srbiji narastaju i uzimaju sve veći zamah.

U Crnoj Gori i Hercegovini naše snage stvaraju svoja uporišta.

Druga proleterska divizija nalazi se u predjelu: Kalinovik – Foča – Goražde. Otpočela je neprijateljska ofanziva s linije: Drežnik – Bihać – Kulen-Vakuf protiv naše oslobođene teritorije u Lici. Zarobljeni njemački vojnici izjavljuju da će preko Like izbiti na Jadran. Jedna neprijateljska grupa[229] prikupila se oko Pljevalja i njen dio jačine od 1000 vojnika izbio je 27. avgusta t[ekuće] g[odine] u Goražde. Odranije jedna njemačka grupa nalazi se na prostoru: Mostar – Metković – Čapljina.[230] Nijemci drže garnizone u Kalinoviku i Prozoru[231], po čemu se može zaključiti da imaju namjeru da drže prolaze k Jadranu. Mi mislimo da se njemačka grupa neće zadržati oko Pljevalja, vjerovatno će ona doći u predio Sarajeva. Mi budno pratimo pokrete te grupe.

2. Preduzeli smo popunu I i V divizije, kao i reorganizaciju II bosanskog korpusa, tj. iz mnogobrojnih odreda pojačane su njegove dvije divizije.

3. U vezi s ovakvim rasporedom neprijatelja potrebno je da se sa II brigadom* što prije prebacite u istočnu Bosnu. Sektor prebacivanja izaberite sami.

Izgleda da su se Drenovićeve bande prebacile u istočnu Bosnu. Govori se da imaju namjeru kretanja k Srbiji. Londonski radio govorio je o nekim Dražinim akcijama oko Užica, pa bi se ovaj odlazak mogao dovesti [u vezu] s nekim grupisanjem četničkih snaga.

* Riječ je o 2. krajiškoj NOU brigadi.

Peko [Dapčević] izvještava da se Draža i njegov štab nalaze u selu Dragočava kod Foče. U Sandžaku vrše prisilnu mobilizaciju i tjeraju četnike da pripreme hranu za pet dana. Ovo bi se opet dovelo [u vezu] s pokretom u izvjesnom pravcu, u kom — vidjećemo.

Naredite XI diviziji da potpuno uništi četnike i njihove baze u centralnoj Bosni. Ovo neka bude glavni zadatak XI divizije. Dobro bi bilo uhvatiti Drenovićevu bandu i razbiti, ne dozvoljavajući joj da pređe u istočnu Bosnu. Štab IV divizije II korpusa nalazi se na Manjači. S tog sektora ona je razjurila četničke bande, koje su većinom prešle na teritoriju vaše XII brigade. Ovu brigadu treba osposobiti da može te četnike razbiti.

Jedanaesta divizija neka nas neposredno izvještava o neprijateljskim pokretima u dolinama Bosne i Vrbasa. Nas što prije interesuju podaci o Banjoj Luci, jačina neprijatelja i sistem odbrane. Jedanaesta divizija treba direktno da se uključi na našu radio-stanicu. U tome cilju, ako nema podatke za vezu, neka pošalje pogodno lice k nama da se ta veza ugovori.

Organizovati evakuaciju žita sa sektora Prnjavora i Posavine na prostoriju sela Koričani i Petrovo polje. Jedan dio toga žita podjeliti stanovništvu, a drugi dio ostaviti na čuvanje stanovništvu pod kontrolom narodnooslobodilačkih odbora. Može se dozvoliti da pojedini odredi na prostoriji Petrovog polja imaju dobro sakrivene manje magacine.

4. Po prelasku u istočnu Bosnu sprovedite mobilizaciju na svim sektorima, a zatim posvetite punu pažnju vojno-političkom vaspitavanju jedinica. Uništenje četnika na tome sektoru treba da vam bude jedan od najglavnijih zadataka. Manje domobranske baze likvidirati, a domobrane uvrstiti u svoje jedinice.

Vašu brzinu širenja k jugu, tj. k Sarajevu ne možemo vam precizirati, ali tome treba težiti da bi se uništile četničke bande na Romaniji i Sarajevo obuhvatilo sa sjevera.

Mi vjerujemo da neprijateljski ofanzivni pokreti mogu samo da nose karakter oslobađanja komunikacija i njihovog obezbjeđenja. Zato pozadinske baze i ustanove treba postaviti daleko od puteva (kao: rejon Konjuha, Majevice, Zvijezde, Javora itd.). Po našem mišljenju, dolina rijeke Krivaje je jedna potpuno bezbijedna prostorija, samo treba odrediti manje snage za osiguranje tamo postavljenih ustanova. Ova je pruga mjeseca jula putpuno bila porušena.

Vojvođansku diviziju privremeno stavljamo pod vašu komandu i tu diviziju upotrebljavajte saobrazno vašim operativnim planovima. Održavajte stalno vezu s našim snagama u Sremu. Iz Vojvodine treba izvući što više snaga. Nastojte da drugove za Srbiju što prije prebacite.

Pri prelasku Bosne jedinice XI divizije treba da prihvate grupu Beograđana i ostale naše djelove koji idu k nama, a zatim ih treba pod sigurnom pratnjom sprovesti do nas.

Peka ćemo uključiti u vašu radio-stanicu radi neposrednog obavještavanja o situaciji na tom sektoru. Dobro bi bilo da uhvatite preko Drine vezu s našim snagama u Srbiji i da tu vezu održavate.

Preko radio-izvještaja dajte nam jasnu i realnu sliku razvoja vojno-političke situacije cijelog vašeg sektora, kao i detaljne podatke o kretanju i nazivu neprijateljskih jedinica. Izvještaje treba da potpisuju komandant i politički komesar skraćeno sa K.V. (Kosta — Vlado).

Vaš propagandni odsjek treba da produži intenzivan rad i u istočnoj Bosni.

Jedanaesta divizija treba da uspostavi i održava neposrednu vezu s našim snagama u Slavoniji. Drugim riječima, na Motajici treba stvoriti naše uporište. Oslobođenje Kladnja, Vlasenice, Srebrnice i Han-Pijeska i postavljanje vašega štaba na toj prostoriji bili bi poželjni. No ovoj težnji nemojte podvrgnuti vaše glavne operacije, jer ovo nije vaš jedini cilj.

Brojno ojačanje II brigade (čak i preko 1500 boraca) treba da vam bude stalna težnja. Ta brigada treba da posluži kao jezgro ostalih jedinica u istočnoj Bosni.

Nastojte da se iz istočne Bosne što prije povežete sa Sarajevom, odakle treba izvlačiti ljudstvo. U Sarajevu treba organizovati obavještajni centar. Obavještavamo vas da su neke domobranske snage izašle iz Sarajeva na Romaniju s namjerom da priđu partizanima, međutim četnici su ih uhvatili, neke strijeljali, a druge zadržali u svojim jedinicama.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

30. avgust 1943. — Vrhovni komandant
[Jajce]

A–VII. Fond NOR kut. 7A, reg. br. 42/2.

ŠTABU II BOSANSKOG NOU KORPUSA

1. Hitno izvršite predviđenu reorganizaciju i popunu jedinica kako je to utvrđeno na zajedničkom sastanku.[232] Nastojte da ljudstvo koje je predviđeno za I diviziju najhitnije uputite u njen sastav. Ovo ljudstvo treba da dođe u sastav svojih jedinica prije nego što smo predvidjeli, a najkasnije do 10. septembra t[ekuće] g[odine].

2. Sprovedite najhitniju mobilizaciju na svim sektorima, a zatim posvetite punu pažnju vojno-političkom učvršćivanju jedinica.

3. Četnike i njihove baze na sektoru vašeg korpusa uništiti. Ovo treba sigurno izvršiti da bi u slučaju odlaska vaših glavnih snaga s ovog terena odredi mogli da rade.

4. Prikupljajte podatke o neprijatelju na sektoru vašeg korpusa, a što prije nam dostavite što detaljnije podatke o neprijateljskom garnizonu u Banjoj Luci, kao i o sistemu odbrane Banje Luke.

5. Organizovati evakuaciju žita sa sektora: Bugojno – Mrkonjić, na prostoriju Janja i Vukovskog. Jedan dio toga žita podjeliti stanovništvu, a drugi dio ostaviti na čuvanje stanovništva pod kontrolom narodnooslobodilačkih odbora. Može se dozvoliti da pojedini odredi na tome terenu imaju dobro sakrivene manje magacine.

6. Dvadeset i osmog avgusta t. g. otpočela je njemačka ofanziva s linije: Drežnik – Bihać – Kulen-Vakuf protiv naše oslobođene teritorije u Lici. Već se vode žestoke borbe. U vezi s ovim potrebno je da razvijete jaku djelatnost na komunikaciji Petrovac – Bihać kao i na ostale komunikacije u dolini Une.[233] Zarobljeni njemački vojnici govore da idu preko Like na Jadran.

Zapaženo je prikupljanje jedne njemačke grupe kod Pljevalja. Dio tih trupa u jačini od 1000 [vojnika] prispjeo je 27. avgusta t. g. u Goražde. Sa snagama od po jednu hiljadu [vojnika] neprijatelj drži garnizone u Prozoru i Kalinoviku. Ovo dokazuje neprijateljevu težnju da drži komunikacije ka Hercegovini.

Mi vjerujemo da će od sada svi neprijateljski pokušaji imati za cilj oslobođenje i obezbjeđenje komunikacija. Ovo nam govori da

naše pozadinske ustanove treba sklanjati visoko u planine i dalje od komunikacija. U vezi s time potrebno je kod tih baza blagovremeno privući i hranu.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

30. avgust 1943. Vrhovni komandant
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut 7A,
reg. br. 41/1.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Molimo da se preko »Slobodne Jugoslavije« objavi:

U Slavoniji su formirani: čehoslovački bataljon »Jan Žiška«[234], mađarski bataljon »Šandor Petefi«[235] i njemačka četa »Ernest Telman«[236] i uključeni u sastav Drugog hrvatskog korpusa NOV i POJ.

Upućeni su slijedeći pozdravni telegrami:

»Borci, komandiri i politkomesari mađarskog bataljona »Šandor Petefi« na dan formiranja svog bataljona šalju svoje plamene pozdrave vrhovnom komandantu drugu Titu i Glavnom štabu Hrvatske. Uvjeravamo vas da ćemo dati sve od sebe u borbi protiv fašizma i za slobodu i istinsku demokratiju.«

S[mrt] f[ašizmu] – s[loboda] n[arodu]!

Komandant Ferenc Kiš
Politkomesar Karolj Geri

»Borci, komandir i politkomesar njemačke čete »Ernest Telman« na dan formiranja čete šalju svoj borbeni pozdrav vrhovnom komandantu NOV i POJ drugu Titu i Glavnom štabu Hrvatske. Uvjeravamo vas da ćemo se boriti do posljednje kapi krvi protiv fašizma da bismo sa sebe sprali sramotu kojom nas je okaljao najveći zlikovac njemačkog naroda Hitler.«

S[mrt] f[ašizmu] – s[loboda] n[arodu]!

Komandir Rudolf Vampotič
Politkomesar Johan A.[Muker]

Čehoslovačkoj diviziji u SSSR-u:

Oduševljeni vašom hrabrošću, kao i herojstvom nepobjedive Crvene armije i ostalih saveznika, borci, komandiri i politkomesari Čehoslovačkog udarnog bataljona NOV i POJ šalju vam svoje plamene pozdrave i uvjeravaju vas da će dati sve od sebe za pobjedu nad fašizmom i za ostvarenje slobode i nezavisnosti naše domovine.

S[mrt] f[ašizmu] – s[loboda] n[arodu]!

Komandant Josip Ružička
Politkomesar Josip Hanzl

Predsjedniku čehoslovačke republike gospodinu E. Benešu

Borci, komandiri i politkomesari Čehoslovačkog udarnog bataljona šalju Vam iz Slavonije svoje borbene pozdrave i uvjeravanja da se mi, boreći se zajedno sa našim saveznicima: bratskim SSSR-om, Engleskom i Amerikom u redovima NOV i POJ borimo za slobodu i nezavisnost svoje domovine, Republike Čehoslovačke.

S[mrt] f[ašizmu] – s[loboda] n[arodu]!

Komandant Josip Ružička
Politkomesar Josip Hanzl

31. avgust 1943.
[Jajce]

Valter

A–CK KPJ, Fond CK SKJ–KI, reg. br. 1943/216.

Prevod s ruskog

DNEVNA ZAPOVIJEST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ

POHVALA

Izražavam svoju zahvalnost i priznanje borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima III krajiške NOU brigade I divizije i IV krajiške NOU brigade V divizije zbog primjerno ispunjene zadaće i zbog junaštva za vrijeme borbe oko osvajanja grada Bugojna.*

Avgusta 1943.
[Jajce]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

»Bilten« Vrhovnog štaba NOV i POJ«, 29–31, za jun, jul i avgust 1943.

* Odnosi se na borbe koje su vođene za oslobođenje Bugojna od 22. do 25. avgusta 1943.

DNEVNA ZAPOVIJEST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ

POHVALA

Vrhovni štab NOV i POJ izražava svoju zahvalnost borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima I krajiške NOU brigade za junaštvo i hrabrost pokazanu prilikom izvršenja postavljenog im zadatka u junačkoj borbi kod Rajlovca.*

Avgusta 1943.
[Jajce]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

»Bilten Vrhovnog štaba NOV i POJ«, br. 29–31, za jun, jul i avgust 1943.

---

* Riječ je o napadu ove brigade na aerodrom Rajlovac, kod Sarajeva, od 10/11. avgusta 1943. (vid. str. 100).

[GEORGI DIMITROVU]

Pri našim štabovima postoje dvije kategorije engleskih misija — vojna obavještajna služba i Intelidžens-servis.[237] Oni suviše mnogo hoće da saznaju o našoj vojsci. Mi dajemo informacije koje se, po našem mišljenju, mogu davati. Ove misije takođe primaju avione s materijalom za našu vojsku. Do sada su primili oko 40 aviona s materijalom. Dobijamo eksplozivni i sanitetski materijal, protivtenkovske topove, odjeću i drugo. Oružje ne daju tako rado i daju u malim količinama. Obećali su poslati u septembru 70 aviona s materijalom.

Pored engleske misije u naš štab je došao i američki kapetan[238] i jedan engleski ljekar-hirurg.[239] Mi im dajemo razne četničke materijale, a i sami vide saradnju četnika s okupatorima. Oni se žale da u Kairu i u Londonu vrlo teško vjeruju u ovu saradnju. Oni kažu da u Kairu postoje dvije struje u Štabu – jedna za Mihailovića, a jedna za nas. Vojni krugovi su tobože veoma nezadovoljni time što Engleska pomaže Mihailovića[240] jer su uvjereni u Mihailovićevo izdajstvo. U Kairu su formirani odjeljenje engleskog ministarstva za okupirane zemlje, kojim rukovodi jedan ministar, i odjeljenje za propagandu. Članovi misije kažu da su ljudi u tom odjeljenju naklonjeni nama. Dalje govore da vojni krugovi smatraju dolazak jugoslovenske vlade i kralja u Kairo[241] štetnim i nezadovoljni su tim preseljenjem, jer će to samo otežavati situaciju u Jugoslaviji.

Povodom lažnog saopštenja londonskog radija o tome da 5. i 6. slovenačka brigada koje su prešle talijansku granicu stoje pod komandom Draže Mihailovića mi smo uložili zvaničan protest, koji je uvažen i to saopštenje je demantovano. Mi tražimo priznavanje naše vojske kao regularne vojske, a ne samo kao partizana i patriota. Molimo Sovjetski Savez da podrži ovaj naš zahtjev. Takođe molimo Sovjetski Savez da pošalje svoje predstavnike u naš štab. Smatramo da sada za to već ima dovoljno mogućnosti. Engleza već ima nekoliko desetina kod nas, ali naša vojska i narod s nestrpljenjem očekuje bratsku sovjetsku delegaciju.

Jugoslovenska vlada i kralj potpuno su neprihvatljivi za Jugoslaviju. Njihova politika je glupa i izdajnička. Podrška koju daju D.

Mihailoviću samo raspaljuje kod naroda mržnju prema njima.
Molimo za vaše mišljenje o ovim pitanjima.

1. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ. Fond CK KPJ–KI. reg. br. 1943/219. *Prevod s ruskog*

ZA [RADIO-STANICU] »SLOBODNU JUGOSLAVIJU«

Naredbom Vrhovnog štaba od 1. maja 1943. godine ustanovljeni su oficirski činovi u NOV i POJ.[242]

Tom naredbom unapređeno je i proizvedeno oko 5000 oficira, među njima i nekoliko generala.

Od viših oficira navodimo slijedeće:

U čin general-lajtnanta pukovnik Savo Orović.

U čin general-majora: Arso Jovanović – načelnik Vrhovnog štaba, pukovnik Josip Škorpik – načelnik Četvrte dalmatinske zone, pukovnik J[akov] Avšič – član Glavnog štaba Slovenije, major Vojislav Đokić – načelnik štaba Sedme divizije, Peko Dapčević – komandant Druge proleterske divizije, Koča Popović – komandant Prve proleterske divizije, Kosta Nađ – komandant Prvog bosanskog korpusa, Veljko Bulatović, Mihailo Anđelić, Ivan Gošnjak – komandant Prvog hrvatskog korpusa.

U čin pukovnika:

Pavle Ilić – pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba,
Branko Poljanac – komandant Četvrte divizije,
Danilo Lekić – komandant Šesnaeste divizije,
Gligo Mandić – komandant Sedamnaeste divizije,
Milutin Morača – komandant Pete divizije,
Jovan Vukotić – načelnik Štaba Prvog bosanskog korpusa.
Velimir Terzić – načelnik Glavnog štaba Hrvatske,
Gojko Nikoliš – referent Saniteta pri Vrhovnom štabu.

[1. septembar 1943,
Jajce]

Tito

Prevod s ruskog

*A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI,
reg. br. 1943/219.*

ŠTABU II PROL[ETERSKE UDARNE] DIVIZIJE

I

Hitno nam javite da li je zaista tačno da su ubijeni Sima Milošević i Goran Kovačić. Ovo nam treba radi protesta preko »Slobodne Jugoslavije«.[243]

II

Pratite budno kretanje Nijemaca i sve nam javite.[244] U Bugojnu imaju 34 mrtva i oko 50 ranjenih.

III

Iz GŠH javljaju da je počela ofanziva na Liku.[245] S[tanko] Danilović proizveden u čin majora.

IV

Sastav depeša neka ne bude veći od 100 gr[upa]. Zašto ne uspostavite vezu s I korpusom? U radu s nama upotrebljavajte koju bilo drugu šifru, makar i pola nove.

1. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A-VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/9-9.

ŠTABU II KORPUSA [NOV I PO HRVATSKE]

Stari [Josip Broz Tito] javio povodom pregovora s radićevcima ovo:*

»Nemate pravo što ste odbili uslove radićevaca da imaju svoje komesare u odredima koji će biti pod našom komandom. Važno je da te jedinice budu pod našom komandom: da stupe u borbu s okupatorom.[246] Naš utjecaj u tim jedinicama ovisi od našeg rada. Ako se oni dadu pridobiti bez kolebanja u duhu koji vi predlažete, onda možete stvoriti sporazum na bazi koju predlažete. Pravilno je vaše objašnjenje uloge politkoma koje ste dali za radićevce. Ali mi ne možemo spriječiti radićevcima da i oni ne traže da postavljaju tu i tamo svoje komesare u jedinicama. Ne duple, već paritetno, prema sporazumu s njima, da bi imali u nas povjerenja«.

Ova direktiva Staroga u suštini nije suprotna našem stavu kako smo ga ranije formirali.

2. septembar 1943. GŠ Hrvatske
[Jajce]

A-VII, Fond NOR, kut. 110, reg. br. 11/6.

---

* Pošto je ova Titova depeša sačuvana samo u prepisu koji je GŠH uputio Štabu II korpusa NOV i PO Hrvatske, ovdje se i objavljuje u tom obliku.

ŠTABU II PROLETERSKE [UDARNE] DIVIZIJE

Peko Dapčević, Koča Popović i Kosta [Nađ] proizvedeni su u čin *general-majora*.*

Javljajte svakog dana o stanju kod vas i pokrete Nijemaca.

Vaša IV brig[ada] vodila je 22. i 23. avgusta žestoke borbe sa četnicima i vražjacima.[247] Ubila 25, a ranila 30.

Ovdje ide mobilizacija dosta dobro i narod je s nama čak i u Bugojnu.

2. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/10-9.

* Podvučeno u originalu depeše.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Naše jedinice 31. avgusta vodile borbe s Nijemcima i ustašama kod Ličkog Petrovog Sela, Kulen-Vakufa, Drenovače i Perušića.[248]

U Baniji oslobođena Gora blizu Petrinje. Zarobljeno 130 domobrana; zaplijenjeno 3 minobacača, 6 puškomitraljeza i 2 teška mitraljeza, 100 pušaka, 30 000 metaka, 1 autobus i drugo.[249]

U borbi kod Gorijevca u Lici ubijeno je 50 Nijemaca; zaplijenjeno 1 top, 2 mitraljeza, 31 bicikl, 1 automobil i drugo.[250]

Dvanaesta divizija u Slavoniji porušila je 13 kilometara željezničke pruge Suho Polje – Bastaji, sve mostove, kao i jedan most na pruzi Pakrac – Daruvar.

U Zagorju jedna četa likvidirala je 28. avgusta reflektorsko odjeljenje [koje se nalazilo] između Dubrave i Granešine blizu Zagreba. Zarobljeni 5 vojnika, 12 podoficira i 1 oficir. Zaplijenjeno 2 mitraljeza, automat, 14 pušaka, 3000 metaka i ostalo. Reflektori uništeni.

U istočnoj Bosni Sedamnaesta divizija i Majevički odred zauzeli su mjesto Gračanicu[251]. Zaplijenjeno 40 tovara ratnog materijala iz komore. Zarobljeno je 27 žandarma, od kojih 6 Nijemaca.

U Šestu bosansku brigadu dobrovoljno je stupilo 150 četnika.[252]

Jedan bataljon Majevičkog partizanskog odreda zarobio je u blizini Tuzle 80 domobrana, zaplijenio 87 pušaka, 6 mitraljeza, 2 automata, 20 000 metaka i drugo.

Četvrta crnogorska brigada razbila je četnike D. Mihailovića i jednu jedinicu »Vražje« divizije. Ubijeno 25 i ranjeno 30 četnika. Četnici su bili obučeni u njemačke uniforme i pomagali su ih njemački avioni.

Ozrenski partizanski bataljon 28. avgusta zarobio 6 legionara i 2 žandarma.

Tridesetog avgusta ovaj odred zarobio je 20 žandarma, zaplijenio 20 pušaka i drugo.

Jedinice naše Prve [proleterske] divizije 30. i 31. avgusta razbile su u dva maha njemačke jedinice koje su pokušale nastupanje iz Travnika. Ubijeno je nekoliko desetina vojnika, a ima i zarobljenika.

Naše jedinice zauzele su malo mjesto Šujicu blizu Livna.

2. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/221.

[SVIM ŠTABOVIMA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE][253]

1. *Ishrana štaba bataljona*

Štabovi bataljona nalaze se uvijek uz svoje niže jedinice. To nalaže štabu da bude primjer svima ostalima u bataljonu ne samo u borbenom pogledu nego i u pogledu stanovanja i ishrane. Međutim, primijećeno je da se štabovi izdvajaju od svojih nižih jedinica, naročito što se tiče ishrane. To veoma loše utiče na moral boraca, naročito u prilikama kad su manje mogućnosti za nabavku hrane. U takvim momentima sasvim je jasno da kvalitet hrane štaba bataljona odskače od kvaliteta hrane ostalih. Samim tim štab bataljona izložen je opravdanoj kritici drugova, naročito manje svjesnih, a time, naravno, i autoritet štaba bataljona pada. S obzirom na prednje razloge, naređujem da štabovi bataljona ukinu svoje posebne kuhinje, ljudstvo koje je zaposleno oko tih kuhinja rasporede po četama, a članovi štaba bataljona da se hrane kod svojih četa kako bude situacija nalagala. To, opet, ne znači da članovi štaba bataljona idu s porcijom na kazan, već da za njih određeno lice u jednom sudu donosi hranu – no istu iz četnog kazana. Time će se izbjeći opravdana kritika boraca, štabovi će se približiti borcima i postaće pokretniji.

2. *Ishrana štabova brigada, divizija i korpusa*

Isto što je primijećeno u pogledu ishrane kod štabova pojedinih bataljona, može se primijeniti i za štabove brigada, divizija i korpusa, samo još u pojačanom stepenu. Komore tih štabova nose ne samo neophodne artikle hrane već i one artikle koji se mogu smatrati luksuzom. Sve ovo ide nauštrb autoriteta tih štabova. A same su komore mnogo glomazne kako u pogledu ljudstva tako i tereta. Pored toga, dešavaju se slučajevi da štapski ekonomi, koji su vješti za nabavku specijalnih artikala hrane, uživaju podršku pojedinih članova štaba. To sve umanjuje ugled štabova kod boraca, a u mnogim slučajevima i kod naroda, gdje ti štapski ekonomi prilikom nabavke i politički griješe.

S obzirom na te razloge

NAREĐUJEM

a) da se hrana za štabove brigada, divizija i korpusa kuva u zasebnom kazanu, angažujući za ovo najnužnije ljudstvo: b) kvaliteta hrane tih

štabova da ne odskače suviše od kvaliteta hrane koja se dijeli borcima.

3. *Nošenje pribora za spavanje*

Primijećeno je da pojedini štabovi u komorama nose veoma glomazan pribor za spavanje: veći broj ćebadi, pa čak i jastuke i dušeke. Jasno mora biti i ovdje da u pogledu uslova za spavanje štabovi ne treba da odskaču od uslova u kojima se nalaze ostali borci. Prema tome,

NAREĐUJEM

da sav pribor za spavanje nose štabovi na svojim jahaćim konjima.

4. *Zaštitnice kod štabova brigada, divizija i korpusa*

Prema dosadašnjoj praksi, za obezbjeđenje pojedinih štabova brigada, divizija i korpusa formirane su jedinice – vodovi i čete – bez za to predviđenog propisa Vrhovnog štaba. Te jedinice stalno su u pokretu sa svojim štabovima i može se slobodno reći da ti borci veoma rijetko ili uopšte nikako ne učestvuju u borbi. Ti borci mnogo gube od svoje borbenosti, a borbena vještina pojedinaca ne uzdiže se, već čak i opada. Može se zbog toga i očekivati da takve zaštitnice u pojedinim momentima, tj. kada bi došao štab u opasnost, ne bi odgovorile svome zadatku za koji su postavljene. Pored toga, stvaraju se nezdravi odnosi između zaštitnice i ostalih boraca u jedinicama, jer se ove zaštitnice smatraju povlaštenim, a pojedinci iz tih zaštitnica zauzimaju superioran stav ne samo prema ostalim borcima nego čak i prema nižim štabovima. Ovo isto je primijećeno i kod kurira koji se duže zadržavaju na toj dužnosti.

NAREĐUJEM

a) da se svaka dva mjeseca zaštitnica mijenja novim borcima, a prijašnji borci zaštitnice da se vrate u jedinicu. Dosadašnje zaštitnice odmah zamijeniti novim. Ova odredba odnosi se i na kurire. Da štabovi, osobito niži, upotrebljavaju kao zaštitnicu pionirske vodove, ukoliko takvi postoje.

5. *Jahanje konja*

Primijećeno je da pojedine jedinice imaju u svome sastavu veliki broj jahaćih konja. Dodjeljivanje konja ljudstvu pri štabovima kojima isti nisu neophodni iz službenih razloga ili zdravstvenih nepovoljno utiče na same borce, tim prije što su baš naši borci izloženi najvećim fizičkim naporima, što možda nije slučaj s pojedincima pri štabovima. Da bi se ove štetne posljedice uklonile, naređujem da pravo na jahaćeg konja imaju sljedeći vojnici i politički rukovodioci:

a) kod štaba bataljona: komandant, politkomesar i 2 kurirska konja;

b) kod štaba brigade: štab brigade, ljekari, intendant i 6 kurirskih konja;

c) kod štaba divizije: štab divizije, ljekari, intendant i 6 kurirskih konja;

d) kod štaba korpusa: isti rukovodioci kao kod štaba divizije.

Sem toga, jašu konje i drugovi koji su bolesni, a za koje ljekar to predloži.

Primijećeno je, dalje, da je počela prava utakmica između pojedinaca u pogledu kvaliteta tih konja. Zbog toga se dešava da pojedinci često mijenjaju konje birajući najbolje konje kod naroda, što svakako šteti interesima vojske i naroda. Dešava se takođe da pojedini rukovodioci jure konje kroz naseljena mjesta kao i tvrdim putevima i velikim nagibima. Sve to umanjuje ugled rukovodilaca kod vojske i naroda i iscrpljuje ionako slabo hranjenje i njegovane konje. Ove štetne navike moraju se otkloniti.

6. *Komore*

Primijećeno je da su trupne (provijantske) komore pojedinih brigada, divizija i korpusa mnogobrojne i natrpane različitim nepotrebnim stvarima. Grla su natovarena velikim brojem predmeta, pa komora izgleda neuredna. Naređujem:

a) da se trupna (provijantska) komora svede na najmanji broj konja;

b) da se u trupnoj (provijantskoj) komori nose samo artikli hrane;

c) da se grla pravilno tovare, tj. da svako tovarno grlo ima sa svake strane po tovar u džaku.

7. *Pozdravljanje*

Primijećeno je da se pojedini borci među sobom ne pozdravljaju, pa čak se dešava da ne pozdravljaju vojne i političke rukovodioce. To veoma loše utiče na disciplinu u vojsci, a daje i nepovoljnu sliku građanstvu. Ubuduće naređujem:

a) da se borci u susretu međusobno obavezno pozdravljaju;

b) da borci pozdravljaju vojne i političke rukovodioce, a ovi obavezno da otpozdravljaju borce;

c) da vojni rukovodioci obavezno pri svakom postrojavanju jedinice prime stroj i da pozdrave sa »Smrt fašizmu«, na šta jedinica odgovara: »Sloboda narodu«.

8. *Kretanje kroz gradove i sela*

Pojedini borci, pa čak i vojni i politički rukovodioci prilikom prolaska kroz gradove i sela nevojnički izgledaju, tako: nepravilno nose oružje, jedu, vrlo glasno razgovaraju, pa čak vode diskusije i o povjerljivim vojničkim stvarima.

9. *Činovi*

Svim vojnim i političkim rukovodiocima kojima je dodijeljen čin naređujem da isti odmah stave na način kako je to regulisano u »Biltenu Vrhovnog štaba NOV i POJ«. Oslovljavanje se vrši sa činom: »Druže vodniče«, »druže majore«, »druže generale« itd.

Politički komesari do daljeg naređenja zadržaće svoje ranije oznake.

10. *Podaci*

a) Desetari, vodnici, komandiri četa i komandanti bataljona moraju imati kod sebe praktične ručne spiskove svih boraca i starješina svoje jedinice. Po tim spiskovima ljudstvo će se svakodnevno prozivati. Spiskovi da sadrže sve podatke o dotičnim borcima i starješinama. Štabovi bataljona vodiće pored toga i spiskove ranjenih i poginulih boraca i starješina. Pri smjenjivanju spiskovi se predaju novom starješini.

b) Štabovi brigada, divizija i korpusa moraju imati odvojeno po jedinicama spiskove evidencije svojih oficira i podoficira. U ove spiskove unositi sve podatke za podoficire i oficire: datum proizvodstva, unapređenja, odlikovanja, položaj koji zauzima, kazne, karakterne osobine.

Pretpostavljene starješine dužne su da prate razvoj svojih podoficira i oficira. Prema radu i stečenim zaslugama i držanju u borbi podoficire i oficire treba predlagati za unapređenja, odlikovanja, pohvale itd.

Smrt svakog oficira NOV i POJ treba javiti Vrhovnom štabu, gdje se vodi evidencija za sve oficire.

c) Unapređenje oficira je važno pitanje koje se ne može riješiti jednim potezom. To tim prije što nismo imali iscrpnih i potpunih podataka za sve oficire. A makar i jedan nepravilno riješen slučaj može nam škoditi. Zato *naređujem* štabovima i političkim rukovodiocima da ovom pitanju posvete veliku i stalnu pažnju i da nam redovno dostavljaju obrazložene podatke za pravilno rješenje svih slučajeva po pitanju proizvodstva oficira.

Pitanju proizvodstva podoficira takođe posvetiti veliku pažnju. Taj će kadar prerastati u oficirski. Hrabri, odvažni i sposobni drugovi mogu i kao borci dobiti podoficirski čin. Naša formacija nije još dostigla takav razvoj da bi svi oni mogli od samog proizvodstva zauzeti takav položaj koji zaslužuju prema svojim sposobnostima.

Ovu naredbu detaljno razraditi po svim štabovima i jedinicama. Za pravilno sprovođenje ove naredbe odgovorni su ne samo štabovi jedinica nego i svi politički radnici i rukovodioci. Neizvršenje ove naredbe uzimaću najstrože u postupak.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

3. septembar 1943. | Vrhovni komandant
[Jajce] | Tito

A-VII, Fond NOR, kut. 456, reg. br. 33-2.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Na ličkom frontu naše jedinice vode uporne borbe s njemačkim i ustaškim jedinicama. Spriječen je napad Nijemaca na sektoru D[onjeg] Lapca. Na tom sektoru dejstvuju: 114 njemačka, 373. i 374. legionarska divizija.[254]

Četiri hiljade ustaša pokušalo napad iz Gospića, ali su naše jedinice preduzele protivnapad i odbacile neprijatelja u grad.[255] Neprijatelj je ostavio za sobom 160 mrtvih, a 50 vojnika je zarobljeno. Mi smo takođe imali znatne gubitke.

Drugi sremski partizanski odred 30. avgusta digao je u vazduh teretni voz na pruzi Brčko – Mitrovica. Uništeno 18 vagona i lokomotiva. Ubijeno je nekoliko ustaša.

Drugi sremski partizanski odred 29. avgusta razoružao je domobranski bataljon u [selu] Bošnjacima. Zarobljeno je 5 oficira i 224 vojnika, od kojih je 59 dobrovoljno stupilo u naše redove. Osim pušaka i drugog oružja, zaplijenjeno je 2000 metaka. Drugog [septembra] u noći naše jedinice su napale Turbe i Vitez blizu Travnika.[256] Kod Turbeta zarobljeni su jedan kapetan i 10 vojnika. Zaplijenjen je jedan minobacač s 2 puškomitraljeza i drugo. Ubijeno je 12 vojnika.

Kod Viteza zarobljeno je preko 100 vojnika i mnogo ratnog materijala. Između Travnika i Turbeta uništen je jedan voz.

Jedinice naše Druge divizije ponovo su porušile željezničku prugu Višegrad – Sarajevo kod Renovice.[257]

Bilo bi veoma korisno opet davati emisije za domobrane, jer prelaženje na našu stranu i dezerterstvo dobijaju masovni karakter u vojsci NDH.[258]

3. septembar 1943. — Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/222. — *Prevod s ruskog*

ŠTABU II BOS[ANSKOG UDARNOG] KORPUSA

1) Pri Vrhovnom štabu formirana je oficirska škola [259]. Prvi kurs te škole otpočeće 15. septembra i trajaće najmanje mjesec dana[260]. Na ovaj kurs poslaće:

1)	I divizija	15
2)	V divizija	15
3)	XI divizija	20
4)	II bosanski korpus	60
5)	Prateći bataljon*	10

Brojem kursista obuhvatiti niže i više trupne oficire imajući u vidu da će težište kursa biti na usavršavanju nižeg oficirskog kadra. Ovim brojem obuhvatiti i oficire iz postojećih partizanskih odreda, no njihov procenat da bude manji od procenta oficira udarnih brigada.

2) Kursisti sa sobom da ponesu svu ratnu spremu, pušku sa 40 metaka i pribor za jelo i spavanje, što više vojničkih pravila i pribora za pisanje kao i sekcije Jajce i Travnik (1:100.000). Na svakih deset vojnika treba uputiti po jedan puškomitraljez s po 200 metaka (zbrojovka, šarac).

3) Za ovaj kurs daće II bosanski korpus:

Dva teška bacača s nišanskim spravama i s po dvije bombe;

dva laka bacača s po dvije bombe (talijanski i njemački model);
jednu telefonsku centralu s 5 km kabla.

Prva divizija daće:
1 mitraljez »breda« s 200 metaka;
1 telefonski aparat s 3 km kabla;

Peta divizija daće:
1 mitraljez »švarcloze« s 200 metaka;
1 telefonski aparat s 3 km kabla.

Ako neka jedinica ima manevarsku municiju, onda nam je svu uputiti.

---

* Odnosi se na Prateći bataljon Vrhovnog štaba NOV i POJ.

4) Slušaoci i predviđena oruđa imaju biti u Jajcu 14. septembra t.g. do 18 časova. Slušaoci se imaju javiti komandi mjesta, odakle će biti upućeni na određeno mjesto.

5) Za svoje oficire – kursiste brigade i odredi dostaviće nam karakteristike, naznačujući položaj koji je kursista imao, kao i da li je član Partije. Ovi podaci treba da stignu kod nas zajedno sa slušaocima.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

4. septembar 1943. Vrhovni komandant
[Jajce] Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 457, reg. br. 21-1/1.

[GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE]

Englezi pristali poslati 70 aviona* za septembar. Ja sam to razdijelio na sve pokrajine. Pokušaću da dobijem za Sloveniju još nekoliko aviona.

Bilo bi dobro da iz Slovenije dođe kao popuna naših proleterskih brigada bar 1000 ljudi, jer Slovenaca još [u njima] nemamo[261].

Namjeravam stvoriti proleterski korpus iz postojećih brigada od barem 10 000 boraca.[262] S tom vojskom se nadamo osvojiti oružje, inače ćemo zavisiti od Engleza, koji ga nerado daju. Pošaljite u prvom redu radnike.

5. septembar [1943] Tito
[Jajce]

Zgodovinski arhiv CK SK Slovenije, reg. br. 11159.

* Odnosi se na transportne avione koji su trebali spustiti ratni materijal jedinicama NOVJ.

ŠTABU II PROL[ETERSKE UDARNE] DIVIZIJE

I

Po formiranju korpusa komandovanje svim jedinicama na teritoriji Crne Gore, Sandžaka i Hercegovine preuzima general-major Peko Dapčević.

II

Pripreme za formiranje korpusa treba vršiti već sada.[263] Petu crnogorsku treba popuniti i u tu svrhu poslati naređenje drugovima u Crnu Goru.[264]
Sandžačku brig[adu] treba ponovo formirati i uključiti je u sastav II divizije.[265] Poslije formiranja Sandžačke, četvrta brigada će ući u sastav III div[izije].

III

U Sloveniji se javilo ovih dana novih 1000 dobrovoljaca.
U Hrvatskoj pristaše H[rvatske] s[eljačke] s[tranke] prilaze nama. Stvorena je opozicija Mačeku koja sarađuje s nama*.
Čitavi domobr[anski] garnizoni prilaze k nama s oficirima. Raspad Pavelićeve vojske je očit.

IV

Talij[anski] dio Slovenije okupiraju Nijemci. Ofanziva na Liku zastala.

V

Približavaju se važni događaji. Morate raditi punom parom da i Crna Gora bude spremna. Javite to i Milutinu [Ivanu Milutinoviću].

---

* Vid. str. 106 i 157.

VI

Podatke za oružje ćemo vam javiti čim Koča [Popović] iste pošalje.[266]

5. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/10–9.

[GEORGI DIMITROVU]

Za Djedu, hitno!*

Stevan [Ivan Krajačić Stevo] još nije došao iz Zagreba i ne znamo kome je predao poslove.[267]

Molimo prenesite preko Valdesa [Josipa Kopiniča][268] za Stevana:

Stevan treba da preda sve svoje poslove po pitanju izviđanja sigurnom i provjerenom drugu. Ne treba žuriti dok to ne bude završeno. U ovom momentu taj rad je od vrlo velikog značaja.

5. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/224. *Prevod s ruskog*

* Odnosi se na Georgi Dimitrova koji je bio do raspuštanja Kominterne (15. maja 1943) njen generalni sekretar.

[ŠTABU PRVOG BOSANSKOG UDARNOG KORPUSA]

Ubrzo dolazi član Oblasnog*. Posvetite veliku pažnju mobilizaciji i učvršćivanju n[arodno] o[slobodilačke] vlasti vojne i civilne.

6. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 408A, reg. br. 2/4–8

* Odnosi se na Iliju Došena, koji je tada bio član Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu.

[ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA]

Dajemo vam odriješene ruke u pogledu akcije na Teslić. Mogućnosti sami ocijenite.[269]

6. septembar [1943], Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 408A, reg. br. 2/2-8-1.

ŠTABU I BOSANSKOG [UDARNOG] KORPUSA[270]

1) Dajemo vam odrije[šene ruke u pogle]du akcije na Teslić. Ako ste vi ocijenili da [možete tu] akciju uspješ[no izvrši]ti, niste t[rebali gu]biti vrijeme [pitaju]ći nas.

2) Na sektoru centralne Bosne za sada će samo ostati snage XI divizije. Ekonomično upotrijebljene, te su snage dovoljne da se razbiju četnici na tome sektoru. Brigade ne treba vezati za frontove, što je bio slučaj do sada. Svojim akcijama one treba da razviju četnike i onemoguće rad čet[ničkim] odredima. Poslije toga brigade treba da su u pokretu i kontrolišu i potpomažu rad odreda.[271]

3) Podoficire unapređuju divizijski štabovi. Unapređenje podoficira u čin oficira vrši vrhovni komandant na predlog pretpostavljenih starješina. Podoficirski su činovi: desetar, mlađi vodnik, vodnik i stariji vodnik. Oznake: desetar – jedna srebrnasta šestokraka zvijezda, mlađi vodnik – dvije, vodnik – tri, stariji vodnik – tri srebrnaste zvijezde sa srebrnastim širitom ispod njih dužine 7 cm, a širine 1 cm. Oznake se stavljaju na oba rukava, 12 cm iznad ivice rukava.

4) Pitanje komesara riješeno je.

5) Sva unutrašnja i organizaciona pitanja V divizije mi ćemo rješavati. Isto tako ova će divizija dobijati taktičke zadatke od nas.[272]

6) Politički komesari neka nose dosadašnje oznake. Posebnom uredbom regulisaćemo njihove oficirske oznake.[273]

7) Vaša je radio-veza neuredna. Ako ne možete s nama održavati urednu vezu preko engleske stanice, onda koristite vašu staru stanicu s talasom od 69 m. Svakako i XI divizija treba s nama da uspostavi radio-vezu. Šifru i ostalo uputili smo po politkomesaru te divizije.

8) Poštu i ostalo dobili smo.

9) Druga divizija na svome pravcu očistila je od četnika Ustikolinu, Brod na Drini i Foču i povezala se sa našim partizanskim snagama u Pivi. Kuriri su upućeni [10] hercegovačkoj brigadi i drugu Milutinu. Naši su ubili [oko 100] četnika a ostali su se razbjegli glavom bez obzira. Naši nisu imali nijednog gubitka.

Sandžak su okupirali Nijemci. Jedna njihova [divizija] u Go[raždu, Čajni]ču, Pljevljima, Žabljaku, Šavniku, Rudom, Priboju, Prijepolju, Bijelom Polju.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

6. septembar 1943. Vrhovni komandant
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ, reg. br. 3754/IX, I–2(43).

[ŠTABU PRVOG BOSANSKOG UDARNOG KORPUSA]

Jedna vaša jedinica iz centralne Bosne može prihvatiti drugove koji dolaze k nama.* Ista jedinica treba da osigura i vaše prebacivanje.[274]

6. septembar [1943], Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 408 A, reg. br. 2/3-8-1.

* Odnosi se na grupu ilegalnih političko-partijskih radnika iz Beograda (vid. nap. 146).

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Na osnovu odluke Vrhovnog štaba NOV i POJ proglašava se za narodnog heroja Sava Kovačević, komandant Pete crnogorske brigade, koji je poginuo smrću heroja juna 1943. godine kod sela Vrbnice na čelu boraca Treće divizije kojom je on komandovao, u napadu na neprijateljske bunkere prilikom razbijanja neprijateljskog obruča.

Slava hrabrom sinu Crne Gore Savi Kovačeviću![275]

6. septembar 1943.
[Jajce]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

A–CK SKJ. Fond CK KPJ–KI. reg. br. 1943/224.

Prevod s ruskog

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Na osnovu odluke Vrhovnog štaba NOV i POJ proglašava se za narodnog heroja Nikola Maraković–Nina, komandant Sedme banijske brigade, koji je poginuo herojskom smrću u borbi kod Miljevine prilikom razbijanja neprijateljske blokade juna 1943. godine.

Drug Nina istakao se u mnogim borbama svojom hrabrošću i vještim rukovođenjem operacijama, davši sve svoje snage i na kraju i svoj život za slobodu svoga naroda.

Slava hrabrom sinu Banije drugu Nikoli Marković-Nini.[276]

6. septembar 1943.
[Jajce]

Vrhovni komandant
NOV i PO
Tito

A–CK SKJ. Fond CK KPJ–KI. reg. br. 1943/225.

Prevod s ruskog

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Jedinice naše Druge divizije 4. septembra zauzele su grad Foču, varošicu Ustikolinu i Brod na Drini.

Jedna jedinica naše Četvrte divizije Drugog bosanskog korpusa 25. avgusta opkolila je neprijateljski garnizon kod Vrpolja – Sanski Most. Zarobljeno je 130 domobrana i legionara. Zaplijenjeno: 13 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez, 1 minobacač, 90 pušaka i drugo.[277]

Druga jedna[278] jedinica iste divizije kod Banjaluke zarobila je 25 četnika, a ostalo je 35 mrtvih. Zaplijenjeno: 1 minobacač i 69 mina, 2 puškomitraljeza, 69 pušaka. Porušen vodovod za Banjaluku.

Drvarsko-petrovački partizanski odred 24. avgusta kod Petrovca zarobio 150 četnika, a ubijeno 3 i komandant.

Podgrmečki partizanski odred 26. avgusta napao je jednu neprijateljsku kolonu na liniji [Bosanska] Krupa – [Bosanski] Petrovac. Zarobljeno 15 legionara, ubijeno 10; zaplijenjeno 2 mitraljeza i 25 pušaka.

Drvarski i Bihaćki bataljon 28. avgusta uništili su neprijateljski transport. Uništeno je 4 kamiona s materijalom i nekoliko motocikla. Zaplijenjena 4 mitraljeza, 5 automata i 50 pušaka.

Ubijeno 56 njemačkih vojnika.

Jedan bataljon Kozarskog partizanskog odreda digao je u vazduh voz na pruzi Bosanski Novi – Dobrljin.[279] Poginulo je 140 neprijateljskih vojnika i oficira – Nijemaca, među njima i jedan pukovnik. Zarobljeni 22 vojnika i 1 oficir. Zaplijenjeno: 37 pušaka, 6 automata, 260 vojničkih uniformi, 296 pari cipela, 160 pari rublja i drugo. Istog dana ovaj bataljon na komunikaciji Banjaluka – Prijedor uništio je 2 kamiona i 1 automobil, u kome je zarobljen direktor rudnika Ljubija. Ubijeno je 30 Nijemaca. Ovaj bataljon uništio je jedan avion »Junkers 58« kod željezničke stanice Piskavica.[280]

Drugi bataljon nove [Jedanaeste] Kozarske brigade 4. septembra zarobio je kod Omarske 101 domobrana, ubijeno desetak Nijemaca i domobrana: zaplijenjena 2 minobacača, 2 teška mitraljeza i 9 puškomitraljeza, 65 pušaka i drugo.

Podgrmečki partizanski odred 27. avgusta napao je neprijateljsku kolonu na drumu [Bosanska] Krupa – [Bosanski] Petrovac, ubijeno 19 njemačkih vojnika, 14 zarobljeno, zaplijenjeno 18 pušaka, 3 mitraljeza i drugo.

U borbi kod Banjaluke Osma krajiška brigada [ubila] 50 Nijemaca, četnika i legionara, a 7 zarobila.

Deseta krajiška brigada i Livanjski partizanski odred napali su grad Livno.[281] Bili su zauzeli spoljna utvrđenja, ali nisu uspjeli da zauzmu grad. Ubijeno je 80 ustaša i mnogo ranjeno.

6. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ. Fond CK KPJ–KI. reg. br. 1943/227. *Prevod s ruskog*

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Izvještavamo da su četnici Draže Mihailovića po njegovom naređenju ubili doktora i profesora univerziteta Simu Miloševića, člana Izvršnog odbora Antifašističkog vijeća, koji je bio ranjen za vrijeme 5. ofanzive i ležao u selu Vrbnici kod Foče. Zajedno s njim ubili su i poznatog hrvatskog pjesnika Gorana Kovačića, koji je zajedno s Nazorom [Vladimir] došao u partizane.* Takođe su ubili i doktora Dejana Popovića i tri medicinske sestre.[282]

Dižemo glas protesta pred narodima svih savezničkih zemalja protiv ovih zvjerskih zločina nad najboljim sinovima i jugoslovenskim patriotima.[283]

Dražu Mihailovića i njegove pokrovitelje u inostranstvu okrivljujemo za ova nedjela i za ubistvo nekoliko stotina naših ranjenih boraca koje su oni za vrijeme 5. njemačke ofanzive protiv nas hvatali u našoj pozadini i zvjerski ubijali.

6. septembar 1943.
[Jajce]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/228.

Prevod s ruskog

*O ubistvu dr Sime Miloševića i pjesnika Gorana Kovačića više vid. na str. 253.

ŠTABU II BOS[ANSKOG UDARNOG] KORPUSA

1) Pri Vrhovnom štabu formiraće se Prvi pionirski bataljon NOV i POJ. Za formiranje ovog bataljona uputiće:

I divizija	15 stručnjaka
V divizija	15 stručnjaka
XI divizija	15 stručnjaka
II bosanski korpus	45 stručnjaka
ukupno	90 stručnjaka

Ovom bataljonu priključiće se dosadašnje pionirske formacije pri Vrhovnom štabu[284].

2) Ljudstvo treba da odgovara sljedećim uslovima:

Prvenstvo imaju specijalisti – zanatlije, a u prvom redu tesači (drvodelje), mineri i rudari, a treba da se uputi i pokoji kovač i bravar.

Poželjno je da dobijemo vojnike koji su u jugosl[ovenskoj] vojsci služili u pionirskim i pontonirskim jedinicama.

S navedenim brojem ljudstva treba uputiti i građevinske inžinjere i tehničare.

Ljudstvo mora biti potpuno zdravo i sposobno za rad i maršovanje, starosti do 35 godina.

Ljudstvo mogu sačinjavati stari borci kao i novomobilisani.

Sve ljudstvo mora biti naoružano puškama s po 50 metaka.

Ako u nekoj diviziji ima više naznačenih specijalista, onda nam ih poslati bez obzira na gore navedeni broj.

3) Izdvajanjem i upućivanjem navedenog ljudstva ne smiju oslabiti pionirske formacije [vodovi čete] kod brigada i divizija.

4) Sve ljudstvo mora biti u Vrhovnom štabu do mraka 25. septembra t. g. Ljudstvo upućivati sa sprovodnim aktom na pionirsku četu Vrhovnog štaba.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

7. septembar 1943.
[Jajce]

Vrhovni komandant
Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 456, reg. br. 36–2/2.

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Na ličkom frontu njemačke jedinice su uspjele da zauzmu mjesta Gračac i Mazin.[285] Naše jedinice uporno daju otpor. Treća brigada Osme divizije 6. septembra [1943] u protivnapadu izbacila je neprijateljsku jedinicu iz sela Kamensko između Lapca i Bihaća. Ubijeno je 70 Nijemaca i mnogo više ranjeno.

Ista ova brigada 5. septembra napala je neprijateljsku kolonu od 18 kamiona blizu Bihaća i poslije tročasovne borbe uništeni su svi kamioni i sav materijal. U pomoć Nijemcima iz Bihaća krenulo je preko 100 kamiona s vojnicima, ali su prekasno došli, jer je njihova prva kolona već bila likvidirana. Ubijeno je 87 Nijemaca i mnogo ranjeno, a zarobljeno 6 Nijemaca. Zaplijenjeno je razno oružje i drugo.

U Slavoniji su oslobođeni Drenjski Slatnik i Pridvorje i naše jedinice su napale garnizon u mjestu Krndija.[286] Porušeni su 4 mosta i 6 kilometara željezničke pruge Suho Polje – Čačinci. Zapaljeni 2 magazina i 6 vagona. Zarobljeno 86 vojnika, ubijeno 109 Nijemaca, zaplijenjeno: 2 minobacača i 100 mina, 4 puškomitraljeza, 6 automata, 102 puške, 36 000 metaka, 3 vagona sa žitom i stokom i drugo.

Naša Druga divizija i jedinice Treće divizije nastavljaju uspješno čišćenje teritorije južne Bosne na granici između Bosne, Hercegovine i Sandžaka.

U Crnoj Gori partizanski odredi s uspjehom čiste teritoriju od okupatora i Mihailovićevih četnika.[287] Vasojevićki partizanski bataljon ovih dana likvidirao je 18 četnika ubica – vođa četničkih terorističkih bandi, među kojima su ubijeni: major Desković, Vuksan Bakić, R. Bakić, kapetan Obradović i drugi.

7. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/229. *Prevod s ruskog*

ŠTABU II PROL[ETERSKE UDARNE] DIVIZIJE

Treća krajiška brig[ada] saopštava sljedeće o zakopanom oružju:[288]

1) Protukolski top i top »pito« zakopani su lijevo od puta koji vodi od Lučkih Koliba prema Vrbničkim Kolibama, između kote 1801 i kote 1622, udaljeno od puta oko 1000 m.

2) Teški bacač s 30 mina i jedna »breda« s 300 metaka zakopani su na putu između Krekova i Hrčavke, sjeverozapadno od Hrčavke, putem prema koti 1001, udaljeno od Hrčavke 1300 metara. Na mjestu gdje je zakopano, put od potoka Hrčavke udaljen je svega 100 do 150 metara, a zakopani su na donjoj strani puta, udaljeno od puta 30 do 40 metara, ispod jednog malo većeg kamena.

3) Jedan teški bacač s 50 granata zakopan je kod Lučkih Koliba, istočno od koliba kod potoka Treskavac, udaljeno od izvora potoka 700 do 800 m, na jugoistočnu stranu.

Za I brig[adu] dobićete kasnije.* Javite rezultat.[289]

7. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4–12/9.

---

*Vid. str. 184.

ŠTABU II PROL[ETERSKE UDARNE] DIVIZIJE

Od Dragoš-sedla za Borovno vodi konjska staza i prijeki pješački put. Na toj raskrsnici s lijeve, valjda zapadne strane, kod usamljenog bora, zakopana je grupa teškog oružja.

Na koti 1405 Ozren zakopan top s 200 granata.

Na Čukurovini, između slova »U« i slova »K«, zakopana grupa oružja. Top 75 mm, bez zatvarača i sprava, s 24 granate zakopan na Koritniku, čim se izađe iz šume kroz koju vodi put od Vučeva.

Osamdeset metara od šume i lijevo od puta nalazi se zidina, a lijevo od nje njiva s uvalom u kojoj je zakopan top. Ispred ovog mjesta nalazi se zidina kolibe s tri strane u zemlji.

Top 75 mm, bez zatvarača i sprava, zakopan u visini kote 1407, ploča — oko 59 m lijevo od puta. Top stavljen u rupu i pokriven granjem. Zatvarači 75 mm i sprave zakopani kod Debele Ravni, pored puta k Lučkim Kolibama. Unutrašnji dijelovi su kod I divizije.

Top 65 mm, bez zatvarača i sprava, zakopan u Dragoš-sedlu u jednom suvom potoku. Kad se stane na pravcu živog potoka i okrene prema selu odakle se vide Borovno i Košur, desno ima mali bedem, pod bedemom stoji mala uvalica 2 m udaljena od mjesta s kojeg se gađalo, u kojoj je zakopan top s 20 granata i 12 šrapnela.

Zatvarač 65 mm, sprave i upaljači zakopani su kod Lučkih Koliba u potoku Treskavac na desnoj obali. Kada se ide od Bukovine na sjever k Lučkim-katunima ima jedan potok koji se sastaje s potokom Treskavac. Prešavši potok na sastavku ovih dvaju potoka, idući na sjever, nalazi se spaljena koliba pored koje je prolazila vojska. Od te kolibe na zapad, desno, na desnoj obali potoka Treskavac, ima stazica pored samog potoka i, na oko 1 km od kolibe, idući stazom s lijeve strane ima prvi kamenjar, u visini kamenjara, na oko 10 metara od staze, zakopani su zatvarač, upaljač i daljinar.

Na putu od Sutjeske za kotu 1406 ostale su 3 cijevi i jedan top. Tu su ostala i tri topa vaše divizije. O zakopavanju se ne zna.

U Sutjesci, kod Suhe, oko kote 724, udavile su se dvije mazge s topovskim kolijevkama.

8. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 731,
reg. br. 4–19/19.

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Trinaesta kozarska brigada[290] 5. septembra kod Prijedora uništila je jedan bataljon 373. motorizovane* njemačke divizije. Nijemci su na bojnom polju ostavili 100 mrtvih vojnika i 3 oficira, koje nisu uspjeli pokupiti. Uništeno 32 kamiona i 6 automobila, 3 protivtenkovska topa, 8 motocikla. Pored toga, uništeno još 4 kamiona s artiljerijskim granatama, jedan kamion manevarske municije i jedna radio-stanica. Zaplijenjeno 6 ispravnih protivtenkovskih topova 47 m/m i 1400 granata, 4 mitraljeza, zarobljena su i 42 njemačka vojnika.

Jedan bataljon ove brigade likvidirao je neprijateljski garnizon u Blagaju[291] na željezničkoj pruzi Prijedor – Bosanski Novi. Zarobljeno 50 domobrana. Zaplijenjeno: jedan minobacač i 80 mina, 2 puškomitraljeza, 3 automata, 20 000 metaka, 100 ručnih granata, 60 pušaka i drugo. Jedna izvidnica ove brigade ubila je 8 žandarma i 6 zarobila u Lijevču, zaplijenila 500 metaka, odjeću i drugo.

Treći bataljon ove brigade likvidirao je neprijateljski odbrambeni punkt Čelinovac blizu Gradiške.[292] Zarobljeno 14 žandarma i 6 ubijeno. Zapljenjeno 14 pušaka, jedan puškomitraljez, 8000 metaka, 20 pari odjeće i šinjela i drugo.

Jedna jedinica Četvrte divizije Drugog korpusa vodila je borbe s Nijemcima i legionarima kod Bronzanog Majdana blizu Prijedora.[293] Ubijeno 50 Nijemaca, legionara i četnika.

Zarobljeno 2 četnika i 9 Nijemaca. Zaplijenjeno 3 mitraljeza, 5 automata, 2 minobacača, 15 mina i drugo.

Izvještavamo da se među zarobljenicima nalazi 7 ruskih vojnika generala Vlasova.[294] Molimo javite hitno šta s njima da radimo. Mi mislimo da ih strijeljamo.[295]

8. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ. Fond CK KPJ-KI. reg. br. 1943/230. *Prevod s ruskog*

* Njemačka 373. divizija nije bila motorizovana, već se zvala *legionarska*.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Naše Sanitetsko odjeljenje Vrhovnog štaba moli da se preko »Slobodne Jugoslavije« da jedna emisija za ljekare i sanitetsko osoblje na neoslobođenoj teritoriji da stupe u službu Narodnooslobodilačke vojske.

Na našoj slobodnoj teritoriji organizovano je desetak novih bolnica, podignuto na stotine novih, mladih kadrova, razvija se inicijativa za higijenu u selima itd, i potrebno nam je sve više i više novih ljekara u vezi s porastom naše narodne vojske.

Apel treba da bude i za ljekare u Pavelićevoj i Nedićevoj vojsci.

8. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/231. *Prevod s ruskog*

[GEORGI DIMITROVU]

Mi u Hrvatskoj vodimo pregovore s talijanskim štabovima u Dalmaciji o zajedničkom dejstvu protiv Nijemaca i o predaji oružja.[296] Engleske misije dobile su naređenje iz Kaira da stupe u vezu s Talijanima i da im predaju ratni materijal. Mi tražimo da se materijal preda nama.

Na moje pitanje s kakvim ovlašćenjem dolazi k nama engleski general,[297] iz Kaira su odgovorili slijedeće:

»Gospodinu generalu Titu od generala Vilsona[298].

1. Brigadni general Maklejn dolazi kao moj predstavnik k vrhovnom komandantu partizanskih snaga. On je dobio ovlašćenje od mene i ono obuhvata sve engleske, savezničke oficire za vezu koji se nalaze pri jedinicama kojima Vi komandujete.

2. Njegov je položaj: šef savezničkih misija kod Vas.

3. Njegove su funkcije: da ubrzava veze između mene i Vas, da se s Vama savjetuje o svim pitanjima snabdijevanja i da Vaša trebovanja dostavlja meni. Da Vas obavještava o ciljevima britanske vojne komande. Da Vam u moje ime pruži svu pomoć kakvu može radi vođenja zajedničke borbe protiv Osovine.[299]

On treba da dođe k Vama 15. septembra u pratnji dvojice britanskih štabnih oficira, jednog američkog oficira i 4 britanska podoficira.[300]

8. septembar 1943. — Gen[eral] Vilson
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/232. — *Prevod s ruskog*

[ŠTABU PRVOG BOSANSKOG
NARODNOOSLOBODILAČKOG UDARNOG KORPUSA]

Kosta [Nađ], Koča [Popović] i Peko [Dapčević] dobili čin general-majora. Svi viši oficiri počev od majora imaju širite 2 cm široke i 10 cm dugačke i prišivene 10 cm od kraja manžete. Na kragni s obje strane nose svi oficiri osim generala zlatne strune, a generali i zlatni trokut na crvenoj čohi . . . * šire od trokuta.

Peko zauzeo Goražde.[301]

8. septembar [1943]. Tito
[Jajce]

A-VII, Fond NOR, kut. 408, A, reg. br. 2/3-8/1.

* Četiri tačkice se nalaze u originalu depeše.

[GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE]

Bevc [Edvard Kardelj] neka da hitna uputstva G[lavnom] š[tabu] Slovenije da stupi u vezu s Talijanima radi predavanja oružja i eventualne saradnje protiv Nijemaca.[302] U Sloveniji i Hrvatskoj su sada glavno mobilizacija i naoružanje. Neke jače borbe s Nijemcima izbjegavati dok ne dođe do jače demoralizacije među njima. Pozovite domobrane i oficire na predaju i saradnju s nama.[303] Krajnje je vrijeme za to.

Ja ću razmisliti o mom odlasku tamo.[304] Izdajte proglas u vezi s kapitulacijom Italije. AVNOJ treba hitno popuniti i reorganizirati.[305] Skoro ćemo se morati pred inostranstvom izjasniti što mislimo o kralju i londonskoj vladi. Englezi očito misle da se miješaju u naše unutrašnje stvari. To im nećemo dozvoliti.

9. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 14, reg. br. 30 i 31/6.

ŠTABU II PROL[ETERSKE UDARNE] DIVIZIJE

I

Formirajte korpus.[306] Komandant Peko [Dapčević], politkom Mitar [Bakić], načelnik Primorac [Rudolf]. Predložite štab za II diviziju.[307] Treća ima štab.

II

Foču i Goražde zadržite. Ne upuštajte se u neke jače borbe s Nijemcima. Treba da sačuvamo snage.

Povežite se preko Sandžaklija sa Srbijom. Mi šaljemo tamo nekoliko komandanata za stvaranje brigada.[308]

9. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A-VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/14-9.

ŠTABU II PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE

I

Preduzmite mjere hitno. Talijani predaju nama oružje u vezi s kapitulacijom. Stupite s njima u pregovore i pošaljite Milutinu [Ivanu Milutinoviću] i Blažu [Jovanoviću] uputstva u tom pravcu.[309]

II

Vršite najhitnije mobilizaciju u Sandžaku, Crnoj Gori i Hercegovini. Obratite pažnju na mobilizaciju u Sandžaku.

9. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 731,
reg. br. 4/15–9.

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Molimo da se više ne ponavljaju takva nezgodna i netačna saopštenja kao što je slučaj s emisijom o oficirskim činovima gdje se govori o genijalnom strategu Savi Oroviću. To je vrlo nezgodno za Orovića i za nas zato što se Orović uopšte nije bavio vojnim stvarima i za nas on jedino ima politički značaj. Skrećemo vam pažnju da je takvih slučajeva bilo i ranije i to dovodi sve nas u nezgodan položaj. U takvim slučajevima tražite informacije od nas.

9. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, *Prevod s ruskog*
reg. br. 1943/233.

[GEORGI DIMITROVU]

Na sektoru Glamoča mi možemo da spremimo aerodrom za spuštanje aviona. Molimo odgovorite da li smo pravilno dali koordinate prema vašem zahtjevu[310] i kada možemo očekivati vaš avion.[311]

9. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/233. *Prevod s ruskog*

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Jedinice naše Druge divizije 7. septembra zauzele su grad Goražde na Drini.

Šesta bosanska brigada je poslije upornih borbi zauzela mjesto Modriče u istočnoj Bosni blizu Broda. Zarobljeno 180 domobrana i 6 oficira: zaplijenjeno 180 pušaka, 5 puškomitraljeza i jedan teški mitraljez, 4 minobacača, mnogo municije i drugo.[312] Jedna domobranska jedinica stupila je u našu vojsku.

Drvarski i Bihaćki bataljon i dva lička bataljona napali su jednu njemačku kolonu kod Ripača blizu Bihaća.[313] Ubijeno 200 Nijemaca i 18 zarobljeno. Uništeno 6 kamiona, a 2 zaplijenjena ispravna. Zaplijenjeni 1 protivtenkovski top, 6 minobacača, 5 automata, 120 pušaka i drugo.

U Hrvatskoj Moslavački odred je napao Čazmu. Zarobljeno je 140 domobrana, 6 oficira, 4 podoficira, zaplijenjeno: 3 minobacača, 3 teška mitraljeza i 2 puškomitraljeza, 11 automata, 140 pušaka, 40 000 metaka i drugo.[314]

Naše jedinice u Lici 4. septembra napale neprijateljsku kolonu. Ubijeno je 30 i zarobljeno 5 Talijana. Zaplijenjeno 5 ispravnih kamiona.

Drugog dana poslije kapitulacije Italije na položajima blizu Senja talijanski vojnici počeli su da se bratime s našim borcima i pjevali su pjesme govoreći da su spremni da se zajedno s nama bore protiv Nijemaca.[315]

9. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/233. *Prevod s ruskog*

ŠTABU II PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE

I

Direktiva: razbiti i onemogućiti četničku mobilizaciju, proširiti se, popuniti jedinice i pripremiti snage da u pogodnom momentu gradove gdje se nalaze naše glavne snage [. . .]*

II

Drugu proletersku [brigadu] uputiti u Sandžak s istim zadatkom** i da se oformi Sandžačka brigada.[316] S dvije brigade ostanite na tom sektoru kao pokretna grupa.[317] Stvorite odred.[318] Uzeti Trnovo[319] s tendencijom prodiranja k Sarajevu. I Kosta [Nađ] će prodirati k Sarajevu.[320]

III

Petu brigadu s Radovanom [Vukanovićem] uputite u Crnu Goru sa zadatkom popune i stvaranja novih formacija. Uhvatite vezu s Milutinom [Ivanom Milutinovićem] i X hercegovačkom [brigadom] i stavite je pod svoju komandu.

IV

Prikupiti podatke i podnijeti izvještaj o situaciji u Sandžaku, Crnoj Gori, Boki i Hercegovini: okupator, četnici, naše snage. U oktobru se može očekivati iskrcavanje Saveznika na obali.

Glavni zadatak su mobilizacija i jačanje vaših snaga. Ne upuštajte se još uvijek u jače borbe s Nijemcima.

10. septembar 1943. — Tito
[Jajce]

A-VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/15-9.

* Prilikom primopredaje depeše dio teksta je ispušten.
** Riječ je o zadatku koji je dobila 5. crnogorska NOU brigada (vid. pd III).

ŠTABU II PROL[ETERSKE UDARNE] DIVIZIJE

Kod kote 947 je česma. Od nje ići 500 m[etara] ka Dragoš--sedlu, a zatim skrenuti 80 m[etara] k Sutjeski, u rijetkoj šumi zakopana grupa oružja.[321]

Grupa oružja bačena u Hrčavu 600 m[etara] uzvodno od mosta koji se nalazi kod koliba Hrčava. Dvanaest mina ostavljeno kod seljaka Uroša Ječmenice u s[elu] G[ornji] Crni Vrh kod Pljevlja. U potoku koji pada od Velike Košute ka kolibama Zamršten pokrivena je lišćem i drvećem municija u sanducima.

Oko slova P od Vrbničke Kolibe je ćuvik sa gomilom pokupljenog kamenja u čijoj se blizini nalazi položaj bacača. Lijevo za 4 koraka je šuma i u šupljoj bukvi smješten je bacač.

Na k[oti] 1622 ostao mitraljez poslije dejstva.

U Vrbničkom Potoku, na mjestu gdje put ulazi u šumu Trebava ka Lučkim. . .* pokriven je mitraljez kamenjem.

Božović [Vojin Popović – Petar Božović] s drugovima je kod nas već tri nedjelje i uskoro će natrag.[322]

Naredite Hamoviću [Rade][323] da hitno stupi u vezu s talijanskim komandantima radi predaje oružja ili zajedničkog dejstva protiv Nijemaca i ustaša.[324]

Naši u Dalmaciji, Primorju i Lici razoružavaju Talijane i vode pregovore s kom[andantima]. Došli već do velikog naoružanja.

11. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/16–9.

* U originalu je ispuštena riječ: kolibama.

[ŠTABU DRUGOG KORPUSA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE]

Javili smo Sredoju [Uroševiću][325] da krene s pratnjom do vas. Za šta predlažete Šegrta i Babića?[326] Za ostale koje ste predložili da dođu u štab II prolet[erske] divizije [. . .]*. Isto tako i za Vidovića i Miliju Stanišića.[327]

[11. septembar 1943] Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/17–9.

---

*Prilikom primopredaje depeše dio teksta je ispušten. Vjerovatno su stajale riječi: *slažemo se*, jer je Tito predlog Štaba 2. korpusa za rukovodioce Štaba 2. proleterske divizije usvojio.

[GEORGI DIMITROVU]

Naše jedinice zauzele su Novi Vinodol na primorju.[328] Talijanski garnizon djelimično predao oružje, a djelimično otišao iz grada pod oružjem.

U Kninu i u Sinju – Dalmacija Nijemci i ustaše razoružali Italijane. Naše jedinice su zauzele Oštarije i Josipdol u Lici.[329] Talijani su napustili Ogulin. Naše jedinice su napale ustaše u Ogulinu.[330] Borba se nastavlja.

Talijani u raznim mjestima traže od nas pomoć. Mi zahtijevamo da se s nama zajedno bore protiv Nijemaca ili da nam predaju oružje. Postoji opasnost da Nijemci i ustaše uzmu oružje u mnogim mjestima Dalmacije.

Mi nismo uspjeli koncentrisati u Dalmaciji mnogo svojih snaga.[331] Englezi nas nisu na vrijeme obavijestili o nastupajućim događajima i zato će nas Nijemci vjerovatno preteći.[332].

11. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI,
reg. br. 1943/235.

Prevod s ruskog

[ŠTABU ŠESNAESTE VOJVOĐANSKE DIVIZIJE]*

Šesnaesta divizija će zajedno s bosanskim snagama likvidirati Tuzlu[333] i onda će se koncentrisati u Semberiji i na Majevici i čekati naša naređenja.

Ako su u Vlasenici male snage neka je zauzmu i predaju grad korpusu.[334]

Preko Drine i Save preći će kad zato budu uslovi, koji se brzo razvijaju.

12. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 951 A,
reg. br. 5/3–17.

*Ovu depešu je Tito uputio Štabu 16. vojvođanske NOU divizije preko Glavnog štaba NOV i PO za Vojvodinu.

ŠTABU II KORPUSA [NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE]

Naši zauzeli: Novi, Kraljevicu, Bakar, Sušak,[335] a u Dalmaciji: Obrovac, Trogir, Klis,* Solin, Kaštela i otoke Hvar, Brač i Vis.[336] Zarobljeno je nekoliko naoružanih brodova. U Senju naši blokirali diviziju »Murđe«. Jedan dio već predaje oružje i vrše se pregovori za predaju cijele divizije.[337] Od Ogulina do Sušaka cijela pruga u našim rukama.[338] Nijemci uzaludno pokušavaju da prodiru od Karlovca.[339] Dobijen ogroman ratni materijal.

Upućujemo u Dalmaciju još dvije divizije.[340]

[12. septembar 1943] Tito
[Jajce]

A-VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/17-9.

*Klis je oslobođen, osim tvrđave u kojoj su davali otpor italijanski fašisti do prodora njemačkih trupa, 10. septembra 1943.

ŠTABU III KRAJIŠKE [NARODNOOSLOBODILAČKE] UDARNE BRIGADE

Na osnovu rješenja Vrhovnog štaba proglašuje se III krajiška brigada I divizije – III proleterskom krajiškom brigadom.

U dosadašnjim borbama, kako prije ulaska u I diviziju tako i u sastavu I divizije, III krajiška brigada po svojoj udarnoj snazi, po svojoj upornosti i po svojoj visokoj svijesti pokazala je da je dostojna nositi ime proleterske brigade.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

12. septembra 1943. Vrhovni komandant
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ, reg. br. 3758/IX, 1–6 (43).

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Naše jedinice 10. i 11. septembra zauzele su u Primorju gradove: Novi Vinodol, Crikvenicu, Kraljevicu, Bakar, Sušak i u Dalmaciji Obrovac, Klis*, Solin i Kaštel. Naše jedinice su blokirale Senj, gdje se nalazi jedna talijanska divizija.[341] Jedan dio već je predao oružje i vode se pregovori za predavanje oružja cijele divizije. Do sada smo dobili nekoliko stotina teških mitraljeza i puškomitralje-za, mnogo minobacača, topova, kamiona, pušaka, 5 oklopnih kola i mnogo municije.

Njemačke i ustaške jedinice, pošto su razoružale veću talijansku jedinicu u Karlovcu, pokušavaju nastupanje željezničkom prugom Zagreb – Sušak. Do sada su svi pokušaji bili bezuspješni.[342] Neprijatelj je imao velike gubitke i vraćen je nazad. Od Ogulina do Sušaka željeznička pruga je u našim rukama i duž ove pruge naše jedinice razoružavaju Talijane.

U borbama na ovoj pruzi zarobljeno u toku 10. i 11. septembra [1943] 400 domobrana i ustaša i zaplijenjeno mnogo raznog ratnog materijala i oružja.

Jedna njemačka tenkovska divizija uspjela je da se probije do Knina,[343] a transportnim avionima Nijemci su spustili u Sinj [svoje] jedinice i bez borbe razoružali talijanski garnizon.[344] Mi smo blokirali Split i vodimo pregovore s Talijanima za predaju oružja.[345] Ostrva Hvar, Brač, Vis i druga u našim su rukama.[346] U Braču zaplijenjen jedan dio flote i mi smo sada uputili jedinice na to ostrvo.

Naša Kninska brigada[347] u borbi s Nijemcima na komunikaciji Gračac – Knin ubila 310, a ranila 260 vojnika i oficira; uništila dva automobila u kojima su poginula tri njemačka viša oficira. Cestom D[onji] Lapac – Srb Nijemci nisu uspjeli da se probiju prema moru i odbačeni su nazad. Ubijeno 60 vojnika i oficira. Kod Obrovca na drumu uništeno 7 kamiona i tada ubijeno 50 vojnika i oficira Nijemaca. Druga lička brigada na drumu Lapac – Mazin uništila je jednu njemačku kolonu. Ubijeno je 150 vojnika i oficira. Borbe se nastavljaju. U Primorju u toku dva dana dobrovoljno stupilo u redove

---

* Jedinice NOVJ nisu u Klisu zauzeli samo tvrđavu.

naše vojske 2000 boraca. Broj svaki dan raste.[348] Na svim sektorima naše jedinice pobjedonosno nastupaju.

12. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/236. *Prevod s ruskog*

[ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NARODNOOSLOBODILAČKOG UDARNOG KORPUSA]

Naše jedinice zauzele sve gradove u Primorju i razoružale Talijane. Zauzele Sušak, Bakar, Kraljevicu, Crikvenicu, Novi i Senj. U Dalmaciji Obrovac, Trogir, Klis, Kaštela i Solin. Dijela divizija »Murđe« u Senju razoružana.

U Sloveniji je sada razoružana 21. talijanska div[izija].[349] Do sada plijen ogroman u topovima, kamionima, tenkovima, mitr[aljezima] i drugom.[350] Naši u Splitu vode pregovore za predaju oružja. Cijela želj[eznička] pruga od Ogulina do Sušaka u našim rukama. Vode se žestoke borbe s Nijemcima.

13. septembar [1943]. Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 408 A, reg. br. 2/4-8/I.

ŠTABU II KORPUSA [NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE]

Javite konačno na kakvu dužnost predlažete Vladu Šegrta, a na kakvu Radomira Babića*, Vaša depeša nije bila potpuna i ne znamo o čemu se radi.

Mi smo zauzeli Senj. Divizija »Murđe« nam predala sav ratni materijal. U Sloveniji 21. divizija predala našim jedinicama sav ratni materijal. Imamo ogroman ratni plijen. Javite hitno gdje djeluju naše jedinice u Crnoj Gori i Sandžaku.[351] Gdje je sada X hercegovačka [brigada]?[352]

[13. septembar 1943] Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/19–9.

*Vid. nap. 326.

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

U Baniji jedinice Sedme divizije zauzele su ustaško utvrđenje Zrinj.[353] Ubijeno 60 ustaša. Zaplijenjeni trofeji.

Iz Varaždina izašlo 25 konjanika s konjima i oružjem i ušlo u sastav naših jedinica. U blizini Broda [Slavonskog] naše jedinice razoružale su 300 žandarma Poljaka. Zaplijenjeno: 1 top i 60 granata, 7 teških mitraljeza i 2 puškomitraljeza, puške, jedna radio-stanica i drugo.

Deseta hercegovačka brigada ubila do 1. septembra, u avgustu: 179 Nijemaca vojnika i oficira, 89 četnika, 7 njemačkih i 8 talijanskih oficira, 8 ustaša, kao i 220 ranila.

Zaplijenjeno: 220 pušaka, 22 puškomitraljeza i 1 teški mitraljez, 1 minobacač i 170 mina, 39 automata, 90000 metaka, 42 konja sa sedlima, 350000 kuna, 100000 lira, 2 radio-stanice i drugo; ubijeno 90 konja. Borci ove brigade 10. avgusta digli su u vazduh voz: uništene i 2 lokomotive i 18 vagona s ratnim materijalom, pored ostalog i 2 haubice.

U srednjoj Bosni jedinice Jedanaeste divizije razbile su dva bataljona neprijateljske pješadije na sektoru Teslića. Ubijeno je 80 vojnika i mnogo ranjeno. Zaplijenjeno 40 pušaka, artiljerijske municije i drugo. Oštećena 2 neprijateljska tenka i uništen i željeznički most dug 20 metara i nekoliko kilometara željezničke pruge. U istočnoj Bosni jedna jedinica vojvođanske šesnaeste divizije ponovo zauzela grad Vlasenicu i razbila jedan bataljon ustaša.[354] Plijen je veliki, naročito u životnim namirnicama.

U Primorju naše jedinice zauzele su grad Senj.[355] Narod je s oduševljenjem dočekao naše borce. Talijanska divizija u Senju predala sav ratni materijal i oružje. Poslije upornih borbi njemačke i ustaške jedinice uspjele su da zauzmu Ogulin.[356] Borba se nastavlja. Željeznička pruga Ogulin – Sušak koja je u našim rukama stalno se ruši. Na sektoru Knin – Sinj nastavlja se borba s njemačkim i ustaškim jedinicama.

13. septembar 1943.
[Jajce] Tito

A–CK SKJ, Fond CK KPJ, reg. br. 1943/237. *Prevod s ruskog*

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Povjerljivo

Informacija o oficirskim činovima tačna je i trebalo ju je objaviti. Samo nije trebalo dodati za Savu Orovića »genijalni strateg«.* Sava Orović je pukovnik Jugoslovenske vojske, pomalo staroga tipa, ali divan čovjek, hrabar i odan stvari naroda, izvršava zadatke vojnog karaktera koje od nas dobija. Ima velike političke zasluge za našu borbu, mada je na vojnoj dužnosti, i zato je unaprijeđen u čin general-majora jedini u našoj vojsci, i to će opet imati veliki politički značaj. Takvih slučajeva imamo nekoliko i na vaš zahtjev možemo dati ocjenu o svakom slučaju.

13. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/238. *Prevod s ruskog*

* O tome vid. i str. 192.

[GEORGI DIMITROVU]

Hitno

Za padobrance dajemo drugo mjesto koje je blizu nas i to je Bugojno na rijeci Vrbasu,* čekaćemo od 15. do 18. septembra. Naši znaci: od 14 vatara slovo Z – štampano slovo Z latinicom, a ne rusko, i Morzeov znak za slovo A, a avion će prvi dati slovo E.

14. septembar 1943. Valter
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/239. *Prevod s ruskog*

* Vid. str. 193.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Već četiri dana grad Split je u našim rukama. Divizija »Bergamo« predala je nama sve oružje i ratni materijal. Već četiri dana Nijemci kao bijesni napadaju naše položaje na Klisu[357] da bi se probili prema Splitu. Oni neprekidno bombarduju naše položaje iz aviona. Mi smo uspjeli na vrijeme prebaciti prema Splitu znatne naše snage. U našim je rukama sada jadranska obala od delte Neretve do Rijeke i sva Istra osim gradova Trsta, Pule i Rijeke. Naše jedinice napadaju na grad Zadar, gdje su Nijemci razoružali talijanski garnizon.[358] U cijeloj Dalmaciji opšti narodni ustanak. Hiljade novih boraca stupilo je u narodnu vojsku[359]. Sada imamo dovoljno oružja svih vrsta. Talijani su nam ostavili i nekoliko aviona. U Splitu mnogi talijanski oficiri i vojnici prelaze na našu stranu. Mi organizujemo brigadu »Garibaldi« od talijanskih vojnika i oficira koji žele da se bore protiv Nijemaca.[360]

Jedinice Drugog bosanskog korpusa zauzele su Bosanski Petrovac. Ubijeni su jedan njemački major i desetak vojnika.

U srednjoj Bosni jedinice Prvog korpusa razrušile su željezničku prugu Sarajevo – Brod: uništeno nekoliko manjih mostova i stanice Rudanka i Kotorsko.

14. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/241. *Prevod s ruskog*

ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE

Naši drže Split i cijelu obalu. Nijemci zauzeli Klis, gdje se vode borbe. Potrebna vaša hitna intervencija. Prva brigada pošla pred mrak 13 o.m.* Na obali ogroman plijen i priliv snaga.

15. septembar [1943]
[Jajce] Tito

A–VII Fond NOR, kut. 706, reg. br. 1/101.

* Prva proleterska NOU brigada se toga dana nalazila na sektoru Gornji Vakuf – Prozor, odakle je izvršila pokret u pravcu Duvna.

ŠTABU II KORPUSA [NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE]

Otvorite poštu i hitno izvijestite o sadržaju.[361]

U nastaloj situaciji da li je potrebna vaša intervencija u Crnoj Gori i Primorju?[362]

Potrebne tješnje veze s Milutinom [Ivanom Milutinovićem] i Hercegovačkom [brigadom] radi koordinacije i brzog obavještavanja o situaciji.

Javite raspored vaših snaga i brojno stanje cijelog sektora.[363]

Englezi su zainteresirani za taj sektor. Dali smo im podatke o vašim potrebama.

Ostrva, jadranska obala i gradovi sem Trsta, Pule, Zadra i Šibenika, u našim rukama. Ogroman ratni plijen i priliv snaga.

[15. septembar 1943] Tito
[Jajce]

A-VII, Fond NOR, kut. 731
reg. br. 4/18-9.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«

Jedinice naše Prve divizije ponovo su zauzele Tomislav-Grad [Duvno] i Aržano – važan punkt na Dinari. Zauzimanjem Aržana naša slobodna teritorija sada se prostire od ostrva Visa pa preko Korčule, preko Bugojna, Kotor–Varoša i Prnjavora do same rijeke Save, što znači oko 300 kilometara.

Naše jedinice Devete dalmatinske divizije[364] i novomobilisani i organizovane jedinice s uspjehom odbijaju sve napade Nijemaca na Split kod mjesta Klis. Nijemci neprekidno bombarduju naše položaje i gradove Split, Trogir i Solin.

Splitski biskup dao za objavljivanje slijedeći protest: Bombardovanje Splita, koji je sada nezaštićen i otvoren grad, kad su talijanske jedinice razoružane, a svi muškarci sposobni za oružje otišli iz grada u narodnu vojsku — znači bombardovanje djece, žena i staraca. Doktor Kvilin Klement Bonifačić.[365]

Kod Bosanskog Petrovca prešle na našu stranu dvije čete legionara s oružjem.

Objavljivanje naših informacija mnogo zakašnjava i Englezi se čude zašto je to tako. Treba brže dešifrovati naše depeše.

15. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/242. *Prevod s ruskog*

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

U srijedu 9. septembra u 11 časova jedan avion bombardovao je grad Jajce. To je nedjeljni pazarni dan kad je bilo mnogo naroda na pijaci, većinom žena i djece. Pilot, nitkov, gađao tu masu žena i djece i ubio 35 žena i djece i ranio 40 žena i djece. Nijedno vojno lice ovdje nije nastradalo. Grad Jajce je daleko u pozadini, vojnih jedinica ovdje nema i ovim zvjerskim ubijanjem mirnog stanovništva ustaški i njemački banditi misle da zaplaše stanovništvo. Ali oni se varaju. Ta ubijanja imaju suprotno dejstvo, ona raspaljuju strašnu mržnju cijelog stanovništva protiv ustaša i njemačkih zvjeri.

Povodom bombardovanja mirnog stanovništva gradova i sela Vrhovni štab NOV i POJ saopštava slijedeće: Preduzete su sve mjere da se razjasni svaki slučaj bombardovanja takvih nezaštićenih mirnih naselja i naših vojnih bolnica. Svi piloti, Hrvati i Nijemci, nekada će odgovarati pred sudom kao kriminalci i za njih će biti samo jedna kazna – smrt. Imena i prezimena tih pilota registruju se. Neka zna svaki takav nitkov da neće izbjeći kaznu.

15. septembar 1943.
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/243. *Prevod s ruskog*

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Londonska radio-stanica 16. septembra [1943] u 12 časova na srpskohrvatskom jeziku, pored ostalog, objavila je slijedeće o borbama partizana u Jugoslaviji:

»U Jugoslaviji pri partizanskim štabovima nalaze se engleski oficiri koji rukovode tom borbom patriota«. U vezi s tim saopštavamo slijedeće:

Vrhovni štab NOV i POJ sporazumio se sa Vrhovnom komandom u Kairu da primi izvjestan broj engleskih i američkih oficira za vezu radi dobijanja ratnog materijala i koordinacije naših operacija.

Iz toga proizlazi da su ti saveznički oficiri samo oficiri za vezu i nemaju nikakvog učešća u rukovođenju našim operacijama.

1) Mi smatramo ovo i slična obavještenja neodgovornih lica, makar ona bila i u Londonu, ponižavajućim za naše vojno rukovodstvo, koje je za dvije i po godine u teškoj borbi prošlo kroz surovu školu i položilo ispit odličnih vojnih rukovodilaca.

2) Londonski radio na srpskohrvatskom jeziku uporno govori čas o partizanima čas o patriotima, mada je cijelom svijetu dobro poznato da je u Jugoslaviji od partizanskih odreda prije godinu dana formirana regularna narodna vojska, koja sada ima 20 divizija sa 120 000 boraca, dobro naoružanih, disciplinovanih i s komandnim kadrom na kome joj mogu pozavidjeti mnoge druge vojske.

3) U Jugoslaviji pored regularne Narodnooslobodilačke vojske postoji još stotinu manjih ili većih partizanskih odreda, takođe pod komandom Vrhovnog štaba NOV i POJ.[366]

16. septembar 1943.
[Jajce]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/246.

Prevod s ruskog

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Izvještaj od 16. septembra [1943].

Na sektoru Sinj vode se žestoke borbe, Njemačke 373. i 114. i jedna ustaška divizija pokušavaju da se probiju prema Splitu. Naše dalmatinske jdinice već 6 dana junački odbijaju sve napade.[367] Jedna od naših najboljih divizija[368] ide u pomoć Dalmatincima.

U rejonu Ogulina naše jedinice s uspjehom odbijaju sve napade njemačkih i ustaških jedinica koje pokušavaju da nastupaju željezničkom prugom Ogulin – Sušak.[369] Željeznička pruga je potpuno uništena do Sušaka.

Na granici kod Rijeke naše jedinice odbijaju divljačke napade krupnih njemačkih jedinica. Njemačke jedinice zauzele Rijeku bez otpora od strane italijanskih jedinica.[370] Nijemci su nastupali od Trsta i Svetog Petra. Naše jedinice porušile su sve mostove između Sušaka i Rijeke. Kod Gomirja naše jedinice su razbile jedan veći Mihailovićev četnički odred od 1000 ljudi koji i dalje pomažu Nijemcima. Ubijeno 200 i zarobljeno 150 četnika. Ostali su se razbježali i njih po selima žene razoružavaju.

U Dalmaciji su do sada razoružane 3 divizije i to: »Bergamo«, »Murđe« i razne jedinice iz drugih divizija — oko 10 000 ljudi.

Jedinice Drugog hrvatskog korpusa nastavljaju ofanzivne operacije. Željeznička pruga Zagreb – Koprivnica porušena i već dva dana ne radi. Željeznička pruga Zagreb – Banova Jaruga porušena u dužini od jednog kilometra. Garnizon u Popovači predao se bez otpora.[371] Skoro sve komunikacije između rijeka Save i Drave stalno se ruše.

U Crnoj Gori Durmitorski partizanski odred[372] zauzeo je Žabljak. Jedinice Druge i Treće divizije nastavljaju čišćenje teritorije Crne Gore i Hercegovine.

Grad Split zauzeli su naše jedinice već 11. septembra. Ali mi to nismo objavili ranije iz taktičkih razloga.

16. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/247. *Prevod s ruskog*

[GEORGI DIMITROVU]

Slažemo se da čekamo padobrance i 3 dana poslije 18. septembra. Lozinke kod prizemljivanja razumjeli smo.*

17. septembar 194[3] Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/248. *Prevod s ruskog*

* Vid. nap. 311.

ŠTABU II KORPUSA [NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE]

Možete izvršiti promjene u X brig[adi]. Crni[Vaso Miskin] se stavlja na raspolaganje P[okrajinskom] [komitetu] KP za Bosnu i Hercegovinu i prvom prilikom neka se poveže s njim. Dotle ostaje na radu u Oblasnom [komitetu] KPJ za Hercegovinu.

Ferid [Čengić] ostaje na istom poslu dok se ne stvori mogućnost za njegovo prebacivanje ovamo.[373]

Predložite rukovodioce politodjela IV [proleterske brigade], ali iz pozadine.[374]

[17. septembar 1943] Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR-a, kut. 731, reg. br. 4-19-9.

[ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NARODNOOSLOBODILAČKOG UDARNOG KORPUSA]

Peko [Dapčević] zauzeo Trnovo i Kalinovik.[375] Na tamošnjem sektoru organizovan je partizanski odred, koji već broji preko 200 boraca.[376] Traži da pošaljete na sektor Foča – Trnovo jednu brigadu radi mobilizacije i onemogućavanja četničke mobilizacije; četnici su na ovom sektoru aktivni. Peko odlazi sa svim snagama za Sandžak i Crnu Goru na zadatak. Javite možete li poslati (brigadu)?[377]

18. septembar [1943] Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 408 A, reg. br. 2/4.-8-1.

ŠTABU II PROLET[ERSKE UDARNE] DIVIZIJE

I

Slažemo se sa svim vašim predlozima o formiranju štabova, ali ne s postavljanjem Mićunovića [Veljka] za politkoma III divizije,[378] već smo riješili da postavite Jova Kapičića, dosadašnjeg politkoma II dalmatinske [brigade], koji je na toj dužnosti preko godinu. Javite kuda da krene Božović [Vojin Popović] s drugovima i štamparijom.[379]

II

Krenite s vašim brigadama prema Sandžaku i Beranama radi mobilizacije i razoružavanja Talijana.[380]

Milutinu [Ivanu Milutinoviću] pošaljite pojačanje da bi mogao razoružati Talijane kod Nikšića.[381].

Kosti [Nađu] smo javili da pošalje jednu brigadu gdje ste vi. Dotle neka akcije vrši sam [Jahorinski] odred.

[18. septembar 1943]
[Jajce]

Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 731,
reg. br. 4/19-9.

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Hitno

Na Sušaku se nastavljaju uporne borbe. Jedna njemačka jedinica uspjela je da se prebaci na Sušak,[382] ali naše jedinice drže veći dio grada i naša teška artiljerija neprekidno tuče grad Rijeku i koncentrisane njemačke jedinice. Mi čvrsto držimo Trst i odbijamo sve napade neprijatelja.

Na ostrvu Rabu u Dalmaciji naše jedinice su oslobodile 5000 zatvorenika iz koncentracionog logora,[383] 1500 već je stupilo u našu vojsku.[384] U Sloveniji kod Gorice oslobođeno je nekoliko stotina zatvorenika iz koncentracionog logora — Crnogoraca, Dalmatinaca i Ličana; svi su oni dobili oružje i već su stupili u našu vojsku.

Na pravcu Splita, kod Klisa i Knina, vode se neprekidno teške borbe. Nijemci stalno šalju pojačanja. Iz Mostara kreće se jedna veća neprijateljska jedinica prema Splitu. Na sektoru Zadra borbe se nastavljaju.

Na komunikaciji Bihać – Knin, kod sela Otrića, jedna jedinica Kninske brigade ubila je 32 Nijemca i nekoliko vojnika zarobila. Ima i plijena.

18. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/250. *Prevod s ruskog*

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Hitno

Hitan izvještaj:

Naše jedinice u Sloveniji zauzele su gradove Goricu[385] i Slovensku Bistricu.

U Dalmaciji naše jedinice su zauzele ostrva Korčulu, Pelješac, Mljet, Šipan, Lopud i Lastovo. Talijanski garnizoni razoružani. Sve obalske teške baterije u našim rukama.

18. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/250. *Prevod s ruskog*

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Naše jedinice kod Ogulina i Sušaka s uspjehom su odbile sve napade Nijemaca i ustaša.

Jedinice Drugog hrvatskog korpusa kod Nove Gradiške porušile su 2 kilometra željezničke pruge. Uništeni su jedan teretni voz s lokomotivom i 20 vagona, 3 kamiona, 9 motocikla. Zaplijenjeno 260 pušaka, 25 000 metaka. Ubijeno 9 i ranjeno 7 neprijateljskih vojnika. Jedna druga jedinica ovog korpusa porušila je željezničku prugu u dužini od dva i po kilometra. Između Nove Kapele i Batrine [željeznička] pruga bila je u prekidu 62 časa. Uništeni 3 lokomotive i 48 vagona sa životnim namirnicama. Zaplijenjeno oružje, 2 vagona vune, 2 vagona duvana. Ubijeno 30 Nijemaca i zarobljen jedan domobranski oficir i 20 vojnika.

Jedinice Sedme banijske divizije uništile su na pruzi Sisak – Kostajnica dva voza. U jednom vozu bio je transport Nijemaca. U četvoročasovnoj borbi ubijeno 60 Nijemaca i oko 100 ranjeno. Zaplijenjeno 10 pošiljki ratnog materijala.

Na sektoru Sinj – Split i na rijeci Cetini vode se žestoke borbe.

19. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond KPJ-KI, reg. br. 1943/251. *Prevod s ruskog*

[GEORGI DIMITROVU]

Osamnaestog [septembra 1943] u noći srećno se spustili svi padobranci.[386]

19. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/252. *Prevod s ruskog*

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Na sektoru Splita 23. septembra* naše jedinice preduzele napad na grad Sinj. Nijemci i ustaše daju silan otpor. Borba još traje. Njemačka divizija SS-»Princ Eugen« koja nastupa iz Imotskog zaustavljena je na rijeci Cetini.

Na sektoru Bihaća kod sela Prkosi dva bataljona Desete krajiške brigade i jedan [Udarni] bataljon Drvarskog partizanskog odreda napali su njemački logor. Poslije osmočasovne teške borbe logor je uništen.[387] Ubijeno je 200 njemačkih vojnika i oficira i 27 zarobljeno. Zaplijenjeno: 11 mitraljeza, 5 tromblonskih pušaka, 4 haubice – od kojih jedna 155 mm, a ostale 105 mm, 2 minobacača, jedna radio-stanica, mnogo pušaka i drugo. Ubijeno 100 konja.

Jedinice Jedanaeste divizije u srednjoj Bosni uništile jedan blindirani voz kod Johovca. Zarobljeno 25 vojnika, 30 pušaka i puškomitraljeza i drugo.

Jedinice naše Pete divizije na sektoru Sarajeva na pruzi Lašva – Travnik uništile su 4 kilometra željezničke pruge i 2 voza. Uništeni 2 lokomotive i 31 vagon. Ubijeno 40 Nijemaca i zarobljeno 17 domobrana. Zaplijenjeni 2 puškomitraljeza, 1 minobacač s 54 mine, 5000 metaka, 3 automata i drugo.

20. septembar 1943.
[Jajce] Tito

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/256. *Prevod s ruskog*

* U originalu depeše pogrešno napisano *23. septembra*. Vjerovatno treba da piše *19. septembra*.

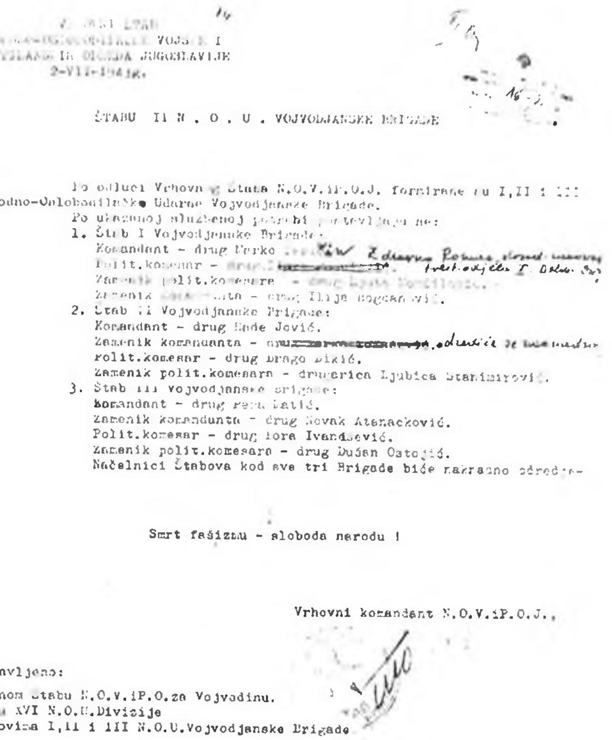

V... ŠTAB
...-OSLOBODILAČKE VOJSKE I
...DA JUGOSLAVIJE
2-VIII-1943 g.

ŠTABU II N. O. U. VOJVODJANSKE BRIGADE

Po odluci Vrhovnog Štaba N.O.V.iP.O.J. formirane su I, II i III
...odno-Oslobodilačke Udarne Vojvodjanske Brigade.
Po ukazanoj službenoj potrebi postavljaju se:
1. Štab I Vojvodjanske Brigade:
Komandant – drug Marko [illegible]
Polit. komesar – drug [illegible]
Zamenik polit. komesara – drug [illegible]
Zamenik komandanta – drug Ilija Bogdanović.
2. Štab II Vojvodjanske Brigade:
Komandant – drug Rade Jović.
Zamenik komandanta – [illegible]
Polit. komesar – drug Drago Dikić.
Zamenik polit. komesara – drugarica Ljubica Stanimirović.
3. Štab III Vojvodjanske Brigade:
Komandant – drug [illegible] [illegible]ić.
Zamenik komandanta – drug Novak Atanacković.
Polit. komesar – drug [illegible] Ivanišević.
Zamenik polit. komesara – drug Dušan Ostojić.
Načelnici Štabova kod sve tri Brigade biće naknadno određe-

Smrt fašizmu – sloboda narodu !

Vrhovni komandant N.O.V.iP.O.J.,

...nvljeno:
...nom Štabu N.O.V.iP.O. za Vojvodinu.
... XVI N.O.U. Divizije
...ovima I, II i III N.O.U. Vojvodjanske Brigade

TITOV TELEGRAM OD 2. AVGUSTA 1943. ŠTABU II NOU VOJVOĐANSKE BRIGADE.

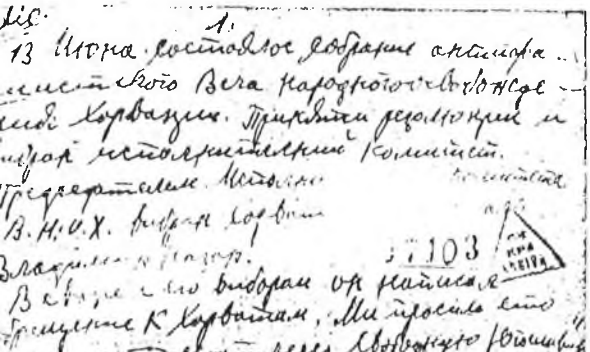

FAKSIMIL TITOVOG RADIOGRAMA RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«, OD 4. JULA 1943.

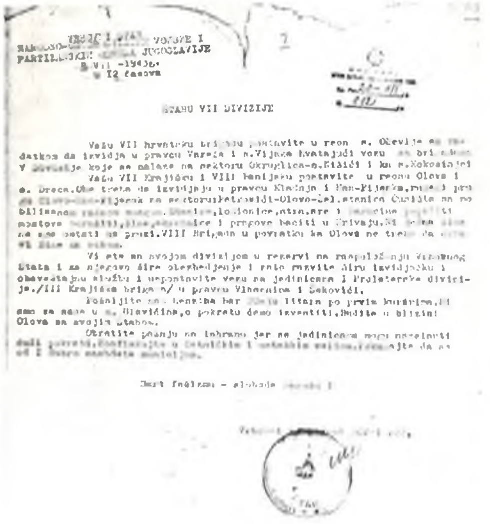

ŠTABU VII DIVIZIJE

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

TITOVA NAREDBA ŠTABU VII DIVIZIJE OD 8 JULA 1943.

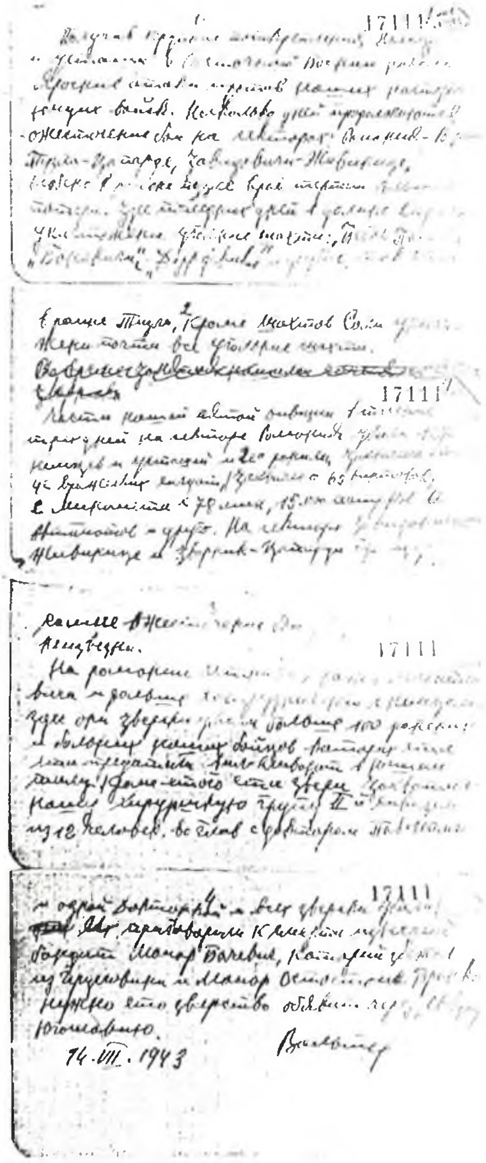

FAKSIMIL TITOVOG RADIOGRAMA GEORGI DIMITROVU, OD 14. JULA 1943.

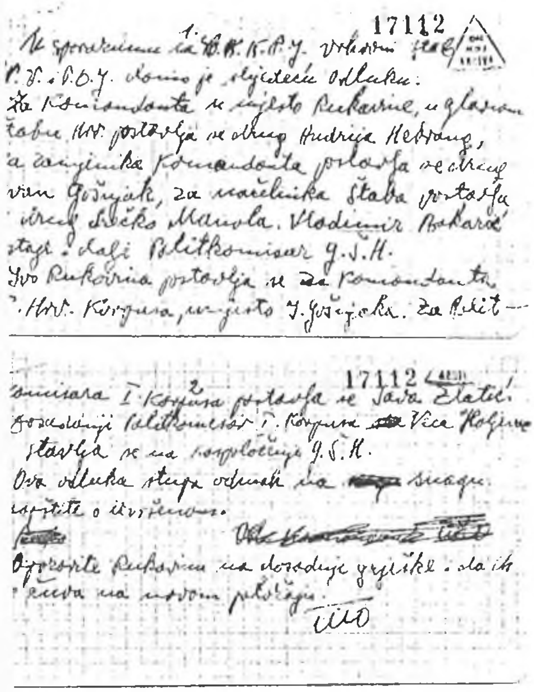
17112

1.

U sporazumu sa C.K. K.P.J. Vrhovni štab N.O.V. i P.O.J. donio je slijedeću odluku:
Za komandanta se mjesto Rukavine, u glavnom štabu Hrv. postavlja se drug Andrija Hebrang,
za zamjenika komandanta postavlja se drug Ivan Gošnjak, za načelnika štaba postavlja drug Srećko Manola. Vladimir Bakarić ostaje i dalje Politkomesar G.Š.H.
Ivo Rukavina postavlja se za komandanta I. Hrv. Korpusa, umjesto I. Gošnjaka. Za Polit-

17112

2

komesara I. Korpusa postavlja se Sava Zlatić. Dosadanji Politkomesar I. Korpusa Vice Holjevac stavlja se na raspoloženje G.Š.H.
Ova odluka stupa odmah na snagu. Izvijestite o izvršenom.
Upozorite Rukavinu na dosadanje greške da ih ne ponovi na novom položaju.
Tito

AKSIMIL TITOVOG RADIOGRAMA GLAVNOM ŠTABU NOV I
O ZA HRVATSKU, OD 15. JULA 1943.

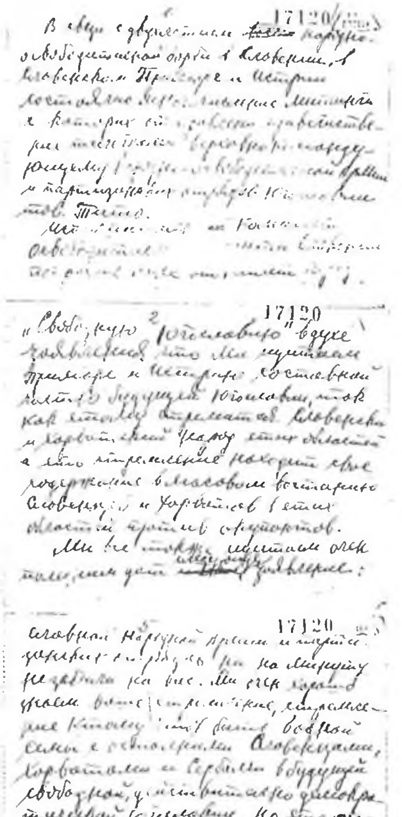
17120

7

и Истрии будет свободно.
Смерть фашизму — свобода народам!
Верховно командующий
Н.О.А. и П.О.Ю. Тито
На фронте
26 июля 1943 года

FAKSIMIL PRVE, PETE I POSLJEDNJE STRANE TITOVOG RADIOGRAMA RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«, POSLATOG 26. JULA 1943. POVODOM DVOGODIŠNJICE NOB U SLOVENSKOM PRIMORJU I U ISTRI

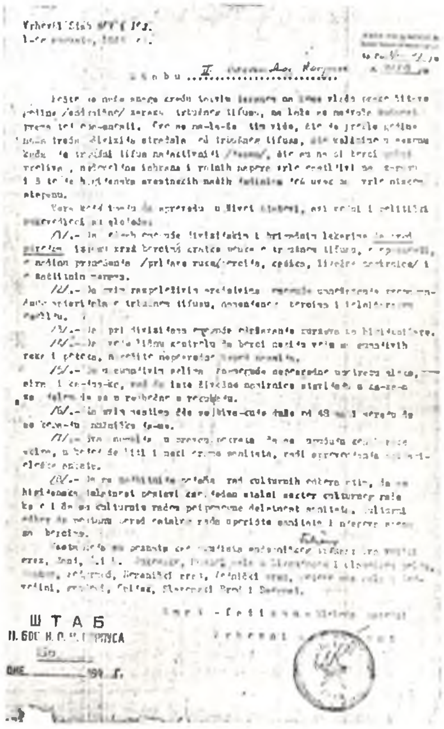

TITOVA NAREDBA ŠTABU II BOSANSKOG KORPUSA OD 1. AVGUSTA 1943.

FAKSIMIL TITOVOG RADIOGRAMA RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA« O ZAUZIMANJU AERODROMA RAJLOVAC, KOD SARAJEVA

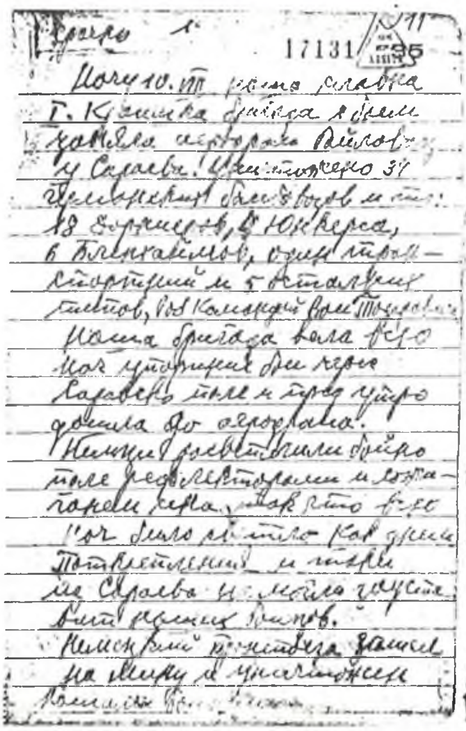

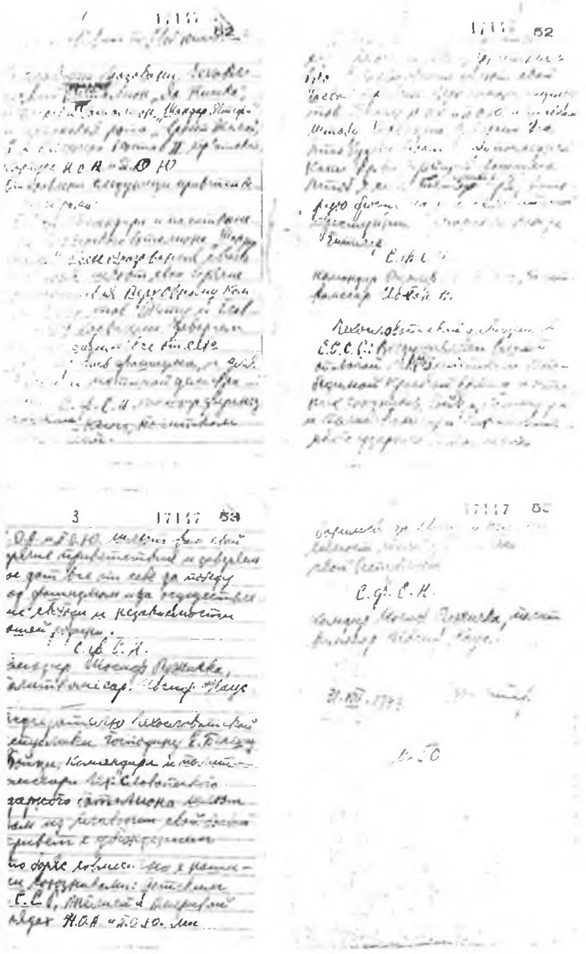

FAKSIMIL TITOVOG RADIOGRAMA GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA« O FORMIRANJU ČEHOSLOVAČKOG BATALJONA »JAN ŽIŠKA«, MAĐARSKOG BATALJONA »ŠANDOR PETEFI« I NJEMAČKE ČETE »ERNEST TELMAN« U SASTAVU NOVJ

FAKSIMIL TITOVOG RADIOGRAMA RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA« O DODJELJIVANJU NAZIVA NARODNOG HEROJA SAVI KOVAČEVIĆU

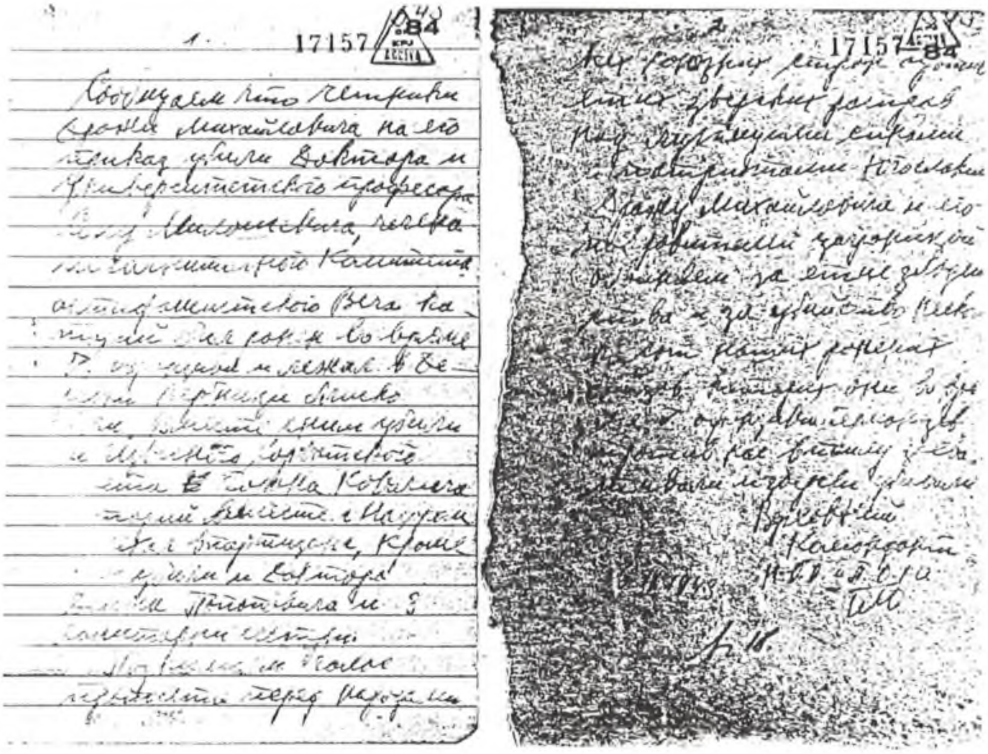

FAKSIMIL TITOVOG RADIOGRAMA RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA« O DODJELJIVANJU NAZIVA NARODNOG HEROJA NIKOLI MARAKOVIĆU NINI

FAKSIMIL ORIGINALA TITOVOG RADIOGRAMA GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA« OD 14. SEPTEMBRA 1943. GODINE

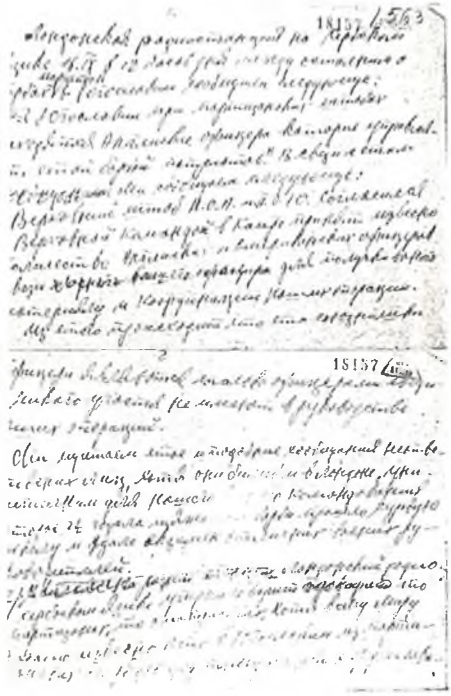

FAKSIMIL ORIGINALA TITOVOG RADIOGRAMA GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA« OD 16. SEPTEMBRA 1943.

FAKSIMIL TITOVOG RADIOGRAMA GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA« O UBISTVU DR SIME MILOŠEVIĆA I GORANA KOVAČEVICA OD STRANE ČETNIKA DRAGOLJUBA MIHAILOVIĆA

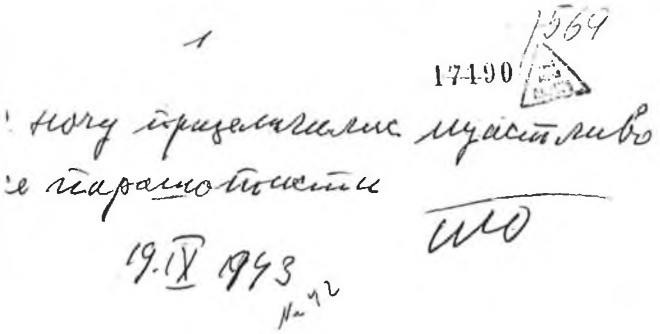

FAKSIMIL TITOVOG RADIOGRAMA GEORGI DIMITROVU O DOLASKU BUGARSKIH RUKOVODILACA IZ MOSKVE U VRHOVNI ŠTAB NOV I POJ

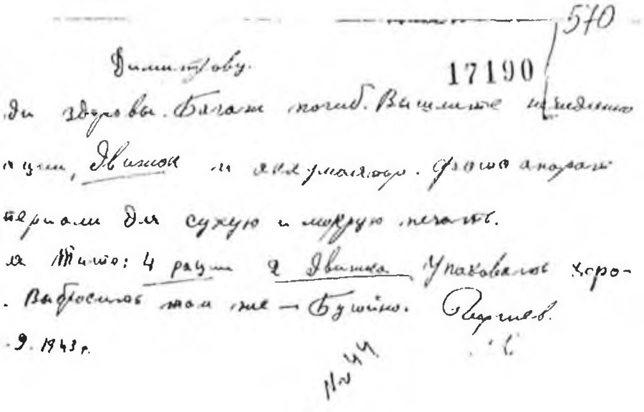

FAKSIMIL ORIGINALA RADIOGRAMA VIKTORA ŠTERJU ATANASOVA (GEORGIJEVA) A KOJI JE SUPOTPISAO TITO, GEORGI DIMITORVU O DOLASKU GRUPE BUGARSKIH RUKOVODILACA U VRHOVNI ŠTAB NOV I POJ

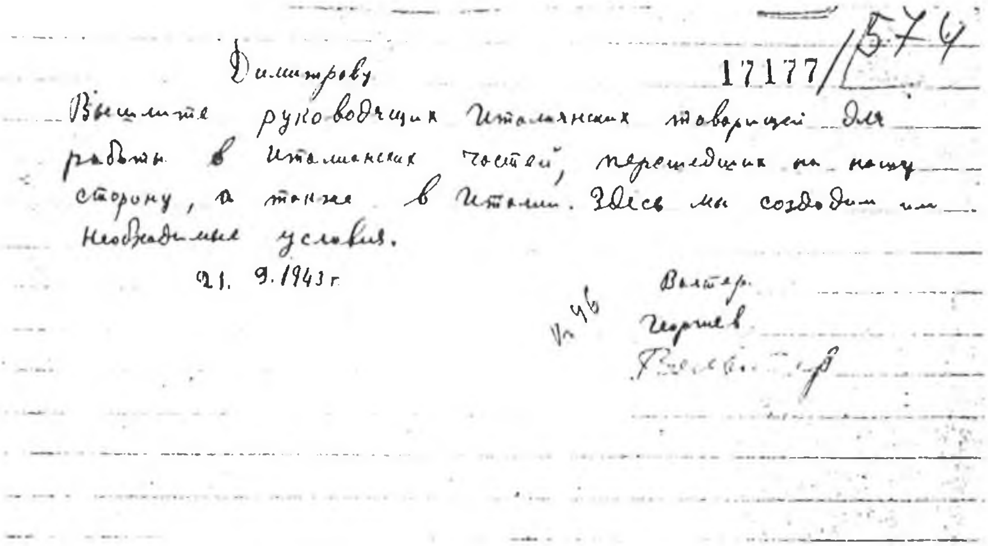

FAKSIMIL ORIGINALA DEPEŠE KOJU SU POSLALI TITO I GEORGIJEV (VIKTOR ŠTERJU ATANASOV) GEORGI DIMITROVU U MOSKVU DA SE POŠALjU ITALIJANSKI RUKOVODIOCI U ITALIJANSKE JEDINICE KOJE SU BILE U SASTAVU NOVJ

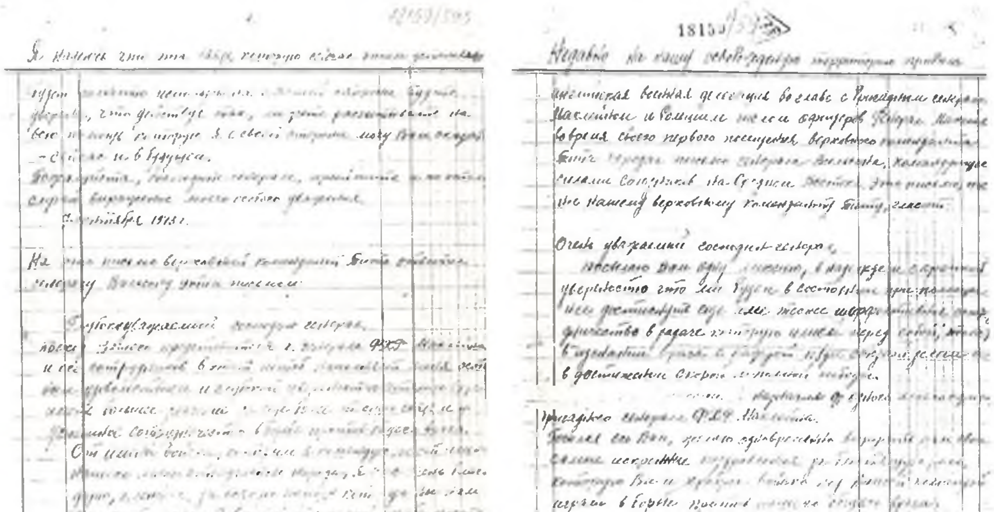

FAKSIMIL TITOVOG RADIOGRAMA GEORGI DIMITROVU O RAZMJENI PISAMA IZMEĐU KOMANDANTA SAVEZNIČKIH SNAGA NA SREDNJEM ISTOKU H. VILSONA I VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ JOSIPA BROZA TITA

ŠTABU II KORPUSA [NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE]

I

Mi smo tražili od Engleza za vas 5 do 6 topova protukolskih i brdskih.

Javite nam mjesto gdje bi se to moglo spustiti u roku od 2–4 dana.[388] Signale ćete dobiti.

II

Odgovorite hitno i javite gdje ste.[389] Poručite na bilo koji način Tempu [Svetozaru Vukmanoviću][390] da ne stvara Balkanski štab,[391] jer je to sad politički nepravilno.

21. septembar [19]43, 7 [časova]. Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 731,
reg. br. 4/20–9.

[GEORGI DIMITROVU]

Drugovima padobrancima zaista su sve stvari propale dok su padale na zemlju, zajedno s [radio]-stanicama.[392]

Ja sa svoje strane molim da nam slijedeći put kad pošaljete avion dostavite nekoliko najnovijih filmova, a po mogućstvu i film o Čapajevu za naš bioskop. Takođe molimo, ako je moguće, pošaljite nam kino-film – fotoaparat za snimanje raznih važnih prizora. Osim toga, nekoliko knjiga o unutrašnjoj organizaciji Crvene armije.

21. septembar 1943.
[Jajce] Tito

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/259. *Prevod s ruskog*

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Vanredan izvještaj

U Crnoj Gori naše jedinice[393] razoružale su 2 talijanska puka. Osim toga, divizija »Taurinense« prešla, na čelu s generalom, pod našu komandu.[394] Naše jedinice zauzele Ulcinj i Petrovac.[395] Bar blokirale naše jedinice. Zarobljeno 500 njemačkih vojnika, a 150 vojnika i oficira ubijeno. Zaplijenjeno 5 topova i mnogo pušaka, teških mitraljeza i puškomitraljeza i drugog ratnog materijala.

Jedinice Druge ličke brigade razbile su jednu njemačku kolonu kod Bruvna. Ubijeno je 200 vojnika i oficira i mnogo ranjeno. Uništeno je 30 kamiona. Zaplijenjeno je mnogo ratnog materijala.

Jedinice Drugog korpusa u Slavoniji i dalje uništavaju željezničke pruge. Diljski partizanski odred na pruzi Brod – Vinkovci uništio je 2 kilometra željezničke pruge i jedan voz. Uništeno 25 vagona s lokomotivom i 14 kamiona. Ubijeno 20 neprijateljskih vojnika. Zarobljeno 7 Nijemaca i zaplijenjen ratni materijal.[396]

Daruvarski partizanski odred kod Daruvara razbio jednu ustašku četu.[397] Ubijeno 12 ustaša.

Požeški partizanski odred kod Mirkovca razbio njemačku kolonu. Ubijeno 26 i zarobljeno 5 Nijemaca. Zaplijenjena 3 puškomitraljeza i 3 teška mitraljeza, 5 automata, jedan minobacač, 3 pošiljke materijala i drugo.[398]

21. septembar 1943.
[Jajce] Valter

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/260. *Prevod s ruskog*

[ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NARODNOOSLOBODILAČKOG UDARNOG KORPUSA]

Slažemo se da načelnik Štaba XVII div[izije] bude Vukašin Subotić.[399]

Lekić [Danilo] je sa svojom div[izijom]* kod Tuzle. Vidite da li bi se dalo, bez naročitih žrtava, zajednički uzeti Tuzlu.[400] Vi ćete morati čim prije da se približite Sarajevu.[401]

Naši u Crnoj Gori razoružali 2 tal[ijanska] puka, a divizija »Taurinense« se zajedno s generalom stavila pod našu komandu.

22. septembar [1943]. Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 408 A, reg br. 2/4–8/I,

* Odnosi se na 16. vojvođansku NOU diviziju, čiji je komandant bio Danilo Lekić.

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

U Crnoj Gori naše jedinice nastavljaju oslobađanje teritorije od Nijemaca.

Partizanski bataljon Katunske nahije razoružao jednu talijansku kolonu. Zaplijenjeno: 13 teških mitraljeza i 4 puškomitraljeza, 250 pušaka, 100 000 metaka i velika količina drugog materijala.[402] Naše partizanske jedinice oslobodile su mjesto Čevo. Narod je s oduševljenjem dočekao naše jedinice.

Prvi udarni i Drugi nikšićki bataljon poslije žestokih borbi s Nijemcima i četnicima D. Mihailovića zauzeli Uzdomir i Glibac kod Nikšića. Nijemci su imali oko 110 mrtvih i ranjenih, a četnici 4 mrtva i nekoliko ranjenih. Zaplijenjeno: 1 teški mitraljez i 2 puškomitraljeza, 1500 ručnih granata, 80 000 metaka i drugo. Nijemci i četnici sada tijesno sarađuju u Crnoj Gori.[403] Oni su postavili Jevrema Šaulića, četničkog vođu, za predsjednika grada.[404]

Naše partizanske jedinice kod Kolašina ubile su 20 Nijemaca i četnika. Zaplijenjena 2 puškomitraljeza, municije i drugo.

U primorju na Sušaku borba se nastavlja. Naše jedinice čvrsto drže veliki dio grada u svojim rukama. Na sektoru Splita mi čvrsto držimo sve položaje.

22. septembar 1943.
[Jajce]

Tito

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/261.

Prevod s ruskog

ŠTABU II KORPUSA [NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE]

I

Mislimo vam s hercegovačkom desetinom poslati nekolko drugova padobranaca koji su došli odozgo.[405] Odmah pošaljite jednu herceg[ovačku] četu u [selo] Borci da ih prihvati.

Javite odmah šta ste preduzeli.[406]

II

Javite hitno je li Đoka Mirašević onaj Đoko Knežević koji se srio s nama u Pivi.[407]

Slažemo se da Radovan Radović bude zamj[enik] polkoma II dalmatinske, kao i sa svim ostalim razmještajem kadrova.

III

Čuvajte se ponovnog sektaštva u Crnoj Gori i najljepše postupajte prema Talijanima koji predaju oružje i priđu nama. Nemojte praviti neke osvete prema takvima, jer ćete snositi svu odgovornost.

IV

Engleske avione nemojte čekati, jer neće doći tako brzo.

Žurite u Crnu Goru.

V

Vaše depeše prava su zbrka. Izgleda da nemate prave slike o tome što se događa u Crnoj Gori. U jednoj depeši javljate da je div[izija] »Taurinense« prešla pod našu komandu, a u drugoj da s

talij[anskom] komandom nemate ništa jer su fašisti i ubijaju naše ljude. U čemu je stvar? Javite hitno.[408]

[23. septembar 1943,
Jajce] Tito

A–VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/20–9.

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Na Sušaku i na sektoru Splita uporne borbe. Nijemci su dovukli iz Mostara SS-diviziju »Princ Eugen« i bacili je kao pojačanje svojim jedinicama kod Splita. Sada se vode borbe na rijeci Cetini.

Jedinice Drugog hrvatskog korpusa zauzele su poslije dvanaestočasovne borbe mjesto Đulavec (sada: Miokovićevo) u Slavoniji.[409] Uništen je jedan neprijateljski bataljon 4. gorskog zdruga. Ubijeno 50 i zarobljeno 172 vojnika. Zaplijenjeno: jedan protivtenkovski top, 2 minobacača, 6 teških mitraljeza, 800 000 metaka i mnogo drugog materijala.

Iz Knina javljaju da tamo Nijemci, četnici i ustaše masovno ubijaju talijanske vojnike.

Jedinice Prvog hrvatskog korpusa napale su jednu njemačku kolonu kod Krupe blizu Bihaća, Ubijeno je 70 i zarobljeno 27 Nijemaca. Uništeno 10 teretnih vozila. Zaplijenjena 2 minobacača, 4 teška mitraljeza, 50 pušaka i drugo.

23. septembar 1943.
[Jajce] Tito

A-CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/262. *Prevod s ruskog*

ŠTABU II KORPUSA [NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE]

Slažemo se da Đoka Milošević [Mirašević] bude zamjenik Pekov [Dapčevića] i GŠ Crne Gore. On ne može biti general, nego pukovnik.

Javite hitno šta su radili Crvenoarmejci[410] i gdje su bili da su pali u ruke Talijana i četnika.

Pravilno je što ste II div[iziju] poslali u dolinu Lima. Gdje je Herc[egovačka] brigada?[411]

[24. septembar 1943.] Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 4/22-9.

[GEORGI DIMITROVU I RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Na sektoru Splita nastavljaju se žestoke borbe. Jedna njemačka motorizovana kolona probila se do rijeke Cetine.[412] Kod Mosora ona je 19. septembra razbijena i vraćena nazad u Imotski. Petnaest štuka-aparata 19. septembra silno bombardovalo grad Split, a naročito logor talijanskih razoružanih vojnika. Bilo je ubijeno 200 i ranjeno 400 talijanskih vojnika.

Njemci su juče pokušali da brodovima iskrcaju svoje jedinice na ostrva Mljet i Šipan. Naše jedinice artiljerijskom vatrom potopile su jedan brod s vojnicima, a ostale odbacile nazad.

U borbi na rijeci Cetini, kod Mosora, uništeni su 2 tenka i 1 kamion. Ubijeno je i ranjeno 200 Nijemaca.

Ramski partizanski odred zauzeo grad i ž[eljezničku] st[anicu] Ostrožac.[413] Ubijeno 12 i zarobljen 41 vojnik. Zaplijenjeno: 2 minobacača, 41 puška, 2 teška mitraljeza i 2 puškomitraljeza, 7 konja i drugo. Pod pritiskom novih neprijateljskih snaga partizani su napustili grad, uništivši želj[ezničku] stanicu.

Jedinice Podgrmečkog partizanskog odreda uništile su na pruzi Bosanski Novi – Prijedor 2 teretna voza i 1 blindirani. Tom prilikom ubijena 83 Njemca. Taj isti odred porušio je željezničku prugu Bosanski Novi – Krupa i spustio jedan teretni voz niz padinu.[414] Jedinice Desete krajiške brigade napale su četnike popa Đujića na sektoru Grahovo – Knin. Ubijeno je 15 četnika i 2 su zarobljena.[415] Ostali su pobjegli k Nijemcima u Knin. Zaplijenjena arhiva i drugi trofeji.

Jedinice Drugog hrvatskog korpusa oslobodile su mjesto Sveti Ivan Žabno.[416] Jedinice Sjevernodalmatinske divizije[417] napale su njemačku kolonu blizu Gračaca. Uništeni su transport artiljerijske municije i 36 teretnih vozila. Ubijeno 90 Nijemaca. Jedinice Sedme banijske divizije na pruzi Sisak – Kostajnica uništile su jedan voz.[418] Uništena lokomotiva i 40 vagona. Zaplijenjeno 8000 kilograma municije i eksploziva i drugo.

Na sektoru Sušaka borba se vodi u gradu.

24. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/263. *Prevod s ruskog*

[ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NARODNOOSLOBODILAČKOG UDARNOG KORPUSA]

Izvještaj politodjela Majevičke [brigade] nekonkretan i ne pokazuje stanje part[ijske] organiz[acije] i rada uopšte.[419] Mišljenje da je to novoformirana brigada pogrešno.[420] Nemaju pravo za popunu ili odlivanje nekog pri politodjelu bez naše saglasnosti.[421] Javite ko je sada u njemu.[422] Roćko [Čolaković] je prekršio našu odluku i postavio Vušovića [Ljuba] za politikoma polučetničkog bataljona. Njemu treba dati odgovarajući posao, stari partijac.[423]

Stav referenta saniteta XVII div[izije] po pitanju teških ranjenika nema ništa zajedničko s našim stavom.[424] Treba ga smijeniti i zbog načina liječenja i odnosa prema ljudima. Čučić nije sposoban za intendanta div[izije].

25. septembar [1943] Tito
[Jajce]

A–VII, fond NOR, kut. 408 A, reg. br. 2/5-8/1.

NAREDBA
NARODNI HEROJI

Na predlog Glavnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda za Sloveniju, Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije riješio je da se dodijeli zvanje narodnog heroja slijedećim drugovima koji su se naročito istakli u mnogim bojevima i konačno dali svoj život za oslobođenje svoga naroda:

Tomšič Tone,
Šercer Ljubo,
Šlander Slavko,
Šaranović Milovan,
Jeftić Dragan,
Kavčič Ivan.

25. oktobra* 1943.
[Jajce]

Vrhovni komandant
NOV i POJ
Tito

*»Bilten Vrhovnog štaba NOV i POJ«,
br. 32 za septembar 1943.*

*Pogrešno štampano »oktobra« umjesto »septembra«.

ŠTABU II KORPUSA [NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE]

Englezi nude doturanje spreme brodovima. Da li se ovo može obezbijediti na Crnogorskom primorju.[425]

26, septembar 1943. Tito
[Jajce]

A-VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/22-9.

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Hitno!

Jedinice naše Druge proleterske divizije pod komandom pukovnika Đurića [Ljubodraga] u silnom naletu zauzele su glavni grad u Sandžaku Pljevlja.[426] Ubijeno je 80, a 20 vojnika je zarobljeno. Zaplijenjeno: 20 puškomitraljeza i 9 teških mitraljeza, 1200 mina, 2 teretna i 2 putnička vozila, mnogo municije i drugog ratnog materijala. Druga divizija produžava nastupanje dolinom rijeke Lima. Prvog dana po zauzimanju Pljevalja javilo se 200 dobrovoljaca Muslimana u našu vojsku.

U Crnoj Gori Durmitorski partizanski odred zauzeo je grad Šavnik.[427] Grad Pljevlja je najvažniji komunikacioni čvor u Sandžaku. Ima preko 15 000 stanovnika. Prvi put su naše jedinice napale Pljevlja u decembru 1941. godine, kada je 3500 crnogorskih partizana prodrlo u grad i poslije dvodnevnih borbi s italijanskom divizijom »Pusterija« morali da ga napuste. Talijani su tada imali ogromne gubitke.

Deseta hercegovačka brigada osim Gacka zauzela je i Avtovac i produžava nastupanje u Južnu Hercegovinu.[428]

Na sektoru Splita, kod Sinja, na rijeci Cetini i kod Drniša vode se uporne borbe. Nijemci hoće potpuno da okruže i odsijeku naše jedinice kod Splita. Zbog toga smo mi otpočeli evakuaciju Splita.

26. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/266. *Prevod s ruskog*

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Na Sušaku naše jedinice su se povukle na brda u predgrađu grada na Martin-Šujica do Trsata. Zauzevši brda, naša teška artiljerija i dalje tuče vojne objekte i prostor u Rijeci. Grad Split u našim rukama. Vode se silne borbe na pravcu Drniša, kod Klisa i na rijeci Cetini. Neprijatelj je dobio silno pojačanje, i pored šesnaestodnevne žestoke borbe za Split do sada nije uspio da zauzme grad.

Dvanaesta brigada Drugog bosanskog korpusa zauzela je Razboj blizu Gradiške.[429] Zarobljeno je 50 žandarma. Uništeni su 2 kamiona, 2 automobila i 2 motocikla kod Topole. Ubijeno je 18 njemačkih oficira i podoficira, a ranjeno 15 vojnika.

U istočnoj Bosni, na Becanj [planini] Druga krajiška brigada ubila je 60 četnika, koji su uz sadejstvo njemačke artiljerije napali naše jedinice. Porušeno je nekoliko mostova na komunikaciji Doboj – Tuzla i željeznička pruga Karanovac – Gračanica. Ubijeno 9 Nijemaca.

Šesta bosanska brigada zauzela je mjesto Orašje.[430] Zaplijenjeno je mnogo ratnih trofeja, koji se još prebrojavaju.

27. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/268. *Prevod s ruskog*

ŠTABU II KORPUSA [NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE]

I

Obavijestite nas detaljnije o situaciji u C[rnoj] G[ori] i Sandžaku da bismo znali odrediti pravac vašeg daljeg prodiranja.[431]

II

Za razoružanje Talijana upotrijebite sve svoje snage, pa i II diviziju hitno uputite, ako treba, u tom pravcu.

Treba dejstvovati vrlo brzo i energično. Procijenite sami da li treba prvo razoružati [diviziju] »Taurinense« ili »Veneciju«.[432]

28. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 731, reg. br. 4/22–9.

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

U Dalmaciju treba da stignu brodovi s oružjem i mi moramo osigurati izvlačenje tog oružja.*

28. septembar [1943] Tito
[Jajce]

A–VII, Fond NOR, kut. 766, reg. br. 1/217–15.

* Riječ je o brodovima s oružjem koji su obećali poslati Saveznici iz južne Italije.

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Poslije upornih borbi jedinice Četvrte crnogorske brigade zauzele su grad Kolašin. Neprijatelj je imao 30 mrtvih i 30 ranjenih. Grad su branili Mihailovićevi četnici i bataljon Talijana divizije »Venecija«. Jedan bataljon ove divizije predao se.[433] Zaplijenjeno je mnogo ratnog materijala, koji se prebrojava. Mihailovićevi četnici i divizija »Venecija« sporazumjeli su se da se bore protiv »komunista«, a i Nijemaca ako bi ovi htjeli da ih razoružaju. (Mi mislimo da je ovo londonsko maslo.)

Naše jedinice su 28. septembra [1943] napustile Split da ne bi bile okružene u gradu.[434] Borbe se vode u okolini Splita. Neprijatelj trpi velike gubitke.

U Lici naše jedinice čvrsto drže okružen njemački garnizon i jedinice koje su pokušale nastupanje u pravcu Sušaka. Naše jedinice su zauzele mjesto i ž[eljezničku] st[anicu] Generalski Stol.[435]

Jedinice partizanskog odreda »Gavrilo Princip« napale su njemačko-ustašku kolonu na komunikaciji Livno – Sinj.[436] Ubijeno je 40 Nijemaca i ustaša i više ranjeno. Zaplijenjeno 5 puškomitraljeza, oko 70 pušaka i drugo.

Osma krajiška brigada i Grmečki partizanski odred na putu Bihać – Krupa izvršili su nekoliko napada na njemačke kolone i tada je ubijeno 30 njemačkih vojnika i oficira.[437] Zarobljena 27 vojnika i oficira. Uništeno 8 teretnih vozila i zaplijenjeno: 3 teška mitraljeza, 1 minobacač, mnogo pušaka i drugo.

Jedanaesta kozaračka brigada kod Dobrljina i Gradiške razbila je dvije neprijateljske kolone od 2 bataljona. Na bojnom polju ostalo je nekoliko desetina mrtvih i mnogo ranjenih ustaša. Zaplijenjeno: 6 ispravnih kamiona, 2 putnička automobila, jedna radio-stanica, mnogo pušaka, puškomitraljeza, municije i drugo. Na našu stranu je prešlo 7 šofera i domobranskih oficira.

Dvanaesta krajiška brigada i Banjalučki partizanski odred razbili su jednu veliku njemačku kolonu i odred Mihailovićevih četnika koji su pokušavali da prodru na našu teritoriju Banjaluka – Kotor Varoš. Neprijatelj je ostavio oko 80 mrtvih i ranjenih vojnika.

29. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ-KI, reg. br. 1943/270. *Prevod s ruskog*

[ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE]

Odmah koncentrišite vaše snage s Dalmatincima i Krajišnicima za napad na Livno i Kupres.[438] Pripremite tenkove i teška oruđa. Važnije raskrsnice u pravcu Mostara osigurajte. Livno je važno zbog povezivanja Dalmacije sa slobodnom teritorijom.

29. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A-VII, Fond NOR, kut. 706, reg. br. 1/108-15.

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Naša flota iskrcala Prvu brigadu Prvog hrvatskog korpusa na ostrvo Lošinj. Poslije dvodnevnih borbi ostrvo je zauzeto.[439] Zarobljeno 258 vojnika i zaplijenjena vrlo velika količina ratnog materijala.

U Dalmaciji borbe se vode na sektoru Drniša i na sektoru Knina. Naročito žestoke borbe vode se na sektoru Knin – Kistanje, gdje naša Sjevernodalmatinska divizija nekoliko dana odbija sve napade Nijemaca, da bi se probila prema Zadru.

U Crnoj Gori naše jedinice su zauzele Viluse i Velimlje.[440]

U zapadnoj Bosni jedinice Jedanaeste divizije razbile su jednu kolonu na putu Banjaluka – Gradiška. Svi pokušaji neprijatelja da dođu u pomoć iz Gradiške odbijeni su. Uništen je jedan teški tenk i zaplijenjeni su trofeji.

U Kalniku početkom septembra formirana je brigada »Braće Radić«[441] pod našom komandom. Ova brigada je od tada već imala nekoliko uspješnih akcija. Ubila je 28 Nijemaca i 120 zarobila. Zaplijenila je 3 topa, 10 puškomitraljeza i 2 teška mitraljeza, 165 pušaka, 38 000 metaka. Uništila je jedan voz na pruzi Zagreb – Varaždin, likvidirala utvrđeni ustaški punkt Novi Marof,[442] gdje je zarobila 38 domobrana, zaplijenila 6 puškomitraljeza, 112 pušaka, 35 000 metaka i drugo.

U srednjoj Bosni jedinice naše Pete divizije uništile su na pruzi Travnik – Vitez jedan vojni voz.[443] Ubijeno je 150 Nijemaca i 6 njemačkih oficira i mnogo ranjeno. Dobijen je bogat plijen. Mnogi vagoni razletjeli su se u paramparčad.

30. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/272 *Prevod s ruskog*

[GEORGI DIMITROVU]

Nedavno je na našu oslobođenu teritoriju došla engleska vojna delegacija na čelu sa brigadnim generalom Maklejnom (McKlean) i velikim brojem oficira. General Maklejn je za vrijeme svoje prve posjete vrhovnom komandantu Titu predao pismo generala Vilsona[444], komandanta savezničkih snaga na Srednjem istoku. To pismo upućeno vrhovnom komandantu Titu glasi:

»Mnogo poštovani gospodine generale,

Upućujem Vam jednu misiju u nadi i čvrstom uvjerenju da ćemo mi preko nje moći da postignemo još tješnju i efikasniju saradnju u izvršavanju zadatka koji imamo pred sobom, tj. u istjerivanju neprijatelja sa svake stope savezničke zemlje i u ostvarenju brze i potpune pobjede.

Upućujući ga Vama želim istovremeno da Vam izrazim svoja iskrena čestitanja za sjajnu ulogu koju ste Vi i Vaše hrabre jedinice pod Vašom komandom odigrali u borbi protiv našeg zajedničkog neprijatelja. Imam žarku želju da Vam pomognem u toj borbi u granicama svojih mogućnosti i sredstava i nadam se da ćete Vi bez kolebanja saopštiti gospodinu generalu Maklejnu način na koji Vam ja, po Vašem mišljenju, mogu pomoći što je moguće bolje.

Nadam se da ćete Vi ovu vezu koju ja sada ovim uspostavljam potpuno iskoristiti. Budite uvjereni da ćete Vi radeći tako moći računati na svu pomoć koju Vam sa svoje strane mogu ukazati sada i ubuduće.

Molim Vas, gospodine generale, primite i ovom prilikom izraze moga osobitog poštovanja.

7. septembra 1943.«

Na to pismo vrhovni komandant Tito odgovorio je generalu Vilsonu ovim pismom:

»Mnogo poštovani gospodine generale,

Dolazak Vašeg predstavnika gospodina generala F. H. R. Maklejna i njegovih saradnika u ovaj štab čini mi naročito zadovoljstvo i čvrsto me uvjerava da će to imati veliki značaj za još tješnju povezanost i uspješnu saradnju u borbi protiv zajedničkog neprijatelja.

U ime jedinica kojima ja komandujem i u ime našeg mnogo napaćenog naroda, ja Vam mnogo zahvaljujem, gospodine generale, za svaku pomoć koju nam Vi možete ukazati u ovoj teškoj borbi protiv svirepog okupatora naše zemlje i njegovih saradnika. Obećavam Vam, gospodine generale, da će naša narodna vojska do kraja ispunjavati svoj dug pred našim narodima i pred svojim saveznicima, ulažući sve svoje napore da bi pobjeda nad zajedničkim neprijateljem došla što je moguće brže.

Primite, gospodine generale, izraze mog dubokog poštovanja.

20. septembar 1943.
[Jajce, 30. septembar 1943]*

Tito
Vrhovni komandant
NOV i POJ«

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI,
reg. br. 1943/276.

Prevod s ruskog

* Ovu depešu je Tito poslao G. Dimitrovu oko 30. septembra 1943.

PRILOZI

POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU

Kopija pisma koje nije upućeno, jer je sve usmeno saopšteno.*

Dragi drugovi!

Primili smo vaše pismo (potpisano od Roćka [Rodoljuba Čolakovića] i Kulturnog [Avda Huma]) od 7. jula 1943. Moramo odmah naglasiti da nas je pismo veoma začudilo kako po načinu postavljanja pitanja tako i po samom pitanju.[445]

1) Iz postavljanja pitanja kao i iz samog pitanja ko je odgovoran i najodgovorniji, ko ima pravo veta (jer na to se svodi vaša diskusija), očevidno izbija da vi ne dajete dovoljno garancije CK-u u pogledu pravilnog razvijanja vaših unutarnjih odnosa, naročito ako biste trajnije ostali bez svakodnevne naše kontrole. U našoj Partiji su diskusije takve vrste već odavno prevaziđene, preživljene i svaki forum koji pravilno i živo radi kao *kolektivno*** telo neće doći u položaj da vodi takve diskusije i postavlja takva pitanja. Zato smo doneli odluku da za političkog sekretara i najodgovornije lice pred CK-om postavimo druga Đuru Pucara.[446] Vaša je dužnost da se s njim najhitnije povežete u čemu vam i mi možemo pomoći. Do njegovog dolaska politički sektor će voditi drug Roćko i on je u svemu odgovoran pred CK-om. Drug Kulturni je odgovoran za organizacione poslove Partije, a ostale sektore sami raspodelite.

2) Tačno je da je drug Isa [Jovanović] svojevremeno bio od CK naznačen kao najodgovornije lice u rukovodstvu.[447] Ova mera je bila nužna s obzirom na položaj i stanje rukovodstva.

3) U našoj Partiji je uobičajeno da se politički sekretar smatra najodgovornijim licem u forumu, ali to nikako ne znači da i forum kao celina za svoj rad nije odgovoran CK-u.

4) Generalni sekretar naše Partije — posebno biran na V zemaljskoj konferenciji[448] – jeste drug Tito. On je, dakle, politički sekretar naše Partije, a činjenica da je održao referat po organizacionim pitanjima samo ukazuje da je to pitanje bilo tada — ostalo je i do danas – najznačajnije u našem radu.

5) Vaša diskusija i način postavljanja pitanja čine izlišnim vaša pomalo familijarna izvinjavanja kako te razlike mišljenja ne bi remetile rad i odnose.

---

* Na originalu dopisano rukom.

** Podvučeno u originalu.

Uvereni smo da ćete odstraniti suvišne, doktrinarne diskusije koje snizuju partijski nivo i unose u rad partijskog tela nepartijnost i da ćete se zaista podići na visinu partijskog foruma. U tom pogledu mi ćemo vam i ubuduće ukazivati svestranu pomoć.

12. jula 1943. S drugarskim pozdravom
[selo Turalići, kod Kladnja]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ
reg. br. 1943/A/1.

[GEORGI DIMITROVU]

Dimitrovu [Georgiju][449]

Ljudi su zdravi.* Prtljag propao. Pošaljite hitno 3 pokretne radio-stanice, motorčić za akumulator, akumulator, fotoaparat, pribor za suvo i mokro štampanje.

Za Tita: 4 pokretne radio-stanice, [I] 2 motorčića za akumulator. Upakovati dobro. Spustiti na isto mjesto – Bugojno.

20. septembar 1943. Georgijev [Atanasov Šterju Viktor]
[Jajce] Tito

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/253. *Prevod s ruskog*

* Vid. str. 223 i nap. 386.

[GEORGI] DIMITROVU[450]

Pošaljite rukovodeće talijanske drugove za rad u talijanskim jedinicama koje su prešle na našu stranu, kao [i partizanskim jedinicama] u Italiji. Ovdje ćemo im mi obezbijediti potrebne uslove.[451]

21. septembar 1943.
[Jajce]

Valter
Georgijev [Atanasov Šterju Viktor]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI,
reg. br. 1943/257.

Prevod s ruskog

[RADIO-STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«]

Četnici Draže Mihailovića strijeljali su u selu Vrbnici poznatog naučnika i narodnog borca Simu Miloševića i još deset ranjenih partizana. Istovremeno oni su strijeljali i mladog talentovanog hrvatskog pjesnika, pisca pripovjedaka i novinara Gorana Kovačića.[452] Neposredni izvršioci ovog izdajničkog zlodjela su kapetani Aleksandar Drašković i Dragiša Vasiljević.

Pridružujući se protestu Vrhovnog štaba i AVNOJ-a protiv zločinačkog ubistva profesora Sime Miloševića i ranjenih partizana, mi, umjetnici i književnici s oslobođene teritorije Jugoslavije, protestujemo pred svjetskom demokratskom javnošću protiv četnika kao izdajica, tuđih plaćenika, ubica i fašističko-krvožednih neprijatelja kulturnih radnika i kulture. Za smrt Gorana Kovačića, čija je jedina krivica bila u tome što je napustio Zagreb i nije se solidarisao s ustašama, optužujemo pred savješću demokratskih kulturnih radnika svijeta i pred sudom za ratne zločince lično Dražu Mihailovića.

Izražavajući gnjev našeg naroda i naše herojske Narodnooslobodilačke vojske kao nosioca gnjeva i volje naroda, mi pripisujemo odgovornost Draži Mihailoviću, njegovom zločinačkom savjetniku, bivšem piscu Dragiši Vasiću, i njegovim dželatima kapetanima Aleksandru Draškoviću i Dragiši Vasiljeviću. Krv za krv, smrt za smrt!

Književnici:
Vladimir Nazor, Vladislav Ribnikar, direktor »Politike«, Šime Balen, urednik »Hrvatskog dnevnika«, Božidar Magovac, urednik »Slobodnog doma«, Jože Vidmar, Edo Kardelj, Fjodor Mahin, Milovan Đilas, Jovan Popović, Radovan Zogović, Branko Ćopić, Koča Popović, Rodoljub Čolaković, Čedomir Minderović, Rasim Filipović, Ivo Frol, Eli Finci, Mirko Banjević, Matej Bor, Vladimir Dedijer, Ivan Vejvoda, Mitra Mitrović, urednik »Žene danas«, Skender Kulenović, Marin Franičević, Avdo Humo, dr Miloš Žanko, dr Leo Gершković, Boris Kidrič, dr Vladimir Bakarić, Stefan Mitrović, Olga Kovačić, urednik »Žene danas«, Prvoslav Vasiljević i drugi; glumci Zagrebačkog i Beogradskog narodnog pozorišta: Vjekoslav Afrić, Nikola Popović, Jože Rutić, Milorad Veličković, Ivka Kropša, Mila Veličković, Salko Repak i drugi; akademski slikari: Đorđe Andrejević Kun, Marijan Detoni, Pivo Karamatijević, Voja Dimitrijević, Ismet Mujezi-

nović, Đuro Tiljak, Đoko Knežević, Zika Vlajnić i drugi, seljački slikar Franjo Mraz. Kompozitori: Oskar Danon, Silvio Bombardeli, Nikola Hercigonja i dr.[453]

26. septembar 1943. Tito
[Jajce]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/267. *Prevod s ruskog*

[GEORGI] DIMITROVU

Knjige su sačuvane.[454] Sva tehnika propala. Prvi džak raspao se u paramparčad. Onaj gdje su bili lijekovi i odjeća uopšte nismo našli.[455] Radimo na pokretnoj radio-stanici naših pratilaca[456] kad je kod njih slobodna. Uskoro će oni otići i tada nećemo imati svoju vezu. Šaljite tehniku.

Preduzimamo mjere da potpuno proučimo šifru.

29. septembar 1943.
[Jajce]

Tito
Georgijev [Atanasov
Šterju Viktor]

A–CK SKJ, Fond CK KPJ–KI, reg. br. 1943/271.

Prevod s ruskog

NOR	– Narodnooslobodilački rat
NOU	– Narodnooslobodilačka (i) udarna (i)
NOV	– Narodnooslobodilačka vojska
NOVJ	– Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije
NR	– Narodna Republika
NRPJ	– Nezavisna radnička partija Jugoslavije
OF	– Oslobodilna fronta
OK	– Oblasni komitet
OK	– Okružni komitet
OKW	– Oberkommando der Wehrmacht (Vrhovna komanda nj ne sile)
OZNA	– Odjeljenje zaštite naroda
PB	– Politbiro
PO	– Partizanski odredi
PK	– Pokrajinski komitet
POJ	– Partizanski odredi Jugoslavije
SAD	– Sjedinjene Američke Države
SFRJ	– Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SIV	– Savezno izvršno vijeće
SK	– Savez komunista
SK (BiH)	– Savez komunista Bosne i Hercegovine
SKH	– Savez komunista Hrvatske
SKJ	– Savez komunista Jugoslavije
SKOJ	– Savez komunističke omladine Jugoslavije
SKP (b)	– Svesavezna komunistička partija (boljševika)
SKS	– Savez komunista Srbije
SO	– Savezni odbor
SR	– Socijalistička Republika
SRH	– Socijalistička Republika Hrvatska
SS	– Schutzstaffel (Specijalni odred njemačke nacističke p
SSRNJ	– Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije
SSSR	– Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika
SUBNOR	– Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata
SUBNORJ	– Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata
UN	– Ujedinjene nacije
USAOJ	– Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije
VŠ	– Vrhovni štab
VVA	– Visoka vojna akademija
ZAVNOBiH	– Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja govine
ZAVNOH	– Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenj
ZBORNIK	– Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslot jugoslovenskih naroda.

POPIS ILUSTRACIJA

Faksimil jednog od mnogih njemačkih plakata iz jula 1943. Takav latinicom, Tito je prvi put vidio u selu Šerići, poslije prelaska iz istc Bosnu, 1. avgusta 1943.

Predio Petrovog polja i Panića polja na kojima je boravio Tito sa Vrh NOV i POJ od 4. do 24. avgusta 1943.

Josip Broz Tito u Petrovom polju, avgusta 1943.

Rukovodioci i borci 1. proleterske udarne brigade slušaju govor vrhovnc NOV i POJ Josipa Broza Tita u selu Zlovarići (Petrovo polje) 5. avgusta nadesno Mitra Mitrović, Voja Radić, Dušan Korać, Miloje Milojević.

Konferencija III (kragujevačkog) bataljona I proleterske udarne briį Petrovog polja, avgusta 1943.

Panorama Jajca iz 1943. godine u kome je bilo sjedište vrhovnog narodnooslobodilačkog pokreta Jugoslavije od 24. avgusta 1943. do 6. j

Kuća Jelene Burić, bašta i katakomba – mjesta (obilježena spomen-plo Tito boravio i radio od 24. avgusta 1943. do 6. januara 1944.

Josip Broz Tito s grupom rukovodilaca, kod Jajca 28. avgusta 1943.

Vrhovni komandant NOV i POJ Josip Broz Tito i komandant 1. prole divizije Koča Popović u Jajcu, septembra 1943.

Titov telegram od 2. avgusta 1943. Štabu II NOU Vojvođanske brigac

Faksimil Titovog radiograma radio-stanici »Slobodna Jugoslavija« od 4

Titova naredba Štabu VII divizije od 8. jula 1943.

Faksimil Titovog radiograma Georgi Dimitrovu, od 14. jula 1943.

Faksimil Titovog radiograma Glavnom štabu NOV i PO za Hrvatsku, od 1

Faksimil prve, pete i posljednje strane Titovog radiograma Radio-stan Jugoslavija«, poslatog 26. jula 1943. povodom dvogodišnjice NOB u primorju i u Istri.

Titova naredba Štabu II bosanskog korpusa od 1. avgusta 1943.

Faksimil Titovog radiograma Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija« aerodroma Rajlovac, kod Sarajeva.

Faksimil Titovog radiograma Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna o formiranju čehoslovačkog bataljona »Jan Žiška«, mađarskog batal Petefi« i njemačke čete »Ernest Telman« u sastavu NOVJ.

Faksimil Titovog radiograma Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija« o naziva narodnog heroja Savi Kovačeviću.

Faksimil Titovog radiograma Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija« o

Faksimil Titovog radiograma Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobod ja« o ubistvu dr Sime Miloševića i Gorana Kovačića od strane četnik Mihailovića.

Faksimil originala Titovog radiograma Georgi Dimitrovu i Radio-stan Jugoslavija« od 14. septembra 1943.

Faksimil originala Titovog radiograma Georgi Dimitrovu i Radio-stan Jugoslavija« od 16. septembra 1943.

Faksimil Titovog radiograma Georgi Dimitrovu o dolasku bugarskih ru Moskve u Vrhovni štab NOV i POJ.

Faksimil originala radiograma Šterju Atanasova Viktora (Georgijeva) k sao Tito, Georgi Dimitrovu o dolasku grupe bugarskih rukovodilaca u NOV i POJ.

Faksimil originala depeše koju su poslali Tito i Georgijev (Šterju Ata Georgi Dimitrovu u Moskvu da se pošalju italijanski rukovodioci u italij koje su bile u sastavu NOVJ.

Faksimil Titovog radiograma Georgi Dimitrovu o razmjeni pisama izmed savezničkih snaga na Srednjem istoku H. Vilsona i vrhovnog komandan Josipa Broza Tita.

SADRŽAJ

PREDGOVOR
[Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske], 1. jul 1943.
[Štabu Prve proleterske udarne divizije] 1. jul [1943].
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 1. jul [1943].
Naredba, 2. jul 1943.
Naredba, 2. jul 1943.
Naredba, 2. jul 1943.
[Štabu Sedamnaeste narodnooslobodilačke udarne divizije], 2. jul 194
Štabu II NOU vojvođanske brigade, 2. jul 1943
[Pavlu Jakšiću, Rodoljubu Čolakoviću i Isi Jovanoviću] 2. jul 1943.
Opunomoćenim drugovima za pregovore: Pavlu Jakšiću, Rodoljubu Čol
i Isi Jovanoviću, 2. jul 1943.
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 2. jul 1943.
Pokrajinskom komitetu KPJ za Vojvodinu, 3. jul [1943].
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 3. jul [1943].
[Georgi Dimitrovu] 3. jul 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 3. jul 194
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija], 4. jul 1943.

[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 4. jul [1943].
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 5. jul [1943].
Štabu VII [narodnooslobodilačke udarne] divizije, 5. jul 1943.
[Štabu Drugog bosanskog narodnooslobodilačkog udarnog korpusa],
1943].
Narodni heroji, 6. jul 1943.
Narodni heroji, 6. jul 1943.
Štabu Krivajske grupe, 7. jul 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 7. jul 194
[Georgi Dimitrovu i Josipu Kopiniču], 7. jul 1943.
Štabu VII [narodnooslobodilačke udarne] divizije, 7. jul 1943.
Štabu VII [narodnooslobodilačke udarne] divizije, 8. jul 1943.
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 8. jul [1943].
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 8. jul [1943].
Pokrajinskom komitetu KPJ Vojvodine, 8. jul 1943.
Štabu VII [narodnooslobodilačke udarne] divizije, 9. jul 1943.

Štabu VII Hrvatske [narodnooslobodilačke udarne] divizije, 11. jul 19
Štabu VII krajiške [narodnooslobodilačke udarne] brigade, 11. jul [19
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 11. jul [1943]
Štabu II proleterske udarne divizije, 11. jul 1943.
Djedi [Georgi Dimitrovu], 11. jul 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 12. jul 19
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 13. jul [1943].
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 14. jul 19
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 14. jul [1943].
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 14. jul [1943].
Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske, 15. jul 1943.
GŠH [rvatske] za CK KPH [rvatske], 15. jul 1943.
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 16. jul [1943].
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 16. jul 19
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 16. jul 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 16. jul 19
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 17. jul [1943].
[Štabu Prvog bosanskog udarnog korpusa], [18. jul 1943].
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 19. jul [1943].
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 19. jul [1943].
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 20. jul 19
[Georgi Dimitrovu], 20. jul 1943.
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], [21. jul 1943].
Štabu I proleterske udarne divizije, 23. jul 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 23. jul 19
Za Stevu [Ivana Krajačića], Zagreb, 23. jul 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 24. jul 19
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 26. jul 1943.
Štabu VII hrvatske [narodnooslobodilačke udarne] divizije, 27. jul 19
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 29. jul 19
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 30. jul 19
Štabu II bosanskog [udarnog] korpusa, 1. avgust 1943.
[Štabu Druge proleterske udarne divizije], [3.] avgust [1943]
[Štabu Druge proleterske udarne divizije], 4. avgust 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«] 4. avgust
[Šefu britanske vojne misije pri Vrhovnom štabu NOV i POJ majoru F
Dikinu], 5. avgust 1943.
[Štabu Druge proleterske udarne divizije], 8. avgust 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 8. avgust
[Štabu Druge proleterske udarne divizije], 9. avgust 1943.
Štabu Drugog bosanskog n[arodno]o[slobodilačkog] korpusa, 10. avgus
Štabu Prvog bosanskog korpusa NOV i POJ, 10. avgust 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 10. avgus
[Štabu] II [proleterske udarne] div[izije], 11. avgust 1943.
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 11. avgust 1943.

Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 12. avgust 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 12. avgust
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 12. avgust 1943.
Štabu II prolet[erske udarne] divizije, [13. avgust 1943]
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 14. avgust 1943.
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 14. avgust 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 13. avgust
[Centralnom komitetu KP Hrvatske i Glavnom štabu NOV i PO Hrvatsl avgust [1943]
[Glavnom štabu NOV i PO Slovenije], 14. avgust [1943]
[Glavnom štabu NOV i PO Slovenije, Glavnom štabu NOV i PO Hrv Centralnom komitetu KP Hrvatske], 14. avgust [1943]
[Georgi Dimitrovu], 15. avgust 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 15. avgust
Ukaz o odlikovanju u Narodnooslobodilačkoj vojsci ustanovljavaju se s ordeni, 15. avgust 1943.
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 15. avgust 1943.
[Georgi Dimitrovu], 15. avgust 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 16. avgust
[Georgi Dimitrovu], 17. avgust 1943.
Štabu Drugog bosanskog narodnooslobodilačkog udarnog korpusa, 18. 1943.
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 18. avgust 1943.
Štabu X narodnooslobodilačke [udarne] divizije, 18. avgust 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 19. avgust 1943.
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 20. avgust [1943]
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 20. avgust 1943.
Štabu II prol[eterske udarne] div[izije], 21. avgust 1943.
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 20. avgust 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 21. avgust
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 22. avgust
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 23. avgust 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 23. avgust
[Štabu Prve proleterske udarne divizije] 23. avgust [1943]
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 24. avgust 1943.
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 26. avgust 1943.
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 27. avgust 1943.
Glavnom štabu NOV i PO Srbije, 28. avgust 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 27. avgust
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 27. avgust 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 28. avgust 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 29. avgust 1943.
Štabu II narodnooslobodilačkog bosanskog [udarnog] korpusa, 29. avgust
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 30. avgust
Štabu I bosanskog NOU korpusa, 30. avgust 1943.

[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 31. avgust
Dnevna zapovijest Vrhovnog komandanta NOV i POJ, avgusta 1943
Dnevna zapovijest Vrhovnog komandanta NOV i POJ, avgusta 1943.
[Georgi Dimitrovu], 1. septembar 1943.
Za [Radio-stanicu] »Slobodnu Jugoslaviju«, [1. septembar 1943]
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 1. septembar 1943.
Štabu II korpusa [NOV i PO Hrvatske], 2. septembar 1943.
Štabu II proleterske [udarne] divizije, 2. septembar 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 2. septemb
[Svim štabovima Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije], 3. septemba
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 3. septemb
Štabu II bos[anskog udarnog] korpusa, 4. septembar 1943.
[Glavnom štabu NOV i PO Slovenije], 5. septembar [1943]
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 5. septembar 1943.
[Georgi Dimitrovu], 5. septembar 1943.
[Štabu Prvog bosanskog udarnog korpusa], 6. septembar 1943.
[Štabu Prvog bosanskog NOU korpusa], 6. septembar 1943.
Štabu I bosanskog [udarnog] korpusa, 6. septembar 1943.
[Štabu Prvog bosanskog udarnog korpusa], 6. septembar [1943]
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 6. septembar 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 6. septembar 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 6. septembar 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 6. septemb
Štabu II bos[anskog udarnog] korpusa, 7. septembar 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 7. septembar 1943.
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 7. septembar 1943.
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 8. septembar 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 8. septembar 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 8. septe
[Georgi Dimitrovu], 8. septembar 1943.
[Štabu Prvog bosanskog narodnooslobodilačkog udarnog korpusa], 8. s
1943.
[Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske], 9. septembar 1943.
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 9. septembar 1943.
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 9. septembar 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 9. septembar 1943.
[Georgi Dimitrovu], 9. septembar 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 9. septem
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 10. septembar 1943.
Štabu II prol[eterske udarne] divizije, 11. septembar 1943.
[Štabu Drugog korpusa Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije], [1
bar 1943]
[Georgi Dimitrovu], 11. septembar 1943.
[Štabu Šesnaeste vojvođanske divizije], 12. septembar 1943.
Štabu II korpusa [Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije], [12.
1943]

[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 12. septem
1943.
[Štabu Prvog bosanskog narodnooslobodilačkog udarnog korpusa], 13. s
bar [1943]
Štabu II korpusa [Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije], [13. septem
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 13. septembar 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 13. septembar 1943.
[Georgi Dimitrovu], 14. septembar 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 14. sept
1943.
Štabu Prve proleterske udarne divizije, 15. septembar [1943]
Štabu II korpusa [Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije], [15. sept
1943]
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 15. sept
1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 15. septembar 1943.
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 16. sept
1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 16. septembar 1943.
[Georgi Dimitrovu], 17. septembar 194[3]
Štabu II korpusa [Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije], [17. sept
1943]
[Štabu Prvog bosanskog narodnooslobodilačkog udarnog korpusa], 18. se
bar [1943]
Štabu II prolet[erske udarne] divizije, [18. septembar 1943]
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 18. septembar 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 18. septembar 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 19. septembar 1943.
[Georgi Dimitrovu], 19. septembar 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 20. septembar 1943.
Štabu II korpusa [Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije], 21. sept
[19]43.
[Georgi Dimitrovu], 21. septembar 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 21. septembar 1943.
[Štabu Prvog bosanskog narodnooslobodilačkog udarnog korpusa], 22. sep
[1943]
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 22. septembar 1943.
Štabu II korpusa [Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije], [23. septe
1943]
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 23. septembar 1943.
Štabu II korpusa [Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije], [24. septe
1943]
[Georgi Dimitrovu i Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 24. septembar
[Štabu Prvog bosanskog narodnooslobodilačkog udarnog korpusa], 25. se
bar [1943]
Naredba, Narodni heroji, 25. oktobar 1943.
Štabu II korpusa [Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije], 26. septe
1943.

[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 27. septembar 1943.
Štabu II korpusa [Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije], 28. sep
1943.
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 28. septembar [1943]
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 29. septembar 1943.
[Štabu Prve proleterske udarne divizije], 29. septembar 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 30. septembar 1943.
[Georgi Dimitrovu], 20. septembar 1943.
PRILOZI
Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu, 12. jul 1943.
[Georgi Dimitrovu], 20. septembar 1943.
[Georgi] Dimitrovu, 21. septembar 1943.
[Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«], 26. septembar 1943.
[Georgi] Dimitrovu, 29. septembar 1943.

NAPOMENE
HRONOLOGIJA
BIOGRAFSKE BELEŠKE
REGISTAR GEOGRAFSKIH NAZIVA
SKRAĆENICE
POPIS ILUSTRACIJA

NIRO »KOMUNIST«. — Izdavački centar »Komunist«,
Izdavačko-knjižarsko poduzeće »Naprijed«, Zagreb
Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd

JOSIP BROZ TITO
SABRANA DJELA

Tom 16

Recenzenti
Dr Branislav Gligorijević
Slavko Komarica
Slavko Odić

Jezička redakcija
Milorad Simonović

Registri
Mr Enes Milak
Mr Ubavka Ostojić

Prevodilac
Ljubinka Ribar

Izbor fotografija
Mehmedalija Bojić

Likovno rješenje korica
Jovan Lukić

Grafička oprema
Vladana Mrkonja
Miloš Majstorović

Korektor
Zvezdana Đurić

Štampa
Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd,
Bulevar vojvode Mišića br. 17

Tiraž 10 000
Izišlo iz štampe avgust 1984.